

Bok og Bibliotek

Nr. 4. 2013



Vi gratulerer – Molde



Skriver så det spruter!



Vi gratulerer – Mandal



eBokBib



Nyhet!

eBokBib på Android

Nå kan enda flere låne e-bøker! Lån og les e-bøker med eBokBib. Last ned app fra Google Play og AppStore.

eBokBib med låneren i fokus

Det er enkelt å bruke eBokBib. Du logger inn med ditt nasjonale lånekort og tilhørende PIN-kode. Hvis du ikke har nasjonalt lånekort, kan du logge på med lokalt lånummer og tilhørende PIN-kode hvis biblioteket ditt har åpnet for dette.

eBokBib gir deg automatisk tilgang til å låne eller reservere tilgjengelige titler. Dersom bibliotekene du er tilknyttet ikke tilbyr utlån igjennom eBokBib, vil du uansett kunne laste ned og lese alle de fritt tilgjengelige titlene som er lagt inn i eBokBib.

Allerede i bruk

eBokBib har vært i bruk i Bergen, Oslo, Trondheim og Stavanger en god stund nå, og erfaringene er gode. Publikum synes eBokBib er lett å bruke, og lesing av bøker fungerer like godt på telefonene som på lesebrettene. Snart kan også lånerne i Akershus ta i bruk eBokBib.

Slik laster du ned eBokBib

Gå til Apples App Store eller Google Play og søk etter eBokBib, eller scan en av QR-kodene under.



QR-kode for
Android-telefoner



QR-kode for
iOS-telefoner

Innhold

Hovedsaken

Politikernes bibliotek. Lengre åpningstider på folkebibliotekene og øremerkede penger til skolebibliotekene, utvidelse av innkjøpsordningen for sakprosa og videreutdanning av bibliotekansatte. De politiske partienes prioriteringer av enkeltsaker innen bibliotekfeltet spenner vidt. Enkelte mener tiden er inne for å få på plass en nasjonal strategi for hele biblioteksektoren, mens de fleste er først og fremst opptatt av å få på plass bibliotekenes digitale tjenester 8

Bibliotekutvikling

Gjøvik. Norges nyeste litteraturhus 7

Molde. Biblioteket på plass der det hører hjemme. 18

Mandal. Biblioteket tar spranget inn i framtiden. 24

Forskning. Viktige filialer i Oslo. Intervju med Cicilie Fagerlid 54

Tyskland. En delegasjon fra NTNU har besøkt fem bibliotek i Tyskland. Av universitetsbibliotekar Almuth Gasting 60

Bøker og lesing

Lyrikk. Bli kjent med Juliana Spahr. 34

Forfatterportrettet. Jon Michelet skriver så sjøsprøyten står. Av Nina Kraft 36

Gutter og lesing. Mellom stereotypi og individ. Av Morten Olsen Haugen 42

NLBs skriveleir. Inspirasjon og samhold 44

Litteraturhus. Ikke skap kunstig konkurranse mellom bibliotek og litteraturhus, mener Fritt Ord-leder Erik Rudeng 47

Meninger

Leder. Hvem tar ansvaret for bibliotekutviklingen? 5

Bibsys. Blomster og strid 16

Professor'n. Innsiktsbasert ledelse. En kommentar til debatten om bibliotekfaglig utdannet biblioteksjef. 21

Ta ansvar! Vi må alle ta ansvar for bibliotekpolitikken, mener avtroppende NBF-leder Ingeborg Rygh Hjorthen. 28

Leonardo DiCaprio. Draumen om det gode menneske, av Lars Petter Sveen. 32

Foreningen lles. Gode bibliotek = fornøyde innbyggere 50

Kulturløft 3. Uten klar biblioteksatsing. Av Georg Arnestad. 52

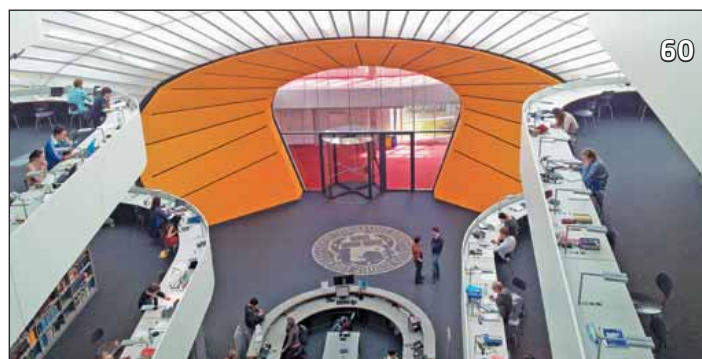
Plinius. Norsk utakt. Av Tord Høvik 58

Nasjonalbiblioteket. Filtrering og sensur? Av Thomas Gramstad . . 65

Litt av hvert

Kryssord. 70

Fotokonkurranse: Årets bibliotekbilde 72



Besøk oss på nettet...

» Bok og Bibliotek

Søk ...

HEM ABONNEMENT OM BOK OG BIBLIOTEK ARKIV AKTUELT FOR ANNONSØRER FORETTERE MIN SIDE

TORSdag 29. AUGUST 2013

UNGE AMERIKANERE BRUKER BIBLIOTEKENE MER

23. AUGUST 2013, I KATEGORIEN AKTUELT



En undersøkelse fra Pew Research Center – et opinionsmålingsinstitutt i Washington DC – viser at unge amerikanere mellom 16 og 29 år oftere enn eldre amerikanere både leser bøker og oftere enn de eldre generasjonene benytter seg av de tradisjonelle bibliotekene og tilbudene der.

Les mer... Legg til ny kommentar

NYTT DANSK FORLAG VIL BARE UTGI E-BØKER

22. AUGUST 2013, I KATEGORIEN AKTUELT



Det nye danske forlaget Metropolitan eBooks vil bare satse på e-bøker og er nylig kommet med de to første utgivelsene sine. Forlaget er startet av den erfarne forlagsmannen Karsten Nielsen, som mener at andre danske forlag som utgir e-bøker, tenker for tradisjonelt. Derfor starter han nå et nytt, uavhengig forlag som bare skal gi ut bøker digitalt.

Les mer... Legg til ny kommentar

STATSTILSKUDD TIL BOKBUSSE

21. JUNI 2013, I KATEGORIEN NR. 3 - 2013

Leder Selv om Kulturutredningen 2014 (NOU 2013:4) slår fast at bibliotekene har vært budsjettapere de siste årene, inneholder den i det minste to lyspunkter: Den understreker at bibliotekene er en del av den kulturelle grunnmuren, og den foreslår at man bør vurdere å gjeninnføre statlige øremerker til bibliotekformål.

Les mer...

BIBLIOTEK FOR DATADELING

08. AUGUST 2013, I KATEGORIEN NR. 3 - 2013

Forskning skjer i økende grad i nettverk, og innovasjon blir datadrevet. Bibliotekene må tilpasse seg endringene i måten forskning utføres på.

Av Aud Gjerdal, frilansjournalist

Les mer... Legg til ny kommentar

MÅ LEDEREN VED DEICHMAN HA BIBLIOTEKARUTDANNING?

02. JULI 2013, I KATEGORIEN AKTUELT

Kommentar Utsynning av lederstillingen ved Deichmanske bibliotek i Oslo har skapt noe røre, men intet opprør. Biblioteketoven forutsetter bibliotekfaglig kompetanse hos en folkebiblioteksjef, men åpner for dispensasjon fra hovedregelen, og for Deichman sitte noen

DEICHMAN MÅ KVITTE SEG MED BØKER

21. AUGUST 2013, I KATEGORIEN AKTUELT

Aktuelt Før Deichmanske bibliotek i Oslo i 2017 flytter inn i den nye bibliotekbygningen i Bjørvika, må biblioteket kvitte seg med 300.000 bøker, CD-er og DVD-er. Dermed er det nødvendig med tidenes opprydding i bokhyllene, ettersom bare 500.000 av totalt 800.000 bøker, tidsskrifter og CD-er/DVD-er ikke blir med på flyttelasen.

Les mer... Legg til ny kommentar

DET INTEGRERTE FAGBIBLIOTEK

08. AUGUST 2013, I KATEGORIEN NR. 3 - 2013



Hvor går veien videre for fagbibliotekene? Nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein tenker seg at fremtidens fagbibliotek er et bibliotek som er godt integrert i moderinstitusjonen.

Av Aud Gjerdal, frilansjournalist

Les mer...

GI EDWARD SNOWDEN BIBLIOTEKASYL

03. JULI 2013, I KATEGORIEN AKTUELT

Kommentar Overvåkningsskandalen i USA har vokst ut av alle proporsjoner i løpet av sommeren. Mannen som avslørte det hele, Edward Snowden, er nå blitt en uønsket mann i verden. Nå har vi en mulighet til å vise hva de norske bibliotekene står for – ved å tilby Snowden bibliotekasyll.

Les mer... Legg til ny kommentar

UTFORDRINGER INNENFOR SAMISK DIGITAL KULTURPOLITIKK OG IT-POLITIKK I DAG

28. JUNI 2013, I KATEGORIEN NR. 3 - 2013



Samisk IT-politikk er et interessant område. Hva er dagens situasjon, og hva er utfordringene?



Bibliotekenes beste venn!

Annonser fra Scandinavian AdNetworks

Hotell1000 -

Betal mindre

Velg riktig sted

å booke hotell.

Din guide til

hotellsek siden

2007.

www.hotell1000.no

Superdeal på

Solbriller

Gratis solbriller

og fri frakt ved

kjøp av linser

hos Lensway!

www.lensway.no

UNICEF fadder

Verdens barn

trenger deg! Bli

UNICEF fadder.

Unicef.no

Ny
materiekkatalog



BS Eurobib

Tidemann

Nordens største bokmesse.

Sist publisert Mest leste Sist kommentert

- Unge amerikanere bruker bibliotekene mer
- Nytt dansk forlag vil bare utgi e-bøker
- Deichman må kvitte seg med bøker
- Det integrerte fagbibliotek
- Bibliotek for datadeling
- Gi Edward Snowden bibliotekasyll
- Må lederen ved Deichman ha bibliotekarutdanning?
- Utfordringer innenfor samisk digital kulturpolitikk og it-politikk i dag
- Papir og nett - i ett
- Nytt Bok og Bibliotek



...www.bokogbibliotek.no

Hvem tar ansvar for bibliotekutviklingen?

Med Storingsvalget som brekkstang har Bok og Bibliotek i denne utgaven gått gjennom de største partienes programmer og lett etter visjoner om bibliotek. Med skam å melde, det var ikke så mye håndgripelig vi fant, bortsett fra ønsker om gode tider og fraser av typen «biblioteket er vår viktigste kultur- og kunnskapsallmenning.»

Vi kunne kanskje ikke vente annet, siden folkebibliotekene eies av kommunene og fag- og forskningsbibliotekene av sine moderinstitusjoner? Avstanden fra Stortinget til eierne og institusjonene er for lang til at vi kunne finne noen realiserbare uttalelser. Eller er det en altfor enkel måte å se det på? For bak festtalefrasene kan vi lese en bred enighet om at bibliotekene er viktige. Det er det verdt å merke seg. Et oppfølgingsspørsmål kan derfor bli: Hvis de virkelig er så viktige, hva kan samfunnet da gjøre for å videreutvikle og ta ut potensialet i dem? Dette burde en politiker på Løvebakken kunne si noe om, særlig når vi ser hvor sterke og detaljerte meninger de kan ha om for eksempel helse, samferdsel eller innvandring.

I Enger-utvalget, som leverte sin store «Kulturutredning» tidligere i år, slår man fast at folkebibliotekene har vært kultursektorens budsjettapere det siste tiåret, og man tar man til orde for at statlige øremerkninger kan være en måte bøte på dette misforholdet. Men på bakgrunn av de nokså visjonsløse partiprogrammene, kan jeg ikke dy meg for å spørre: Kan vi stole på stortingspolitikkerne? Kan vi stole på at eventuelle øremerking får den optimale effekten? Vet Stortingspolitikkerne hvor skoen trykker ute i feltet?

Svaret er nei. Innholdet i politikken må derfor utformes av andre enn de sentrale politikerne. SV sier til Bok og Bibliotek at de ønsker å "utarbeide en nasjonal strategi for bibliotekene, i nært samarbeid med bibliotekene selv." Det mener vi er en god idé. Etter et tiår med omorganisering og famling etter en ny kurs i bibliotekpolitikken, er det nå på tide at det settes ned et bredt utvalg – «Bibliotekutvalget» – med representanter fra Nasjonalbiblioteket, Norsk bibliotekforening, Bibliotekarforbundet, ansatte i biblioteksektoren og brukerne, med mandat om å utforme en meny av satsingsområder for en nasjonal bibliotekpolitikk. Så blir det stortingspolitikernes store oppgave å bruke sin gode vilje til å meisle ut en politikk som svarer på Bibliotekutvalgets faglige vurderinger.

Odd Letnes



odd.letnes@bokogbibliotek.no

Bok og Bibliotek

Nr. 4. 2013
Årgang 80



Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN
Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER
ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff	Ferdigtrykt
Nr. 5 10.10.	07.11.
Nr. 6 08.11.	05.12.

ABONNEMENT
DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 08

Forsideillustrasjon: Kristine Vintervold

Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER
Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER
Omslagssider kr. 7 900,-
Baksiden kr. 8 900,-
Dobbelside kr. 9 900,-
Helside kr. 6 900,-
1/2 side kr. 4 900,-
1/4 side kr. 3 900,-

Bibliotheca Nova

– ny bibliotekfaglig skriftserie fra Nasjonalbiblioteket



Nasjonalbiblioteket lanserte i august sin nye skriftserie Bibliotheca Nova.

Skriftserien tar for seg ulike sider ved bibliotekutvikling gjennom artikler som inspirerer og gir faglig støtte til innovasjon i bibliotek.

– Bibliotek vil alltid være under utvikling for å møte de ønsker og behov som stilles fra samfunn og brukere, sier nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein. – Med Bibliotheca Nova ønsker vi å spre kunnskap, dele erfaringer, synliggjøre prosjekter og være en inspirator for bibliotekene i deres møte med denne utviklingen. Alt fra prosjektrapporter til faglige artikler innenfor områder som er viktige og relevante for bibliotekutvikling vil inngå i denne serien, forteller nasjonalbibliotekaren.

Som en del av den statlige strategien for å utvikle bibliotekene og styrke kompetansen i sektoren, gjennomfø-

res hvert år mer enn 100 utviklingsprosjekt i norske bibliotek. Et viktig innsatsområde de siste årene har vært mangfold og inkludering. Dette er også temaet for den første utgaven av Bibliotheca Nova, som har tittelen «Kultur, inkludering og bibliotek» og inneholder rapporter fra utviklingsprosjekt som er gjennomført i norske bibliotek.

Det andre heftet i serien, som lanseres parallelt med det første, har tittelen «Jenter og makt!». Her belyses kjønnsroller i barnelitteraturen med en samling artikler og innlegg fra årets Kari Skjønberg-dager på høghskolen i Oslo og Akershus.

Det planlegges i alt fem utgaver av Bibliotheca Nova innen utgangen av 2013. ■

Ny kvinne ved NBF-roret

» Med virkning fra og med 1. august har et enstemmig hovedstyre konstituert Sissel Merethe Berge som leder i Norsk Bibliotekforening (NBF).

Sissel Merethe Berge har lang fartstid fra organisasjonsarbeid i NBF, både som leder av NBFs lokalavdeling i Sør-Trøndelag og i NBFs hovedstyre fra 2010, og arbeidsutvalget fra 2012. Hun er leder av NBFs litteraturpolitiske utvalg og medlem av e-bokutvalget som utarbeidet prinsipper for e-bøker til landsmøtet i mars 2012.

Sissel Merethe Berge bor i Trondheim og er hovedbibliotekar ved NTNU Universitetsbiblioteket. Hun arbeider i bibliotekdirektørens stab med ansvar for kommunikasjon og markedsføring.

Styreleders mandat er å jobbe med bibliotekenes fremme. Politisk arbeid og synlighet i media vil være kjernevirksomhet for lederen og styret. De viktigste oppgavene for den nye lederen denne høsten vil være bibliotekpolitisk arbeid frem mot valget 2013.

Den konstituerte lederen er spesielt opptatt av at feiringen av NBFs 100-årsjubileum skal synliggjøre den unike rollen de mange lokale bibliotekene har som kulturarena med lav terskel for deltagelse og høy tilgjengelighet. Selve

jubileumskonferansen skjer i Litteraturhuset i Oslo 25. oktober.

Berge synes at NBF er en viktig pådriver for å sikre god utvikling i bibliotekfeltet og ønsker å bidra med sin erfaring og interesse til å fremme bibliotek i politiske diskusjoner og i media.

Sissel Merethe Berge tar over ledervervet etter Ingeborg Rygh Hjorthen som har gått ut i svangerskapspermisjon. Berge vil fungere som konstituert leder inntil NBFs landsmøte 28. mars 2014.



Foto: Nils Kristian Th. Eikeland



Norges nyeste litteraturhus

Det var stinn brakke da landets ferskeste litteraturhus ble innviet på Gjøvik 20. august.

TEKST OG FOTO: ODD LETNES

Gjøvik bibliotek og litteraturhus er en stjerneeksempel på hvordan det kan gjøres i en liten by hvor det ikke er plass til både et eget litteraturhus og et bibliotek.

– Jeg så for noen år siden at Bok og Bibliotek hadde skrevet om at bibliotekene burde kunne utvides til også å romme litteraturhus. Denne ideen sådde jeg i kommunestyret, og i dag ser vi at den har båret frukter, sier lokalpolitiker Jan A. Evensen (KrF) fornøyd.

Navneskifte til tross, satsingen skal ikke gå på bekostning av det tradisjonelle biblioteket.

– Men vi skal utvide repertoaret med arrangementer som vi ikke har hatt så mange av tidligere i biblioteket. Dette vil koste en del ekstra penger, og vi håper nå at den gode viljen følges opp med ekstra budsjettmidler, sier biblioteksjef Tone Nyseter.

Selve åpningen av huset ble markert med en valgkampdebatt mellom Arbeiderpartiet og Høyre. Reoler på hjul ble skjøvet til side, og vips ble det frigjort et stort publikumsområde.



– Vi hadde satt fram 120 stoler, men det viste seg fort at det ikke var nok. Det var en lovende start, sier en stolt biblioteksjef.

< Fornøyd. Mannen som startet det hele, Jan A. Evensen (KrF).



Stolt. Biblioteksjef Tone Nyseter under åpningen av Gjøvik bibliotek og litteraturhus.



Dette er saken: Når du holder dette bladet i hånda, er valget over og vi har fått et nytt Storting og kanskje en ny regjering for neste periode. Bok og Bibliotek har pløyd seg gjennom programmene til de ni politiske partiene Ap, Høyre, SV, Frp, KrF, Venstre, Rødt, MDG og Sp på jakt etter innsikt i hva politikerne vil med biblioteket. Og hva de vil gjøre for å styrke, bedre og utvikle dette tilbudet som alle er så glade i, på tvers av politiske skillelinjer.



I tillegg har vi hatt epost-utveksling med partienes kulturpolitiske talspersoner eller andre sentrale representanter i det enkelte partiet. Vi har stilt dem alle det samme spørsmålet:

Hvilke saker innen bibliotekfeltet ønsker ditt parti å legge vekt på i kommende stortingsperiode?

Artikkelen er basert på informasjon og synspunkter fra disse kildene.

Politikernes bibliotek 2013–2017

Lengre åpningstider på folkebibliotekene og øremerkede penger til skolebibliotekene, utvidelse av innkjøpsordningen for sakprosa og videreutdanning av bibliotekansatte. De politiske partienes prioriteringer av enkeltsaker innen bibliotekfeltet spenner vidt. Enkelte mener tiden er inne for å få på plass en nasjonal strategi for hele biblioteksektoren, mens de fleste er først og fremst opptatt av å få på plass bibliotekenes digitale tjenester.

AV MERETE LINDSTAD, FRILANSJOURNALIST

Vi vil kjempe for en «folkebibliotekmilliard», proklamerte Venstre-leder Trine Skei Grande til Bok og Bibliotek, da vi én måned før valget kontaktet henne og andre sentrale politikere med spørsmålet: *Hvilke saker innen bibliotekfeltet ønsker ditt parti å legge vekt på i kommende stortingsperiode?*

Da Skei Grande samtidig gikk ut i riksmidlene med sin bibliotekmilliard, høstet hun stor oppmerksomhet. Bibliotekfolket smilte fornøyd, mens andre mente at her gjorde den blonde Venstre-lederen seg litt vel høy og mørk. Kritikerne kom raskt på pletten med det opplagte spørsmålet: Og hvor skal hun ta pengene fra?



Venstre: En milliard til bibliotekene

Skei Grande beskriver bibliotekene som en del av grunnfjellet i norsk kulturliv.

– Biblioteket er vår viktigste kultur- og kunnskapsallmenning, og en sentral møteplass i både små og store lokalsamfunn. Utenom skolen er biblioteket den viktigste offentlige arenaen for kunnskapsheving i samfunnet.

Å satse på biblioteket er derfor å satse på kunnskap, mener Venstre, som vil bruke bibliotekmilliarden til en opptrappingsplan for skole- og folkebibliotekene. Også i Venstres valgprogram kan vi lese at partiet har en slik opptrappingsplan øverst på lista over prioriterte saker innen bibliotekfeltet.

Andre sentrale oppgaver er å styrke de nasjonale leseprosjektene, gi mer ressurser til Nasjonalbibliotekets arbeid med digitalisering av norske åndsverk og revidere innkjøpsordningene for litteratur og sørge for at de inkluderer digitale plattformer.

Når det gjelder folkebibliotekene, er det først og fremst de små, lokale

bibliotekene som Venstre vil styrke, ifølge valgprogrammet.



SV: Nasjonal bibliotekstrategi

Sosialistisk Venstreparti (SV) har i likhet med Venstre mange konkrete bibliotek-saker de lover å arbeide med i tiden framover. I arbeidsprogrammet for 2013 til 2017 er biblioteksatsing ett av tre satsingsområder under temaet «Kultur og idrett». Her kan vi lese at SV mener bibliotekene er viktige blant annet som «levende formidlere av kunnskap og kultur», som «møteplass i lokalsamfunnet» og at de «spiller en viktig rolle som sosial utjevner».

SVs liste over tiltak omfatter blant annet å styrke bibliotekarutdanningen innen kunnskapsdeling, formidling og digitale verktøy, at låneordninger for digital litteratur kommer på plass for



alle biblioteker, at fag- og forskningsbibliotekenes samlinger blir mer tilgjengelige for allmennheten og at innkjøpsordningen for sakprosa utvides.

For å innfri alle disse gode formålene, må det mer penger til, understreker SV. Dessuten er det viktig å løfte blikket opp fra enkeltsakene, ifølge

nært samarbeid med bibliotekene selv.

I prinsippprogrammet fastslår SV som forventet at bibliotekene «skal være gratis og tilgjengelige for alle». Det er et prinsipp mange deler.

Selv SVs rake motsats, Fremskrittspartiet holder fast ved gratisprinsip-



Frp: Kutt ned «underholdningstilbudene»

«Vi mener bibliotekenes kjernevirksomhet må styrkes, men at aktiviteter med rene underholdningstilbud som konkurrerer med privat næringsliv, med for-



Fy og fy. Dette ønsker ikke Frp: utlån av DVD ved bibliotekene.

SVs kulturpolitiske talsperson, **Rannveig Kvifte Andersen**.

– Det er to ting vi er opptatte av, påpeker Kvifte Andresen. – For det første ønsker vi å styrke bibliotekene økonomisk, gjennom å gi alle kommunene økte frie midler slik at de blir bedre i stand til å utvikle bibliotekene. Dernest vil vi utarbeide en nasjonal strategi for bibliotekene, i

pet. «Fremskrittspartiet er opptatt av at bibliotek tjenester skal være gratis. Alle skal ha anledning til å benytte bibliotekets tjenester», kan vi lese i Frps handlingsprogram.

Men snakker SV og Frp om det samme biblioteket som de vil ha gratis? Eller er det et litt smalere tilbud Frp ser for seg i morgendagens bibliotek?

del kan reduseres. Dette gjelder blant annet utlån av dataspill, cd, dvd, osv.», skriver Frp i handlingsprogrammet for 2013 – 2017.

Partiets kulturpolitiske talsperson, **Ib Thomsen**, utdyper: - Biblioteker med store utvalg dataspill og filmer vil virke konkurransevridende overfor filmutleie, musikkforretninger og så videre, noe vi synes er uheldig.

Frp har bare noen få linjer om bibliotek i programmene sine, og ingen konkrete saker partiet vil arbeide for utover at «bibliotekenes kjernevirksomhet må styrkes». Thomsen forteller imidlertid at partiet er opptatt av å få den digitale hverdagen bedre inn i bibliotekene.

gjengelige plattformer, mener Thomsen.

– Ikke minst er dette viktig for distriktene, hvor det kan være kronglete å komme seg til sitt lokale bibliotek, og hvor utvalgene ikke nødvendigvis er så store som i byene. Å ha anledning til å låne mest mulig fra sin egen

lokalsamfunnene har biblioteket en sentral rolle, mener Sp.

– Folkebibliotekene er en viktig del av den kulturelle grunnmuren og er noe av hjertet i kulturlivet i lokalsamfunnene, understreker kulturpolitisk talsperson **Olov Grøtting**.

I partiprogrammet trekkes biblioteker



Viktig. Sats på skolebibliotek, er mange enige om.

– Vi ser fortsatt at det ikke eksisterer gode systemer for organisert utleie av e-bøker, og vi vil gjøre vårt beste for å få på plass gode ordninger med dette hos folkebibliotekene. Dette betyr ikke at papirbøker skal vekk fra bibliotekene – vi ønsker fortsatt robuste, gratis folkebibliotek i kommunene – men det er vesentlig å sikre et godt utvalg av bedre søkbare og til-

PC er derfor en viktig forenkling for folk flest.

Sp: Bibliotek i kultur- og flerbrukshus



Senterpartiet (Sp) er kjent for å ville være lokalsamfunnernes og kommunenes fremste talsmann. Og i disse

ne også fram som «viktige integreringsarenaer og etterspurte lavterskeltilbud». Eneste konkret biblioteksak som Sp oppgir å ville arbeide med, er å sikre bibliotekene som gratis tilbud. I tillegg vil partiet styrke folkebibliotekene ved en allmenn bedring av kommuneøkonomien.

Grøtting har én hjertesak når det gjelder de lokale folkebibliotekene.

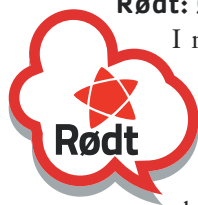
– Det perfekte er at bibliotekene er



samløkalisert med en rekke andre kulturvirksomheter, som for eksempel kulturskoler, fritids- og/eller idrettsaktiviteter i en type kultur- eller flerbrukshus, mener Grøtting.

– Det vil eksponere bibliotekene for nye brukergrupper, og vil skape større leseyst. Det gjør det også enklere å skape nye aktiviteter i bibliotekene og trekke nye målgrupper til seg.

Rødt: Øremerking til bibliotekene



I motsetning til Sp, vil Rødt øremerke bevilgninger til bibliotekene. I partiets arbeidsprogram er «Styrking av bibliotekene med økte og øremerka bevilgninger» blant de prioriterte arbeidsoppgavene innen kulturfeltet.

Rødt vil også arbeide for «å ruste opp lokalbibliotekene med statlige bevilgninger som garanterer lik kvalitet i alle kommuner».

– Vi ønsker at bibliotekene skal drive med enda mer aktiv formidling og debatt, og vi ser det som viktig at bibliotekene har hele stillinger og lange åpningstider, tilføyer **Stian Nicolajsen**, sentralstyremedlem i Rødt.

Partiet vil også støtte Nasjonalbibliotekets arbeid for å gjøre alle sider av den norske kulturarven fritt tilgjengelig på internett.





Grunnmur.
Folkebiblioteket
er en del av landets
kulturelle grunnmur.





MDG: Skolebibliotek på topp

miljøpartiet
de grønne

Miljøpartiet De Grønne (MDG) vil også øremerke penger til bibliotekene. Det vil si til skolebibliotekene. Øremerkede statlige midler til skolebibliotekene er en sentral sak når det gjelder arbeidet for å styrke bibliotekene, ifølge **Harald A. Nissen**, nasjonal talsperson for MDG.

– Vi mener dette er den beste måten å nå barn og unge bibliotekbrukere på allerede på et tidlig tidspunkt, forteller Nissen til Bok og Bibliotek. – Dessuten ønsker vi at Program for skolebibliotekutvikling sikres tilstrekkelig med midler. Harald A. Nissen understreker at barn og unge som bor i grisgrendte strøk må få et tilbud på linje med det som er i mer sentrale områder. Derfor vil partiet styrke tilskuddet til mobile bibliotek tjenester rettet mot utkant og grendeskoler.

I MDGs partiprogram trekkes også folkebibliotekene fram. De loves blant annet økte ressurser til utlånsmaterie, samt mer brukervennlige lokaler og åpningstider.

KrF: Biblioteksamarbeid og kompetanseheving

KrF

I likhet med MGP er Kristelig Folkeparti (KrF) spesielt opptatt av skolebibliotekene, og partiet ønsker seg et sterkere samarbeid mellom folkebibliotekene og skolebibliotekene.

– Vi vil at folkebibliotekenes medansvar for utviklingen av skolebibliotekene i kommunene fortsatt skal være lovfestet, og det skal være folkebibliotek i alle kommuner, påpeker kulturpolitisk talsperson **Øyvind Håbrekke**.

I KrFs program finner vi verken noe eget avsnitt om bibliotek eller konkrete «KrF vil»-saker knyttet til biblioteksektoren. Likevel ønsker partiet å «styrke og videreutvikle biblio-

teksektoren», kan vi lese under avsnittet Bøker, som sorterer under kapitlet Kunst og kultur. Går det slik KrF ønsker, skal Nasjonalbiblioteket ta oppgaven med å legge til rette for utlån av e-bøker på folkebibliotekene.

Ifølge Øyvind Håbrekke må gode digitale tjenester være et satsingsområde for bibliotekene, og her vil KrF legge vekt på å få klargjort rettighetsspørsmål. Kompetanseutvikling av biblioteksansatte er et annet felt han er opptatt av.

– Den viktigste ressursen i biblioteksektoren er de ansatte. Derfor må fagpersoner og de som utgjør førstelinjen i bibliotekene ha gode muligheter til å oppdatere seg, og å utvikle seg faglig.

Høyre: Digital hverdag



Høyre har en fin søketjeneste på sin nettside. «Hva mener Høyre om.....?» lyser det mot oss på partiets temaside Politikk. Vi taster inn «bibliotek» og venter spent. Men nei – null treff. Vi prøver med «pressestøtte», for det *vet* vi at Høyre har meninger om. Nei. Ingen treff der heller, selv om det er en egen tekst om pressestøtte lenger nede på den samme siden.

Overbevist om at Høyre mener noe om bibliotek, søker vi oss gjennom programmene. Vi får treff i partiets Stortingsvalgprogram 2013-2017, Kapittel 2: Utdanning og kultur. Under avsnittet om Norsk kulturarv og språk finner vi ti kulepunkter for «Høyres løsninger». Ett av dem er om bibliotek: «Forberede bibliotekene på en digital hverdag, og sikre fortsatt gratis utlån av litteratur.»

Hvorfor Høyre velger å skrive at gratisprinsippet skal gjelde «utlån av litteratur» og ikke bibliotek eller alle bibliotek tjenester i alminnelighet, blir ikke utdypet.

Når vi ber partiets kulturpolitiske talsperson, **Olemic Thommessen**, bidra med å utdype hva slags saker Høyre er opptatt av når det gjelder biblio-



tekene, ser det ut til at gratisprinsippet kan gjelde mer enn litteratur.

– Bibliotekene er en viktig, gratis, kulturarena der kunnskapsformidling, litteraturformidling og det å være et møtested for «ord og mennesker», er stikkord for de kvalitetene vi må bringe videre, forklarer Thommessen.

– Høyres kulturpolitikk bygger på vekst nedfra, og statens oppgave overfor en kommunal kommunesektor blir å bidra til å stimulere slik vekst gjennom stimuleringsmidler. I tillegg er det viktig at vi får til gode avtaler med partene i bokbransjen med sikte på utlån.

Ap: Bibliotekene er et demokratiprojekt



I likhet med de to andre største partiene i landet, Høyre og Frp, har Arbeiderpartiet (Ap) få tanker og konkrete saker

om biblioteket i sine partipolitiske programmer. Likevel er det klart at Ap mener at folkebibliotekene spiller en viktig rolle i den såkalte «hverdagskulturen», og er et lavterskeltilbud som partiet vil styrke.

I partiprogrammet lover Ap å arbeide for at «bibliotekene skal bli enda viktigere kulturelle informasjons-, kunnskap- og kultursentre enn de er i dag». Hva det innebærer av prioriteringer og valg, blir ikke konkretisert.

Ifølge kulturpolitisk talsperson **Gunn Karin Gjøl** er det én sak som er overordnet alt annet når det gjelder bibliotekene: Å sikre at de fortsatt er gratis.

– Bibliotekene er et demokratisk prosjekt. Et demokratisk prosjekt, som gjør oss som kultur nasjon rikere, understreker Gunn Karin Gjøl. – Derfor er det viktig å holde fast ved at bibliotek tjenestene fortsatt skal være gratis.

Kommentar:

Lite håndgripelig

Med utgangspunkt i Bok og Biblioteks gjennomgang av partiprogrammene, og med fare for å såre de som før valget hadde klare oppfatninger om hvem man ville gi sin bibliotekstemme til – og hvorfor, må jeg si at partiene både er ganske like og litt kjedelige når det gjelder bibliotekpolitikk. Det er kanskje heller ikke så underlig siden stortingspolitikere har rimelig liten innflytelse på konkret bibliotekpolitikk både på kommunalt nivå og innen universitets- og høgskolesektoren (UH). Når det gjelder det siste, er det kun SV av partiene som har tanker om at det finnes andre bibliotek enn skole- og folkebibliotek. Kanskje det har hjulpet å ha en stortingsrepresentant som tidligere var direktør for læringssentrene og høgskolebiblioteket ved HIOA?

Ulikheter. Likevel er det tydelig at partiene jevnt over kun ser at folkebibliotekene må styrkes, selv om den underliggende argumentasjonen like gjerne kunne ha vært anvendt på å sikre at alle studenter og ansatte ved landets UH-institusjoner hadde lik tilgang på faglig informasjon, og ikke som i dag være avhengig av institusjonenes egne prioriteringer og finansielle krefter. Det er rart at våre politikere, som jevnt over ønsker mest mulig likhet for alle, ikke synes at dette er uheldig.

Lokalt. Trøsten er at praktisk kultur- og bibliotekpolitikk skjer på kommunalt nivå og på styringsnivå i UH-sektoren (og der sitter det politikere!). Her opplever vi rett som det er at partipolitikk skrotes til fordel for allianser på tvers av rikspolitikkenes blokkdannelser. Slikt blir det både Munch-museum og nye folkebibliotek av. Det er nok på dette nivået bibliotekfolket må bruke stemmene og kreftene sine flittigst! I stortingsvalget blir de store politiske linjene viktigst, både for folk flest og bibliotekarere.

– Hans Martin Fagerli,
daglig leder i ABM-media



Se også leder side 5.

La de tusen blomster blomstre

La de tusen blomster blomstre, eller «La hundre blomster blomstre og hundre tankeretninger strides» som Mao Zedong egentlig uttrykte det, er et uttrykk for å oppfordre til å få ideer fra mange ulike kilder. Når Fornyings- og administrasjonsminister i en artikkel 15/6 – 2012 på Regjeringen.no skriver at vi må «godta at de beste ideene kommer utenfra», så er dette et uttrykk for det samme.

AV ASBJØRN RISAN, PRODUKTEIER BIBSYS

De beste ideene og de smarteste menneskene befinner seg som regel utenfor din egen bedrift/institusjon. Med dette utgangspunktet har staten satt søkelyset mot tilgjengeliggjøring av offentlige data. Ved å gjøre data tilgjengelig vil samfunnet som helhet tjene på at andre aktører kan bidra til verdiskapning gjennom tjenester som dataeieren enten ikke har tid, anledning, økonomi eller mandat til å utvikle.

Bakgrunnen for regjeringens holdning er rapporten «Fra Altinn til alt ut?» fra Teknologirådet i 2010. Her er den klare anbefalingen at det offentlige bør tilgjengeliggjøre mer data.

Ministeren slår også fast i sin artikkel at det ligger et enormt potensial i offentlige data for verdiskapning og etablering av nye produkter, tjenester og virksomheter:

«Markedsverdien av offentlige data i Europa er av EU beregnet til over 200 milliarder kroner. Åpne data bidrar også til mer åpenhet, og gjør det offentlige mer transparent og lettere å se i kortene.»

Millionpotensial

I «NOU 2013:2 Hindre for digital verdiskapning» anslås verdien av norske

offentlige data til mellom 734,7 og 3184 millioner kroner. Selv om det er vanskelig å anslå verdi på tilgjengelige data mener utvalget bak rapporten at «det er et stort ubenyttet potensial for verdiskapning gjennom økt tilgjengeliggjøring av offentlige data.»

Staten ønsker å få realisert noe av dette verdipotensialet og har derfor gjennom fellesføringen til offentlige etater satt krav om at offentlige datasett som er finansiert gjennom offentlige midler skal gjøres offentlig tilgjengelig. I november 2012 publiserte Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet Retningslinjer ved tilgjengeliggjøring av offentlige data hvor de slår fast prinsipper for datadeling i offentlig sektor.

Hva så med biblioteksektoren?

Også innen biblioteksektoren har det vært et økende fokus på tilgang på data. I artikkelen «Hvad fanden nøler I Efter» i Bok og Bibliotek nr 3 2010, etterspør Unni Knutsen, Kim Tallerås og David Massey at aktører kommer på banen med offentlige bibliografiske data. Dette har igjen blitt aktualisert gjennom seminarrekken «Slipp datae-

ne fri, det er vår» som Høgskolen i Oslo og Akershus gjennomførte i fjor.

BIBSYS nøler ikke! Vi har i lengre tid tilbudt ulike grensesnitt for at maskiner kan hente ut data fra Bibliotekbasen. Når data.norge.no ble lansert av DIFI var BIBSYS tidlig ute med å registrere våre datasett. I forkant av lanseringen var også BIBSYS involvert i betatesting av tjenesten. Data.norge.no er Statens etablerte datakildekatalog over tilgjengelige datasett i Norge. Her kan alle som tilbyr data registrere sine data og målet er at utviklere på sikt vil «finne alle norske datasett som er tilgjengelige for viderebruk.»

I tillegg til data fra Bibliotekbasen har vi registrert BIBSYS Autoritetsregister som et tilgjengelig datasett. Gjennom et prosjekt mellom NTNU OG BIBSYS, finansiert av ABM-utvikling, ble BIBSYS Autoritetsregister over personnavn konvertert til linked data/rdf. Autoritetsregister inneholder også koblinger til Wikipedia og flere andre datakilder, noe som bidrar til at datasettet kan kobles til mange ulike andre datasett. Prosjektet fikk førstepremien for beste bibliotekprosjekt innen fagbiblioteksektoren i Bok og Biblioteks kåring over prosjekter i 2011.

Lisensen viktig for bruk

Det at det er mulig å hente ut data, er ikke nok. Det er også nødvendig med retningslinjer på hvordan dataene kan brukes, hva man kan bruke dem til og under hvilke eventuelle forutsetninger dataene kan benyttes. Med andre ord hvilken lisens dataeieren har knyttet til dataene.

Det at det står en skål med Twist på et bord betyr ikke nødvendigvis at det er fritt frem. Det er først med en eksplisitt tillatelse at man kan nyte sjokoladen med god samvittighet. Det er lisensen som er knyttet til dataene som er den eksplisitte tillatelsen som forteller hvordan dataene kan benyttes.

Frem til nå har det ikke vært noen vedtatt lisens på data fra BIBSYS, med unntak av autoritetsregisteret som har vært lisensiert under PDDL. En lisens er en forutsetning for at allmennheten skal kunne vite hvilke vilkår dataene kan benyttes under. Styret for BIBSYS har derfor fattet følgende vedtak:

- Styret vedtar å lisensiere bibliografiske data fra BIBSYS Bibliotekbase og andre relevante registre i BIBSYS.
- Styret gir direktøren myndighet til å tilgjengeliggjøre dataene i den form og på den/de måten(e) direktøren til enhver tid finner hensiktsmessig.
- Styret forutsetter at offentlige føringer blir fulgt.

På bakgrunn av dette har BIBSYS besluttet at:

- BIBSYS benytter Norsk Lisens for Offentlige Data (NLOD), som anbefalt av Fornyingsdepartementet, på bibliografiske data.
- Det vil være mulighet for andre lisenser ved spesielle behov.
- BIBSYS vil legge inn mekanismer som gjør det mulig å utelukke deler av databasen ved behov.

Dette innebærer at data fra BIBSYS er lisensiert gjennom NLOD som er statens anbefalte lisens for offentlige data. Lisensen stiller ingen andre krav enn at de som bruker dataene sier hvor dataene kommer fra. Det betyr at data fra

Bibliotekbasen fritt kan benyttes i alle mulige sammenhenger. Vedtaket åpner også for at dataene i spesielle tilfeller kan lisensieres med en lisens som er åpnere (stiller færre krav) enn NLOD.

Hvordan få tak i dataene?

BIBSYS tilbyr i hovedsak data fra Bibliotekbasen gjennom to anerkjente datautvekslingsprotokoller; Search/Retrieval via URL (SRU) og Open Access Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH). Dataene er tilgjengelig på formatene Dublin Core og marc21 (MARCEXchange). Autoritetsregisteret er tilgjengelig som linked data via et Sparql søkegrensesnitt og som nedlastbar fil, i tillegg til gjennom SRU og OAI-PMH.

SRU er en søkeprotokoll som gir resultater i sanntid basert på et søkeutrykk. SRU erstatter søkeprotokollen Z39.50. Resultatet er i form av XML og de bibliografiske postene er tilgjengelig som MARC eller Dublin Core. Det er også mulig å søke i autoritetsregisteret ved hjelp av SRU. Du kan lese mer om SRU på BIBSYS' nettsider: <http://www.bibsys.no/norsk/produkter/biblioteksystemet/sru.php>.

OAI-PMH er en høstingsprotokoll hvor man laster ned hele eller deler av databasen basert på definerte subsett av databasen. Ved hjelp av dato- avgrensning kan man foreta inkrementelle høstinger av de postene som er endret siden forrige innhøsting. Når dataene er høstet ned kan de bearbeides lokalt og brukes i ulike sammenhenger. Du kan lese mer om OAI-PMH på BIBSYS' nettsider: http://www.bibsys.no/norsk/tjenester/innhosting_av_metadata.php.

Nasjonalbiblioteket benytter blant annet OAI-PMH i forbindelse med digitaliseringsprosjektet og for innhenting av data til Biblioteksøk. Ved hjelp av SRU kan de også i sanntid hente inn dokumentstatusen til et gitt dokument. Det nye gjenfinningssystemet for BIBSYS Biblioteksystemkonsortium, oria.no, benytter OAI-PMH for høsting av data fra Bibliotekbasen.

På nettsiden <http://www.bibsys.no/betaddata> har vi samlet små og store

eksempler på «ny» bruk av metadata og alternative tilganger til metadata enn mer tradisjonelle søk i Bibliotekbasen. Her finner du litt informasjon om tilgjengelige tjenester og datakilder.

Merk at lisensieringen av dataene gir fri bruk av dataene, men at dette ikke nødvendigvis gjelder tilgangen. Alle kan fritt benytte SRU-tjenesten slik den foreligger og det er denne inngangsportalen som vil være den primære og den vi i størst mulig grad vil oppfordre til å benytte.

Ved behov for tilleggstjenester, spesialtilpasninger, krav til tilgjengelighet og lignende vil det kunne være aktuelt med en driftsavtale for å få tilgang til dataene. Dette gjelder i all hovedsak OAI-PMH som er en systemtung protokoll. Det vil være en fordel å ta kontakt med oss for en avklaring i forkant.

Pr i dag benyttes OAI-PMH-tjenesten i tillegg til Nasjonalbiblioteket også av Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) som høster data på vegne av FAO AGRIS og av NORA (Norwegian Open Research Archives) som henter data til sin søketjeneste.

Styrevedtaket gir vide fullmakter til å tilpasse hvordan dataene gjøres tilgjengelig og hvordan dataene skal se ut. Det innebærer at BIBSYS kan være fleksible hvis det dukker opp noen spesielle behov. Vi oppfordrer alle til å ta i bruk data fra BIBSYS Bibliotekbase og skape nye spennende tjenester.

Vi har sluppet dataene fri og gleder oss til å se de tusen ideer blomstre.

Kilder:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/lover-og-regler/retningslinjer/2012/retningslinjer-ved-tilgjengeliggjoring-a.html?id=708912>

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/nouer/2013/nou-2013-2.html?id=711002>

http://www.teknologiradet.no/Offentlige_data_for_web_vmjSK.pdf.file

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/aktuelt/taler_og_artikler/minister/taler-og-artikler-av-fornyings-og-kirke/2012/evig-eies-kun-det-delte.html?id=685848

Molde bibliotek på plass i nytt hus

De 5 kulturinstitusjonene i Plassen er:

- Molde bibliotek
- Teatret Vårt
- Moldejazz
- Bjørnsonfestivalen
- Kunstnersenteret Møre og Romsdal

Nettside Molde bibliotek:

<http://websok.mikromarc.no/Mikromarc3/molde/default.aspx?db=molde-fb&unit=6465>

Nettside Popvit Molde:

www.popvit.no

Plassen har et areal på 5805 m². Av det disponerer Molde bibliotek 2294 m².



Kulturhuset Plassen har fresk arkitektur. Store vinduer åpner bygget mot resten av byen.

Åpningen av de nye lokalene til Molde bibliotek i kulturhuset Plassen, falt sammen med åpningen av fjorårets Moldejazz 14. juli 2012. Etter et års samboerskap er biblioteket svært godt fornøyd med samlivet med de andre kulturinstitusjonene.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD

Jeg ser ingen ulemper med å være samlokalisert med de andre kulturinstitusjonene i Plassen. Det er en utfordring at vi må bryne oss på hverandre, men det er ingen ulempe, sier biblioteksjef Evy Sisilie Bergum.

Bibliotekar Gro Sandvik Fegth er enig: – Det er en bonus å være sammen med de andre. Vi får flere å jobbe sammen med, ikke bare annet bibliotekpersonell. Ikke minst gjelder det overfor de ansatte i litteraturfestivalen Bjørnsonfestivalen. Det inspirerer. Ikke minst kan vi møtes uformelt. Det gir muligheter for at nye tanker om samarbeid kan dukke opp, sier hun.

– Ved å ha kontor ved siden av Bjørnsonfestivalen er det lett å møtes for å diskutere program vi ønsker å samarbeide om. Vi kan bidra med kunstlitteratur til Kunstnersenteret, mens skuespillerne fra teateret kan bistå oss i å formidle skjønnlitteraturen, legger Bergum til.

Fyller huset hele dagen

Det var opprinnelig ikke tanken at Molde bibliotek skulle inn i det planlagte kulturhuset Plassen. Biblioteket lå allerede sentralt i sentrum av byen. Men så snart idéen kom opp om at biblioteket også burde være med, ble de dratt med i planleggingen av det nye kulturhuset. Fordelen med å få biblioteket som en stor leietaker var åpenbar.

– Plassen er et utøvende kulturbygg. Mye av aktivitetene til de andre institusjonene foregår på kveldstid. Det var viktig å sikre at det var folk i bygget også på dagtid. Der kom biblioteket inn, for vårt besøk sikrer at det er folk her hele dagen. Det er et viktig moment å tenke over for alle som planlegger nye kulturbygg. Uten et bibliotek kan et kulturbygg fort være dødt på dagtid, sier Bergum.

Flyttingen ser ut til å ha slått gjennom hos publikum. Besøket har nemlig gått opp innpå 60 prosent for de sammenlignbare periodene juli 2011 – juli 2012, og samme tidsrom påfølgende år. Det til tross for at det gamle biblioteket lå like ved. Utlånet har ikke hatt sam-

me vekst som besøket, men har i samme periode økt med rundt 15 prosent.

– Vi har nesten bare fått gode tilbakemeldinger fra publikum. Plassen gjør at folk synes at Molde er blitt en by. De sier det er så deilig og urbant her, sier biblioteksjefen.

Kafè Kurt, som drives av Teatret Vårt, ligger i første etasje like utenfor biblioteklokalene. Kaféen, i likhet med biblioteket, trekker folk på dagtid inn i bygget.

– Det er i alles interesse at kaféen går godt. Hvis den skulle gå dårlig, blir det tomt i lokalet. Derfor støtter alle opp om den. Den eneste utfordringen kan være at det blir mye lyd for de som sitter i skranken de lørdagene det er storbandkonsert, sier Bergum.

Åpen løsning

Bibliotekets skranke i foajéen i første etasje, deles med de andre samboerne i bygget. Den brukes til informasjon og billettsalg for de andre institusjonene. Biblioteket disponerer areal i tre av byggets fem etasjer. Sammen med Teatret Vårt, har biblioteket mest plass. Men flyttingen ga ikke biblioteket større dedikerte lokaler. Derimot fikk de lokaler som var bedre tilpasset bibliotekbruk. Kvaliteten på gulvet er god, og det strømmer inn mye lys fra store sør- og vestvendte vinduer. Sterke farger, som gult og rødt, frisker opp ungdomsavdelingen i 2. etasje, mens voksenavdelingen like ved har mer avdempa hvite reoler. En stor rød vegg, eller «hylle», går fra gulvet i foajéen og helt opp til tredje biblioteketasje. Den binder sammen biblioteket.

Molde kommune betaler husleie for bibliotekets 1600 m², i tillegg til husleie for cirka 700 m² av husets øvrige areal, det såkalte felles bruksarealet.

Biblioteket er åpent ut mot resten av Plassen også etter ordinær stengt tid. Det var et krav fra jazz- og teaterfolket. De ønsket ikke at biblioteket skulle utstråle utilgjengelighet når de har arrangement om kveldene.

– Vi har nesten ikke stengsler inn til

våre lokaler. Fra foajéen i 1. etasje er det kun avstengt med en snor. I 3. etasje stenges biblioteket med en 60 centimeter høy glassport. Det har aldri vært noe problem at folk bryter seg inn. Det eneste måtte være hvis noen uforvarende skulle tulle seg inn i biblioteket før bygget stenges, sier Bergum.

Nye muligheter

Selv om Plassen ikke har gitt biblioteket økt areal innenfor egne porter, har dette kulturbygget likevel gitt dem tilgang på scener og rom de ikke hadde før. Det gir langt større muligheter til å tilby litteraturformidling og arrangement også utover ordinært utlån.

– I Plassen har vi fått tilgang til scener for ikke-nedlastbare opplevelser. Det er viktig, sier Bergum.

De gratis foredragene i regi av popvit Molde, som arrangeres en gang i måneden, er et eksempel på slike opplevelser. Foredragsserien i jazzlokalene

Storyville er gjort mulig som samarbeid mellom biblioteket, Høgskolen i Molde og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF). Fra høsten går NFF ut av samarbeidet. Høstens

første arrangement, der Jahn Otto Johansen kommer for å snakke om romfolket, blir i samarbeid med Høgskolen og Bjørnsonakademiet.

– Vi har hatt ti popvit-foredrag. De dro hele 1300 deltakere. De mest populære foredragene samlet hele 220 personer, sier Bergum.



– Det er mye mer levende her i det nye biblioteket, med mange flere forskjellige slags folk, enn det var i de gamle lokalene våre, sier bibliotekar Gro Sandvik Fegth.



La strekkodene hjelpe dere!

Alle biblioteker ønsker seg en effektiv og pålitelig løsning for merking av bøker samt inn- og utlevering.

Interconnect AS har levert strekkodelesere, etiketter, etikettskrivere og programvare for inn-/utlevering av bøker i mer enn 20 år.

Be om referanser, vi har mange!
Ring 67 16 64 00 eller kontakt oss på
data@interconnect.no



Innsiktsbasert ledelse

Det finnes to grunnmodeller for ledelse. Den ene kan vi kalle Berlusconi-modellen, eller i dens norske versjon: Tom Ruud-modellen. Kjernen i den modellen er at dersom man kan lede én type virksomhet, må man også kunne lede en annen. Berlusconi var en suksessrik leder av et kommersielt og litt lugubert medieimperium. Da må han også kunne lede en nasjon, tenkte åpenbart både han selv og mange andre i Italia. Tom Ruud ble for noen tiår siden ansatt som sjef i Kredittkassen. Han kom fra stillingen som sjef for industrikonsernet Aker og visste ingenting om bank. Det var en fordel, uttalte han, for da måtte han lene seg tungt på sine medarbeidere.

Modellen har ikke alltid vært vellykket.

Den andre modellen kan vi kalle Stein Winge eller Toralv Maurstad-modellen. For å lede en institusjon dominert av kreative fagpersoner, må man selv være en kreativ fagperson innen samme profesjon og kunne dokumentere toppnivå som skapende fagperson.

Winge/Maurstadmodellen har kan hende heller ikke bare suksesshistorier og vise til.

Nå er det sjelden modeller eksisterer i ren form. Men en av dem må legges til grunn. Bør Berlusconi-/Tom Ruud-modellen eller Winge-/Maurstadmodellen legges til grunn når sentrale ledere i folkebibliotek skal rekrutteres? Bør vi ønske velkommen ledere uten bibliotekfaglig bakgrunn og forankring? Er det først og fremst personer med allmenn lederkompetanse vi trenger, eller er faglig bakgrunn og forankring fremdeles viktig? Ansettelse av ny biblioteksjef på Deichmanske bibliotek sammen med revisjonen av Lov om folkebibliotek har aktualisert spørsmålet.

Når dette leses, er kanskje den nye lederen for Norges viktigste folkebibliotek – Deichmanske bibliotek i Oslo – allerede tilsatt. I alle fall vil vi vite hvem som er søkere til denne stillingen, som med hensyn til betydning for den nasjonale bibliotekutviklingen sannsynligvis bare overgås av nasjonalbibliotekarstillingen. Det var som kjent fra posisjonen som sjef for Deichmanske bibliotek at Håkon Nyhus innførte den moderne folkebibliotekmodellen i Oslo, Norge og Norden. Den som nå skal overta den posisjo-

nen som Nyhus brukte på en så skapende og bibliotekpolitisk effektiv måte, kan bli den personen som videreutvikler folkebibliotekideen slik at den blir relevant i den digitale og flerkulturelle tidsalderen. Forutsatt at den som får jobben, er tilstrekkelig innsiktsfull med hensyn til bibliotekenes idégrunnlag og rolle til å lede en slik utviklings- og tilpasningsprosess.

For å lede et folkebibliotek inn i og gjennom en slik endringsprosess som folkebibliotekene generelt, men Deichmanske bibliotek spesielt står midt oppe i, krever en dyp forståelse for hva et folkebibliotek er. Bare med et utgangspunkt i hva et bibliotek er, kan man utvikle et bærekraftig idégrunnlag for hva biblioteket kan være. De siste årene har man på mange felt vært opptatt av kunnskapsbasert praksis og kunnskapsbasert ledelse. Eller resultatorientert ledelse. Eller endringsledelse. For ikke å snakke om det mest dagsaktuelle moteordet: Gjennomføringskraft.

Jeg vil foreslå et nytt begrep: Innsiktsbasert ledelse. Innsikt – det er kunnskap og kyndighet



Av professor Ragnar Audunson, Høgskolen i Oslo og Akershus

Forankring. En biblioteksjef bør alltid ha en solid faglig forankring i bibliotekenes verdigrunnlag.



kombinert med dyptgående forståelse og evne til refleksjon med utgangspunkt i dyp fagkunnskap. Kunnskapen, kyndigheten og forståelsen kan ikke være kontekstløs; den må være forankret i den virksomheten som skal ledes. Forskningsledelse krever kunnskap, kyndighet og forståelse – innsikt – i forskningens vesen. Utdanningsledelse krever innsikt i utdanningens vesen, helseledelse i helseprofesjonenes vesen osv. På samme vis krever folkebibliotekledelse innsikt i folkebibliotekenes vesen.

Jeg husker en gang tidlig i min karriere som lærer i bibliotek og informasjonsfag. Jeg hadde fått i oppdrag å organisere og lede et videreutdanningskurs – jeg tror det var det man den gang kalte en halvårsenhet – rettet inn mot ledelse i fylkesbibliotek. På ett av temaene inviterte jeg en foreleser fra Bedriftsøkonomisk Institutt (BI). Vedkommende var åpenbart reisende i det ledelsesevangeliet han prediket. Da tiden var kommet for hans dobbeltforelesning, gikk han opp til kateteret og innledet omtrent på følgende vis: - Når jeg nå skal snakke om endringsledelse til dere farmasøyter, vil jeg legge vekt på følgende...

Dersom ikke den forsamlingen han foreleste for allerede hadde dyp innsikt i, dvs. dersom ikke det vi i dag kaller læringsmålet allerede var nådd, slik at kursdeltakerne var i stand til å trekke ut av forelesningen det som kunne være relevant for dem og tilpasse det og sette det inn i sin

kontekst, var sannsynligvis denne forelesningen bortkastet. Personen som var engasjert for å gi en undervisning som kunne utvikle kursdeltakernes innsikt, presenterte et kontekstløst og dermed innsiktsløst bidrag som sannsynligvis var akkurat like irrelevant for bibliotekarene som det hadde vært for farmasøytene.

Nå er det ikke slik at den ferdige studenten Liv Gjestrum ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) har gitt et bachelor eller mastervitnemål i bibliotek og informasjonsvitenskap, har hun nødvendigvis også gitt den kunnskap, kyndighet og dype forståelse som innsiktsbasert ledelse forutsetter. Noen og hver av oss kan vel ha opplevd eksempler på at det ikke alltid forholder seg slik. Allikevel er det sannsynligvis slik at det å bli gitt anledning til å reflektere over bibliotek og informasjonsfagets vesen og grunnlag gjennom et tre eller femårig bachelor- eller masterstudium, bortimot er en nødvendig plattform for å nå fram til slik innsikt.

Hvorfor er det slik?

En bibliotekleders fremste oppgave er å være den personen i biblioteket og i kommunen som best er i stand til å sette ord på og formulere det som skal være bibliotekets rolle og oppgave i kommunen, dvs. hun eller han skal være den som bibliotekfaglig og bibliotekpolitisk er i stand til å tenke dypest og mest presist. Det forutsetter forankring i



verdi- og idégrunnlaget. Da Håkon Nyhus kom fra USA og implementerte den moderne folkebibliotekmodellen i Norge, var det ikke Harvard business school og allmenn ledelsesteori som var hans forankring. Han var forankret i det framvoksende profesjonsfaglige folkebibliotekfeltet. Nettopp den forankringen var forutsetningen for at han kunne bli den epokegjørende biblioteklederen han faktisk ble. Derfor blir det feil å si at lederen i store folkebibliotek ikke trenger å ha bibliotekfaglig bakgrunn, for slik bakgrunn vil det være så mange andre i slike store bibliotek som har. Lederen må først og fremst ha lederkompetanse. I faglige saker kan hun eller han lene seg på det sterke bibliotekfaglige miljøet som finnes i store system som for eksempel Deichmanske.

Men hva i all verden betyr det?

Er det ikke nettopp lederens oppgave å være den som først og fremst kan formulere den bibliotekpolitiske og bibliotekfaglige strategien? Ikke

allmenne visjoner og verdier av typen raushet, romslighet og respekt, men en genuint bibliotekpolitisk visjon og strategi? Er det ikke hans eller hennes oppgave å være den som først og fremst kan forklare ledere på høyere nivå i kommunen, forklare politikere og forklare offentligheten hva et bibliotek i vår tid kan være og kan bidra med? Og kan man løse disse lederoppgavene uten tung faglig forankring? Naturligvis kan man ikke det. Ledelse uten bibliotekfaglig forankring betyr at man ikke har noen bibliotekledelse. En leder som lener seg på sine ansattes kompetanse men er kunnskapsløs selv, kan ikke lede.

Nå kan man naturligvis ikke utelukke at noen kan tilegne seg en slik faglighet uten for eksempel bibliotekfaglig forankring, slik for eksempel vår nåværende riksantikvar ser ut til å ha tilegnet seg innsikt på sitt felt uten å ha fulgt den slagne faglige landevei. Men det vil ikke kunne være hovedregelen.

Et klassisk arbeid i organisasjons- og ledelsesteorien er Philip Selznicks "Leadership in administration". Der beskriver Selznick det vi kan definere som statsmannsdimensjonen ved ledelse. Hva består denne statsmannsdimensjonen i? Dels kan vi si at den består i å fylle aktivitetene i virksomheten – biblioteket, skolen, høyskolen – med mening, en mening som går utover den løpende oppgaveløsningen. Men først og fremst betyr ledelsens statsmannsdimensjon at lederen er i stand til å sørge for at det som konstituerer den aktuelle institusjonen – det som konstituerer folkebibliotekinstitusjonen, utdanningsinstitusjonen, helseinstitusjonen mv. – overlever og kan videreføres i virkelighet i rask forandring. Det forutsetter innsiktsbasert ledelse. En leder som bare kan sin ledelsesteori og som ser alle virksomheter som organisasjoner uten å ha dyp forankring i og forståelse for det som konstituerer en bestemt institusjonstype, vil aldri kunne ivareta

denne statsmannsdimensjonen ved ledelse.

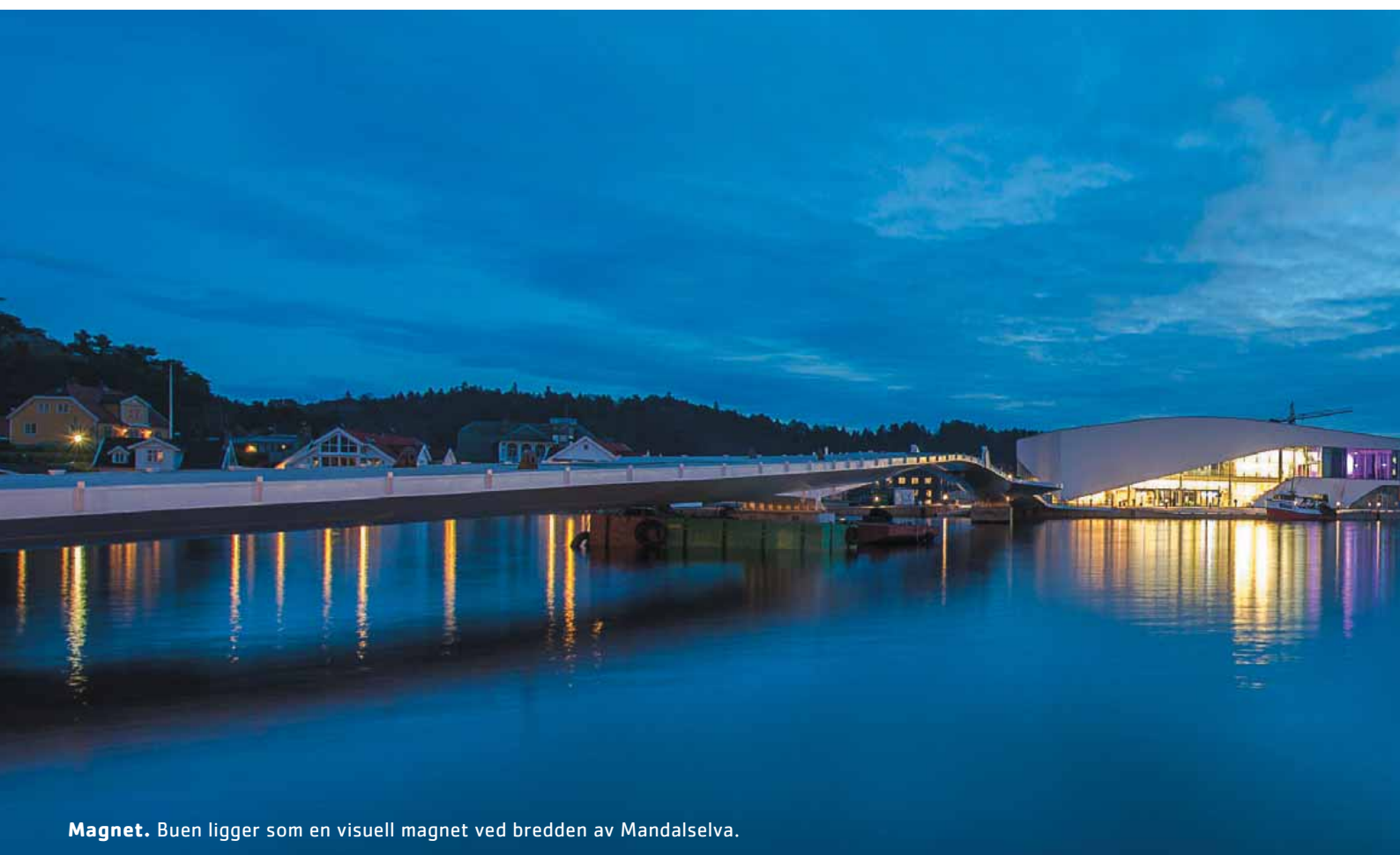
Det er åpenbart at folkebibliotekene nå er i en situasjon der behovet for innsiktsbasert ledelse, dvs. en ledelse som nettopp kan fylle denne ledelsens statsmannsdimensjon, er større enn kan hende noen gang siden Nyhus' gjennomførte sin bibliotekrevolusjon. Digitalisering, framveksten av det flerkulturelle samfunnet, kommersialisering og New Public Management kan true det verdigrunnlaget som konstituerer folkebibliotekinstitusjonen og gjøre den irrelevant. Samtidig skaper de samme utviklingstrekkene helt nye muligheter for folkebibliotekene til å framstå som relevante og betydningsfulle – dersom profesjonen klarer og utvikle verdigrunnlaget og tilpasse det til de nye utfordringene. Ledelse uten forankring i fag og profesjon gjør det sannsynlig at den negative muligheten – redusert relevans – materialiserer seg. Påfunn uten bærekraft og perspektiver – det blir lett resultatet av den innsiktsfattige men som regel ambisiøse og geskjeftige leders aktiviteter og påfunn.

Jeg har en drøm. Det er at morgendagens stillingsannonser for sentrale posisjoner i bibliotekvesenet ikke fokuserer på innholdsløse moteord som krav om å være dynamisk, endringsorientert, omstillingsdyktig løsningsorientert, resultatorientert, gjennomføringskraft eller hva det nå måtte være. Jeg drømmer om en utlysning der man søker etter en bibliotekleder som, i en situasjon preget av rask endring, har en dyp forankring i bibliotekfeltets verdigrunnlag og har dokumentert evne til å utvikle dette verdigrunnlaget og gjøre det relevant i forhold til nye utfordringer.

Ensprek «nesten-100åring»

Det er bare et steinkast mellom det gamle biblioteket og Buen kulturhus, hvor Mandal bibliotek flyttet inn i 2012. Men for biblioteket dreier det seg likevel om et sjumilssteg.

AV ODD LETNES, BOK OG BIBLIOTEK



Magnet. Buen ligger som en visuell magnet ved bredden av Mandalselva.

Det gamle biblioteket i Andorsen-gården var et godt gammeldags bibliotek i en av Mandals staselige patrisierhus. Her var det trangt og stappfullt av bøker, akkurat som bibliotekene skulle være i gamle dager. Men nye tider banket på døra. Utlån av bøker er fortsatt viktig, men det er ikke lenger bibliotekets

eneste oppgave. I omtaler av framtidens bibliotek møter vi stadig oftere stikkord som møteplass, formidling og arena for debatt og andre aktiviteter, alt innenfor en ramme av kultur og kunnskap.

For å innfri slike forventninger til biblioteket, som nå også er nedfelt i biblioteklovens formålsparagraf, kre-

ves andre lokaler enn de gamle, intime bygningene hvor de fysiske mediesamlingene var det som holdt vegger og tak oppe.

Økt utlån, økt besøk

Med flyttingen til Buen kulturhus på andre siden av Mandalselva, havnet biblioteket midt i byens kulturelle

Lang historie

15. desember 1915 kunne bibliotekar Aasta Tonstad åpne dørene til Mandal bibliotek for første gang. Bibliotekets første lokale var et rom i første etasje av Johnstonsgate 5. Her var det meningen at biblioteket skulle holde åpent to dager i uken, en dag for voksne og en for barn, med tre timer hver gang. Det viste seg raskt at dette var for lite. Åpningstiden ble utvidet, og året etter flyttet også biblioteket til et større lokale i samme hus. I 1923 var kapasiteten igjen sprengt, og biblioteket flyttet til enda større lokaler i Frk. Riises hus. Sommeren 1936 ble biblioteket flyttet for tredje gang, og denne gangen til 1. etasje i Dr. Nielsens hus. Våren 1956 flyttet biblioteket igjen, og denne gangen til Andorsengården. Her ble biblioteket værende i 56 år, helt til det ble flyttet for femte gang, denne gangen til Buen kulturhus vinteren 2012. (Kilde: Wikipedia)



Foto: Trond Arne Hageland

tyngdepunkt. I tillegg til bibliotek rommer Buen scene, kino, galleri og kulturskole, her ligger også Mandals kulturadministrasjon og turistkontor. Og selvsagt har kulturhuset en egen kafe, hvor man kan slappe av med kaffe og vaffel og nyte panoramautsikten over Mandal gjennom en stor glassvegg.

– Lys og luft er et kjennetegn for bygningen, sier biblioteksjef Leon Bang-Hetlevik. – Det gjør Buen til et godt sted å være. Bang-Hetlevik er mandalitt, med bibliotekarutdanning fra Danmark, og jobbet tre år ved biblioteket på Mandal videregående skole før han fikk lederjobben på det nye biblioteket.

– Hva har flyttingen betydd for biblioteket?

– Både utlånet og besøkstallet har steget, noe som er et tegn på at brukerne setter pris på det nye biblioteket.

For et år siden måtte folk krysse elva et stykke lengre øst for å komme til Buen. Men nå har kulturhuset fått



Godt sted. Lyst og delikat, og et godt sted å være.

sin egen bru med det samme arkitektoniske uttrykket som huset.

– Den nye brua er viktig for å trekke folk over elva og til Buen, det gjelder enten du er innfødt eller turist ute på byvandring.

Bibliotek og litteraturhus

Biblioteket har to etasjer. I første etasje ligger barne- og ungdomsavdelin-

gen. Avdelingen er inndelt etter aldersgrupper og begynner med billedbøker ved inngangsdøren, og ender opp med bøker for moden ungdom lengst inn i lokalet. I denne etasjen ligger også utlånsskranken.

I andre etasje finner du voksenavdelingen, med fag- og skjønnlitterære bøker, lydbøker, filmer, aviser og tidskrifter. Her er det flere sittegrupper,

studieplasser og arbeidsrom, som erstatter den tradisjonelle lesesalen, med fin utsikt over Mandalselva og byen. Her finner du også to arbeidsrom, og et grupperom som fritt kan benyttes av alle.

Alle reoler er på hjul og på et blunk kan biblioteket omorganiseres til foredragssal, debattarena eller et rom for formidlingsaktiviteter. Buen har et eget cateringselskap som alle leietakerne kan bruke.

– Hvis vi for eksempel har et forfatterarrangement, kan vi bestille mat og drikke hos cateringselskapet. Det var nok noe uvant at det var mulig å ta seg et glass vin på biblioteket, men i dag ser vi på det som en hyggelig utvidelse av tilbudet ved spesielle anledninger.

Mens litteraturhusdebatten går i andre kommuner, kan Mandal ta det helt med ro. For er det noe som er sikkert, er det at Mandal ikke trenger noe eget litteraturhus. Den funksjonen er bakt inn i det nye biblioteket.

Biblioteket er tegnet av det danske arkitektfirmaet 3xn, som også har tegnet kulturhuset/biblioteket i Molde.



Signalhylla. En fornøyd biblioteksjef, Leon Bang-Hetlevik, foran den grønne "signalhylla".

Lanserte bibliotekmilliarden

» Det var leder i Norsk Bibliotekforening, Ingeborg Rygh Hjorthen, som lanserte ideen om «biblioteksmilliarden» før hun 1. august gikk av som leder i foreningen og ut i svangerskapspermisjon. Hun viste til at det i sin tid ble bevilget en ekstra eldremilliard, og mente det nå var på tide med en biblioteksmilliard.

– Det har ikke vært noe løft for bibliotekene under den rødgrønne regjeringen. Snarere tvert imot. Det har vært en realnedgang. Nå er det på tide med en nasjonal plan for oppbygging av norske folkebiblioteker, sa hun til Aftenposten, og mente at milliarden blant annet kunne gå til et eget

investeringsprogram for bibliotekbygg. En modell kunne være å gi rentefrie lån til bibliotekbygg, slik det gis til skole- og kirkebygg.



Bokhund skal gi økt leselyst

» Et treårig prosjekt der hunder skal sitte foran og lytte mens barn med lesevansker leser høyt, blir nå satt i gang av Linnéuniversitetet i Växjö i Sverige. Undersøkelser har nemlig vist at hunder virker beroligende i situasjoner der barn føler stress, og nå håper universitetet at forsøket vil øke leseinteressen blant barn med slike problemer og også spre kunnskaper om barnelitteratur.

Lektor i litteraturkunnskap Helene Ehriander sier til svenske medier at ingen hunder kan lære barn å lese, men at de er et pedagogisk hjelpemiddel. Metoden går derfor ut på at barna leser for hunden, som er kravløs og ikke dømmende. Hunden og hundeføreren blir utdannet til å være et team.

Hovedbiblioteket i København 100 år

» Hovedbiblioteket i København, som nå ligger i Krystalgade i nærheten av Rundetårn, kunne 14. august feire 100-årsjubileet sitt. Biblioteket har de siste årene gjennomgått store moderniseringer, etter at det for 20 år siden flyttet fra de daværende lokalene på Kultorvet, litt lengre oppe i byen.

Københavns Biblioteksvæsen ble grunnlagt i 1885, men behovet for filialer førte til at etaten i 1913 ble reorganisert og at Hovedbiblioteket, med sentral administrasjon og ledelse, ble opprettet. Den nåværende sjefen for Hovedbiblioteket, Jakob Heide Petersen, sier til

Berlingske at biblioteket nå er i gang både med bygningsmessige forbedringer og med å tilpasse seg den moderne teknologiske utviklingen på informasjonsområdet.



Tips oss –
om ein typisk

DAG OG TID

lesar
som ikkje les Dag
og Tid.

Send SMS til 2007
slik: TYPISK følgd
av namn og adresse
til personen.

(Døme: TYPISK
Jonas Gard Større,
Riksvegen 10, 5020
Bergen).

Han eller ho du
tipsar om, får tre
nummer av Dag og
Tid, heilt utan
plikter. Du får eit
Flax-lodd som
takk for hjelpa.





Dette er saken:

Ingeborg Rygh Hjorthen tok over vervet som leder i Norsk Bibliotekforening (NBF) i mars 2012. Nå leverer hun stafettpinnen videre til Sissel Merethe Berge. Bok og Bibliotek snakket med henne i juli, tre uker før hun gikk ut i svangerskapspermisjon.

- Vi må være oss vårt ansvar bevisst!

Ingeborg Rygh Hjorthen har mange tanker om bibliotekpolitikk, her er en av dem: Vi må være pådrivere for oss selv, vi kan ikke vente at andre gjør jobben for oss.

AV ODD LETNES, BOK OG BIBLIOTEK

Bok og Bibliotek: Du har som NBF-leder fulgt Kulturdepartementet med et våkent blikk. Hva synes du om kulturministeren Hadia Tajik?

Ingeborg Rygh Hjorthen: Jeg må si jeg har et veldig godt inntrykk av henne som minister: Hun er tett på sektoren, følger med på utviklingen og er opptatt av å lytte til signalene fra bibliotek-Norge: I løpet av den relativt korte tiden hun har sittet på ministerposten har vi vært i tre direkte møter med henne. – Og så følger hun opp initiativer, et eksempel på det er Leselyststrategien 2013. NBF mente at det var lite fres bak satsingen på Leseløftet

2010-2014, nå er det ny giv og en bredere satsing.

Bok og Bibliotek: Du ser på Kulturutredningen 2014 ("Enger-utvalget", red.anm.) som et svært viktig dokument. Hvorfor det?

Hjorthen: Enger-utvalget har vært veldig dyktig til å fange opp tendenser i tiden. Vi hører rett som det er at bibliotekene har vært budsjettapere, og flere biblioteksjefer har stått fram og fortalt om nedskjæringer. I Kulturutredningen har dette blitt systematisert av kulturforsker Georg Arnestad, og vi har nå fått dokumentert at bibliote-

kenes budsjetter virkelig har vært synkende de siste ti åra. Det er altså ikke bare noe vi i sektoren synser om, men det er en beskrivelse av virkeligheten.

Bok og Bibliotek: Hva nå, hvor går veien videre?

Hjorthen: Det er Kulturdepartementet som har bestilt utredningen som en evaluering av hele den norske kultursektoren, og vi må bruke den for alt den er verdt. Framover bør det for NBF være viktig å jobbe direkte opp mot Kulturdepartementet. Utredningen har satt problemene på dagsordenen, men den gir også gode råd til de-

partementet og peker på noen mulige tiltak. Vi må derfor dytte på for at disse gode rådene skal bli fulgt, uavhengig av hvordan Regjeringen og partisammensetningen på Stortinget blir etter valget til høsten.

Bok og Bibliotek: Hvem er «vi» i denne sammenhengen?

Hjorthen: Hele biblioteksektoren må være seg sitt ansvar bevisst og bruke den argumentasjonen for bibliotek som ligger i utredningen, og vi må sørge for at den ikke bare blir lagt i en skuff. Vi må være pådrivere for oss selv, vi kan ikke vente at andre gjør jobben for oss.

Bok og Bibliotek: Så jobben kan ikke overlates til politikerne?

Hjorthen: Jeg var med i en debatt på Halmstadkonferansen i vår, hvor det blant annet var en kommunepolitiker og en fylkespolitiker i panelet. Deres holdning var klar. De ville absolutt ikke ha noen innblanding fra staten i forhold til bevilgningene til bibliotek. Men Enger-utvalget har vist at kommunene ikke har maktet å ta hele ansvaret for bibliotekene, så NBF mener at her må noe gjøres. Utvalget foreslår at det innføres statlig støtte på enkelte områder, blant annet mobile tjenester. Vi hadde statlig støtte til bokbusser før, men det ble fjernet for over ti år siden. Med utredningen i hånd bør vi nå revurdere slike virkemidler. Vi kan ikke være fornøyd med et Kulturdepartement som skyver hele ansvaret over på kommunene.

Bok og Bibliotek: Men er ikke toget for statlige øremerkninger gått?

Hjorthen: Det er flere mulige modeller her, for eksempel statlige forsterkningsordninger som finnes i andre sektorer. NBF har fremmet et eget innsatsprogram for bibliotekbygg, hvor det gis rentefrie lån til bygging av bi-



Staten. Vi kan ikke være fornøyd med at Kulturdepartementet skyver hele ansvaret for bibliotek over på kommunene, mener Rygh Hjorthen.

bliotek, slik man har for kirkebygg og skolebygg. Eller støtten kan organiseres som et spleiselag hvor et gitt beløp fra kommunen utløser et tilsvarende beløp i støtte fra staten.

Bok og Bibliotek: Men like fullt ut er refrenget blant de kommunale og regionale politikerne at det er bibliotekene som har hovedansvaret for å markere seg og vekke politikernes interesse?

Hjorthen: Og her en ligger kortslutning! Hvis biblioteket i en kommune skal kunne markere seg, må den først ha på plass en bibliotekar eller flere, som kan ta initiativ overfor politikerne. Det er derfor viktig at kravet om fagutdannet biblioteksjef i hver kommune ble videreført i den reviderte bibliotekloven.

Bok og Bibliotek: Apropos den nye bibliotekloven, NBF er ikke helt fornøyd med den?



Grunnverdiene. Så lenge det er politisk vilje til å ta vare på de grunnverdiene biblioteket er tuftet på, vil biblioteket bestå. (Illustrasjonsfoto: Trond Isaksen)

Hjorthen: I en tid hvor vi etterlyser virkemidler og incitamenter til bibliotekutvikling, har vi fått en lov som bærer mest preg av å ha gjennomgått en teknisk opprydning. For eksempel skal ikke kommunene lenger pålegges et samarbeid mellom skolebibliotek og folkebibliotek. NBF har fått klare signaler om at den tidligere paragrafen har blitt brukt til å skape et godt samarbeid. Vi mener derfor at fjerningen av den kan få uheldige konsekvenser for skolebibliotekutviklingen, og at dette er et steg i feil retning.

I folkebibliotekene er det en økende bekymring for at det i mange tilfeller er vanskelig å låne digitalt materiale mellom fagbibliotek og folkebibliotek. Departementet ser ingen grunn til å pålegge et sterkere samarbeid mellom bibliotektypene. Det er også et skritt i feil retning.

Departementet vil styrke fylkeskommunen som utviklingsaktør, men

foreslår samtidig å fjerne pålegget om å ha et fylkesbibliotek som en egen enhet. NBF mener at dette er uheldig, biblioteksektoren trenger fylkesbibliotekene som regionale enheter for regional koordinering, utvikling og kompetanseheving.

Bok og Bibliotek: Ingen lyspunkter?

Hjorthen: Vi har fått en styrket formålsparagraf, som definerer bibliotekene som møteplasser og arenaer for debatt. Det er bra! Det er også bra at kravet om bibliotekarutdannet biblioteksjef vant fram, til tross for at Kommunaldepartementet nok gjerne hadde sett at den forsvant. Samtidig vet vi at flere virkemidler har vært vurdert i lovarbeidet, men det kan dessverre se ut til at i den tidligere nevnte dragkampen om kommunalt selvstyre, har Kulturdepartementet måttet gi mye.

Bok og Bibliotek: Den nye formålsparagrafen utvider bibliotekene i retning av litteraturhus. Frykter du litteraturhusene?

Hjorthen: Bibliotekene har et annet formål og fundament enn litteraturhusene og favner mye bredere i samfunnet. Vi har mye mer å tilby brukerne enn litteraturhusene, så den siden frykter jeg ikke. Men vi kommer ikke unna spørsmålet om penger. Dersom litteraturhusene skal være kommunalt finansiert, er det uheldig. Det vil skape en konkurranse om de samme midlene. Se bare på Oslo. Her legges det opp til kutt i budsjettet til Deichman med 12 millioner over tre år. Samtidig stopper støtten fra Fritt Ord til Litteraturhuset, slik at det må ut å lete etter penger, blant annet hos Oslo kommune. Hvis man kutter 12 millioner hos Deichman og flytter pengene over til Litteraturhuset, mener jeg man er inne på helt feil spor.

Bok og Bibliotek: E-bøker og bibliotek har vært en kinkig sak i flere år, hvor ulike interesser har stått mot hverandre. Er vi nå i mål?

Hjorthen: Prosessen rundt e-bøker og bibliotek hadde allerede startet da jeg tok over som leder i mars 2012. Jeg skjønnte på utålmodigheten ute i sektoren at dette måtte bli en av de prioriterte sakene. Vi har kommet et godt stykke på vei, og det å være en aktør som har dyttet Forleggerforeningen i riktig retning, er noe NBF er stolt av. For eksempel hadde styret i Forleggerforeningen nedsatt et prinsipp om at de skulle ha rett til å tilbakekalle titler når de måtte finne det for godt. Dette ville legge bibliotekenes samlingsutvikling i forleggernes hender, og det kunne vi ikke godta. Dette har de nå gått mange skritt tilbake på etter et tungt påtrykk for oss. En annen fjær i hatten for oss, er at det nå er mulig å samarbeide om e-boklisenser på tvers av en region eller et konsortium, i stedet for at alle bibliotekene må kjøpe hver sin lisens. I e-boksamarbeidet i Troms for eksempel, hvor det deltar over 20 bibliotek, mente Forleggerforeningen at alle bibliotek måtte kjøpe hver sin lisens. Etter påtrykk fra oss har Forleggerforeningen gått med på at det holder om konsortiet kjøper to lisenser. Befolkningsgrunnlaget vil så avgjøre om man må kjøpe flere eksemplarer.

Bok og Bibliotek: Men du mener ikke at dagens løsning er perfekt?

Hjorthen: Vi har fortsatt ingen vannrett garanti for at «kjøpt er kjøpt». Dessuten møter vi forlag som ikke vil selge e-bøker til bibliotek, fordi boka kun finnes som e-bok, og de frykter at utlån fra bibliotekene, vil svekke salget. Nei, jeg tror ikke dagens modell kommer til å være skrevet i stein. Ser vi noen år fram, vil vi antakelig ha en rekke forskjellige løsninger, kanskje flere modeller parallelt. Det viktigste

for oss var å holde fast ved bibliotekenes syn på e-boksaken og på den måten vise at også formidling av e-bøker ligger i bibliotekenes mandat. Da diskusjonen med forleggerne spisset seg til i januar, satte vi rett og slett hardt mot hardt. Enten blir vi enige, eller så skjærer det seg. Jeg er fornøyd med at vi beholdt en såpass profesjonell rolle i en så vanskelig situasjon.

Bok og Bibliotek: Danmark er et land vi ofte lar oss inspirere av i biblioteksaker. Her har de ifølge en opptelling i vår 126 av det de kaller åpne bibliotek, det vil si bibliotek med ubetjent åpningstid i tillegg til ordinær bemannet åpningstid. I Norge har vi så vidt snust på modellen. Hva tenker du om det?

Hjorthen: Jeg tro det er viktig å tørre å prøve ut noe nytt. Så lenge det ikke er snakk om helt ubemannede bibliotek, men en utvidelse av vanlig åpningstid, virker det som konseptet det er verdt å prøve ut der forholdene ligger til rette for det, for eksempel i bibliotek med svært kort åpningstid. I København, for eksempel, er betjeningen til stede, det dreier seg om å åpne dørene til et bemannet bibliotek, men begrense betjeningstiden.

Bok og Bibliotek: Når du nå trer tilbake, er vi nødt til å stille tusenkroners spørsmålet: Hva er nøkkelen til en god jobb som NBF-leder?

Hjorthen: Det finnes ikke én nøkkel. NBF har et stort apparat med lokallag og forskjellige fagutvalg. Alle drar vi i samme retning. Vi tror 100 prosent på at bibliotekene er viktige i samfunnet og vi ønsker å gjøre dem enda bedre. Om jeg skulle peke på noe som har vært viktig for meg som leder, må det være dialog. Jeg har brukt mye tid på samtaler med Forleggerforeningen, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Forfatterforeningen, Kulturrådet og Bibliotekarforbundet

og flere. Da oppdaget jeg at det er mye som er felles og jo mer man står sammen, jo sterkere er man. Jeg vil nok si at jeg har blitt en bedre bibliotekpolitiker av å sette meg inn i hva de andre aktørene står for.

Bok og Bibliotek: Kristian Meisingset markerte seg kraftig i vinter ved å rykke ut i media å hevde at folkebibliotekene er modne for skraphaugen. Lesingen vil ta helt andre former i framtiden, mener han, bøkene blir digitale og man trenger ikke lenger å henvende seg til biblioteket for å få tak i en bok. Hvorfor mener du Meisingset tar feil?

Hjorthen: Meisingset representerer et samfunnslag som i prinsippet kan klare seg uten biblioteket. Denne gruppen borgere har gjerne høy utdanning, de har gode leseferdigheter og penger nok til å kjøpe de bøkene de ønsker å lese. Meisingset og hans likesinnede er selvsagt velkomne til biblioteket, med de representerer ikke hovedmålgruppen for bibliotekene. Bibliotekene skal sørge for at alle skal ha lik tilgang til informasjon, kunnskap og kulturelle opplevelser. Vi snakker om en bred vifte av brukere som ikke faller innenfor det sjiktet Meisingset er talsmann for. Så lenge det er politisk vilje til å ta vare på de grunnverdiene biblioteket er tuftet på, vil biblioteket bestå. Alle brukerundersøkelser viser dessuten at borgerne verdsetter biblioteket høyt blant kulturinstitusjonene. Jeg har ikke fått noen signaler om at biblioteket er modent for skraphaugen, men det er klart at bibliotekene må fortsette å utvikle seg i en verden i forandring.

Bok og Bibliotek: Ingeborg Rygh Hjorthen, vi takker deg for denne samtalen.



Draumen om det gode mennesket



»
Av Lars Petter Sveen, forfatter og bibliotekar

Leonardo DiCaprio overlev ikkje lenger filmane han speler i. Dess eldre han blir, dess oftare dør han. Som ung spelte han sårbar og skada, gutar med engleglorie som var lasta med skavankar. Men som vaksen har han tatt på seg å spele ulike versjonar av karakterar som øydelegg og som til slutt sjølv blir øydelagt. Er det mulig å sjå rollane hans som eitt kunstverk som heng saman?

Alt starta med *Titanic*. Dette var verdas dyraste film. Den vant alt av Oscarprisar. Menneske over heile verda såg og drøymte seg bort i eventyret på lerretet. Og midt oppe i alt: Leonardo DiCaprio. Han var ikkje lenger ung og lovande, han var blitt ei av verdas største filmstjerner. I hans siste scene i *Titanic* slepp han taket i eit isflak og glir ned i det kalde vatnet. Med hovudrolla i *Titanic* slapp Leonardo DiCa-

prio taket i den verkelege verda og glei inn i den magiske verda. Han var ikkje lenger ein ung mann, ein lovande skodespelar. Han var blitt det stoffet som stjerner lagast av. Draumesevensen som rundar av *Titanic* viser dette tydeleg: Leonardo DiCaprio som vakker, udøydeleg, uverkeleg, i eit varmt, gyllent lys.

Den unge, såre guten glei vekk, og tilbake stod idolet, stjerna. Der ein skodespelar får oss til

å tru på det verkelege, vil ei stjerne berre blende oss. Det verkelege som DiCaprio fekk oss til å tru på i sine tidlege filmar, vart borte. Det vi no fekk sjå var det uverkelege: Oppslag i sladderpressa og svake filmar. Og enda verre: svake rollar.

Slik var filmen og rolla som skapte den store stjerna Leonardo DiCaprio, også filmen som tok livet av skodespelaren Leondardo DiCaprio. Først når han stod opp att, fleire år seinare, i samarbeidet med Martin Scorsese, begynte vi å få auge på ein annan. Og slik vi ser ein annan, slik kasta vi eit kort blikk på han og observerte det som var annleis. Skjeggveksten, musklane, det harde blikket. Men slik vi òg ser ein annan, leita vi også etter noko å kjenne igjen. Det glatte ansiktet, den beinete kroppen, det vakre blikket. Vi blunka; det var mørkt i kinoen, det var mørkt heime i stua. Lyset frå lerretet, frå skjermen, var for skarpt. Vi blunka og såg i eitt augeblikket den evig unge DiCaprio, og vi blunka og såg i det neste augeblikket ein aldrande DiCaprio, ein mann som i valdsame utbrot og under sterk kontroll ønskte å meistre kunsten han sjølv vart for stor for: Skodespelarkunsten.

Det tok fleire år før Leonardo DiCaprio makta å stå i sentrum av filmene han spelte i. I filmar som *Catch Me If You Can*, *Gangs of New York* og *The Aviator* jobbar han hardt, men får ikkje kontroll på karakterane sine. Han riv og slit i dei, brølar, kuttar, kræsjar, men han endar berre opp i regissørens sikre grep.

Men så skjer det noko. I *The Departed* og *Blood Diamond* er han der, rett framfor oss. To filmar som kjem ut det same året. Og i begge filmene prøvar historia å vikle DiCaprio inn, men det er DiCaprio som viklar seg ut og vrengjar filmene omkring seg sjølv. Han maktar å vere nerven, det som bind oss til det valdsame vevet som flyt framfor oss. Han er gjenfødd som skodespelar, og han døyr i forsøket. I begge filmene blir han drepent til slutt. Og

kvart drap er eit offer. Han gir oss kroppen for å stå opp igjen i neste film. Igjen og igjen. Valdsamt og brutalt. Einsamt og for oss alle.

I denne fasen av karrieren er det berre i to filmar vi slepp å sjå han døy. Begge desse filmene kom same året, og begge kretsar om skilje mellom det verkelege og det uverkelege, mellom draumen og fantasien, og livet og verda. Christopher Nolans *Inception* og Martin Scorseses *Shutter Island* er to filmar som begge rotar seg bort, slik hovudpersonen i begge filmene òg gjer det. Men Leonardo DiCaprios rolleprestasjonar i desse, er noko av det beste og mest interessante han har gjort.

I *Shutter Island* fornektar DiCaprio sanninga, for sanninga gjer for vondt. Han vil ikkje vedkjenne seg det hans nære og kjære har gjort, og vel å bli lobotomert i staden for å prøve å leve med det. Nok eit offer, men her enda sterkare. For det verkar som DiCaprio er fanga i sin eigen film. Alt kva han prøver på, alt kva han gir og gir: Det er framleis ingen veg ut for han. Når filmen sluttar, må han bli igjen med alt det vonde, mens vi kan reise oss og gå vidare i livet.

I *Inception* beveget DiCaprio seg inne i draumar. Hans jobb er å plante ein idé i eit menneskesinn. I ein liten spenningsfilm som ønsker å vere stor, viser DiCaprio nok ein gong kor presis han er med rollevalet. Rolla er livet hans. Fanga i våre draumar for å plante idear,

går han seg vill. I filmens sluttscene verker det som han har funne vegen tilbake, men i det bildet blir svart, dirrar og vibrerar uvisse: Er han framleis bortkommen?

På eitt vis er Leonardo DiCaprio vår generasjons spegelbilde. På eit anna vis er det meningslaust å berre dømme han utifrå enkeltfilmene. Rollane hans heng saman, dei er nøye valt ut for å vise eit større kunstverk. DiCaprio har satt seg føre å vise oss det gode mennesket, korleis det alltid sigrar i kampen mot sitt vonde sjølv, korleis det alltid sigrar når det taper. Det er denne draumen vi ber på, om at det gode menneskets offer betyr noko. Draumen om at sjølv om offeret ikkje skakar verda, så bygger det ei annleis verd, ei verd som ein gong skal openbare seg i eit strålende lys. Leonardo DiCaprio ønskjer ikkje lenger å overleve i filmene han spelar i. Det er fordi han vil stå opp att neste gong kinomørket lukkar seg om oss.



"Inga avansert forståing"

Juliana Spahr



Fra Dikt skrive etter 11. september 2011

Desse tinga finst:

celler, rørsla til celler og delinga av celler
og sidan den allemenne bankinga i krins-
laupet

og hender, og kropp, og føter
og hud som omsluttar hender, kropp, føter.

Dette er ei form,
ei form av bankande blod og celler som de-
ler seg.

Men utanfor denne forma er rom.

Det er rom mellom hendene.

Det er rom mellom hendene og rom om-
kring hendene.

Det er rom omkring hendene og rom i
rommet.

Det er rom i rommet som omsluttar for-
mene til alle sine hender og kropp og føter
og celler og bankinga dei inneheld.

Det er rom, eit ujamt rom, forma av dette
mønsteret av kroppar.

Alle med lungar pustar rommet inn og ut
slik at alle med lungar pustar rommet mel-
lom hendene inn og ut

slik alle med lungar pustar rommet mellom
hendene og rommet kring hendene inn og ut

(*Alle med lungar kopla saman*,
Samlaget 2008)

Jeg skal begynne denne spalten med et forholdsvis langt sitat, som jeg mener gir nyttige bakgrunnsopplysninger:

"Etter 11. september trudde eg ikkje USA ville invadere Afghanistan. Eg tok grundig feil.

Den 30. november 2002, då eg innsåg at USA mest sannsynlig igjen ville komme til å invadere Irak, begynte eg derfor å følgje betre med på nyheitene i håp om å forstå korleis dette ville skje. Eg tenkte at om eg såg på nyheitene med skjerpa blikk, kunne eg bli litt mindre naiv. Men eg nådde inga avansert forståing medan eg skreiv disse dikta."

(Spahr 2008:21)

Nei, å følge med på nyhetene gir altså ikke en bedre forståelse av verden rundt oss, hevder poeten Juliana Spahr (f. 1966). Vi må lete andre steder. Kanskje det også er slik at vi leter for mye og ønsker for hardt, at det skal finnes svar og sammenheng? Sitatet er fra en note i diktboka *Alle med lunger kopla saman* og forteller om den historiske konteksten til diktene. Men om utgangspunktet kanskje er et ønske om å forstå, så er likevel diktene ikke analytiske. Teksten er sår, sterk, sint og fortvilet, og reflekter rundt det felles ansvaret vi alle har. Dette menneskelige fellesskapet kommer tydeligere frem i originaltittelen, synes jeg: *this connection of everyone with lungs*. Vi er alle koplet sammen og puster i den samme luften. Vi er vitner, og som sådanne er vi også ansvarlige for vårt vitnesbyrd.

Men når forståelsen ikke er å finne i det offentlige nyhetsbilde, eller analysen, hvorfor skulle den da finnes i poesien? Det beste svaret på det, får man kanskje ved å lese Juliana Spahrs diktbok. Men det finnes også andre inn-

ganger, Muriel Rukeyser skriver i sin innledning til boken *The Life of Poetry*, at det arbeidet poesien gjør, er å overføre menneskelig energi – noe som gir mulighet til forandring av gjeldende forhold. Fortstått på denne måten, skriver hun videre, så gir poesien mennesker en måte å øve på forskjellige måter å forholde seg til mening i verden og i egne liv.

Vel og bra, men hva så? For er ikke lyrikken i krise? Ingen leser dikt og enda færre kjøper dikt bøker. Dette hevdes ihvertfall med jevne mellomrom i dagspressen. Men så lenge vi alle er koplet sammen, så har det likevel betydning hva den enkelte erfarer, leser og skriver. Vi lever i et fellesskap enten vi vil eller ikke. Dette er noe av det Spahr skriver om. Hun ville ikke invadere Afghanistan, men utforsker i denne dikt boken hvor nær knyttet hun selv, og dermed alle oss andre, er til disse hendelsene hun helst ikke vil være knyttet til. Poesien inviterer til følelsemessig engasjement. Derfor betyr det noe at nettopp disse diktene er skrevet, med mulighet for å leses. Det finnes alltid lesere.

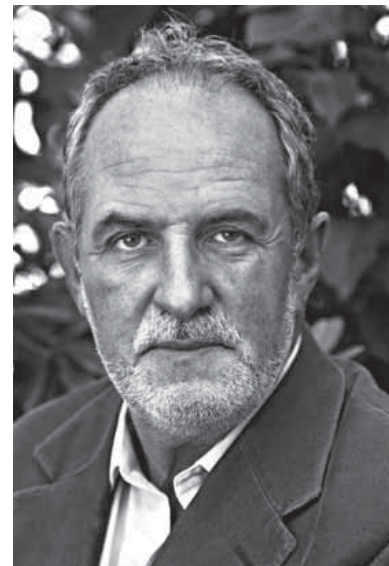
Alle med lunger kopla saman består av to lange dikt, så det er ikke lett å velge ut noe som skal representere helheten. Derfor velger jeg å gi dere noe av begynnelsen, så får det være opp til hver enkelt å bevege seg videre. For nå er du jo koplet på og jeg håper at du søker videre etter sammenhenger og forståelse. I bokas etterord skriver Simen Hagerup og Annelie Axén at dette er et svært viktig amerikansk forfatter-skap. Det bør du, som leser, unne deg å ta del i.

Juliana Spahr (f. 1966) amerikansk poet, kritiker og redaktør.

Bosatt i San Francisco, har utgitt sju dikt bøker.



Av Stefan Andreas Sture, lærer og lyrikkentusiast



Jon Michelet er inne i sin mest produktive periode:

Skriver så sjøsprøyten står

Jon Michelet er på hugget som aldri før. Nå kommer han med bok to i trilogien "En sjøens helt, om norske sjøfolk under andre verdenskrig". Første boken i serien, "Skogsmatrosen", var den største suksessen i hans snart førtiårige karriere.

AV NINA KRAFT, FRILANSJOURNALIST

En samtale med Jon Michelet om hans interesse for "krigen", som man sier når man skriver så intenst om den at man nærmest er midt oppi den selv, går raskt i mange retninger. En av dem handler om unge Jon som hadde verdens kuleste onkel.

– Min onkel var for ung til å seile under krigen, men ble styrmann noen år etterpå. Jeg beundret ham enormt. Tenk å ha en onkel som kommer hjem i flott uniform og med kokosnøtter og ananas og en pistol som vi kunne skyte med i skogen! Men da jeg var sju år

gammel fikk vi budskapet fra Vera Cruz: Han var død i en arbeidsulykke. Det er et forferdelig barndomsminne.

En god lytter

– Og du dro jo selv til sjøs, men lovet moren din at du skulle ta artium først og ikke la deg tatovere?

– Og de løftene holdt jeg! Jeg kunne ikke ha skrevet "Skogsmatrosen" uten å ha den erfaringen. Jeg var til sjøs fra 1962-68. Da var det fremdeles mange ute som hadde vært med under krigen. Jeg har en god egenskap: Jeg er

en god lytter. En del historier satt langt inne, og jeg måtte lirke det ut av dem, men de kom ut etter hvert. For eksempel om at de hadde sviktet en venn i et avgjørende øyeblikk eller at de hadde sett kamerater dø. Det plaget dem veldig.

– Du anlegger ikke perspektivet til en allvitende forfatter, men skriver historien hundre prosent fra Halvor Skramstads perspektiv...

– Fra en lettmatros perspektiv, ja, og da står du lavt på rangstigen. Det er slik beretningen blir overbevisende og

Jeg har en god egenskap: Jeg er en god lytter. En del historier satt langt inne, og jeg måtte lirke det ut av dem, men de kom ut etter hvert.

Jon Michelet

virker sann. Da jeg først mønstret på selv, var jeg dekksgutt, jeg sluttet min sjøfartskarriere som annenstyrmann. De norske tankbåtenes innsats var helt avgjørende for at vi vant krigen. Jeg var på en tankbåt i 63-64, så jeg har bakgrunn for å forstå livet om bord. Det var ekstremt mye slåssing og fyll.

Michelet påpeker at mye av det som er skrevet om krigen, er om den britiske marinen, for der hadde de presseoffiserer om bord, skribenter som så det meste fra offiserenes perspektiv, mannskapet opptre i biroller.

I det hele tatt er det skrevet lite. "Tusen norsk skip" av journalisten Lise Lindbæk kom allerede i 1943, og Michelet leste den da han selv var til sjøs. 250 norske tankbåter forsynte britene med flybensin under slaget om England, og deres innsats var helt avgjørende. 649 norske skip gikk ned. Totalt omkom 4134 norske sjøfolk fra handelsflåten og den norske marinen. Men mange av krigsseilerne fikk aldri noen form for erstatning, trygd eller pensjon som følge av senskader.

Før han begynte på sin trilogi om krigsseilerne, skrev Michelet to dokumentarbøker om faktiske krigsseilerne. Den ene av dem var basert på brev som en ung sjømann i Nortraship, Knut Nytun, skrev hjem i løpet av krigsårene. Nytun ligner litt på Michelets fiktive helt i triologien. Ingen av dem er svært emosjonelle i det ytre.

Språket i krigsseilertriologien ligner en del på språket i brevene til Nytun – en anelse tørt og saklig, og litt gammel-dags.

– Jeg var veldig forsiktig med språket. Det måtte holde seg til tiden for handlingen i boken og ikke ha for mange metaforer, bekrefter Michelet..

– Alt ekvilibrisk språk og jålete måtte skjæres bort, for å gi leseren illusjonen om at alt er sett fra Halvors synsvinkel. Forlagsredaktøren ville gjerne rense bort enda mer, men jeg slåss for å beholde litt jåleri.

Høflig og dannet

"Jålete" er ellers det siste ordet man ville bruke om den gamle Klassekampen-redaktøren Jon M. "Kul og barsk" passer bedre, eller kanskje "ramsalt og direkte". Kvinnelige journalister vil nok også slenge på "glimt i øyet".

Dessuten "varm og vennlig" og til og med borgelig "dannet". Det er heller ikke mye som minner om ml-bevegelsen i hans gulmalte patrisiervilla på Larkollen. Den er fra 1880-tallet med stor og koselig veranda i dragestil. I stuen står en blomstrete sofa som ser ut som den er arvet, og over peisen henger hodet av et digert afrikansk hjortedyr med revir. Det viser seg å være en hesteantilope. Selvskutt selvfølgelig, i Zambia, "men lovlig", bedyrer han raskt.

– Hmmm, det er jo noe trist med døde dyr som trofeer på veggen?

– Jeg er egentlig lei meg for at jeg skjøt ham, jeg også! Hver julaften pleier vi å ha en liten seremoni for ham og hedre ham med en liten bjelle på det ene øret, sier Jon M. Og så vanker det et lite omsorgsfullt klapp på journalistens skulder.

Villaen med en stor og litt gjen-grodd hage ble kjøpt av hans bestefor-eldre i mellomkrigstiden. Under krigen dyrket de tobakk i hagen, ifølge Michelet fullt lovlig.

Jon M. er jo kjent som en svært profilert marxist-leninist, ble politisk overvåket fra 1975 til -89, men det nærmeste vi finner rødfarge i all idyllen er en diger, praktfull blodbok i hagen. Den er ellers passe ustelt og full av busker og trær. Det er med andre ord massevis av utmerkede gjemmersteder for overvåkingspolitiet, i tilfelle Michelet fremdeles står på listene deres. Vi sporer imidlertid ingen rasling i buskene i løpet av vår ettermiddag.

– Du fikk en erstatning på 80 000 kroner etter at Lund-kommisjonen hadde konkludert. Tror du at du fremdeles er overvåket?

– Neppe utendørs i hvert fall! Jeg tror ikke det er hemmelig mikrofoner i skogen her. Jeg er ikke paranoid, og det har jeg ikke tenkt å bli. Men hvis jeg skal si noe veldig viktig noe, tar vi en prat under blodboken. Det er ikke



Hælvete. Det kunne ha gått til hælvete hvis jeg ikke hadde blitt forfatter, sier Jon Michelet. (Foto: Litteraturhuset)

det at jeg driver med noe skummelt, men jeg får jo besøk fra folk fra alle slags land, og det kan være at de forteller meg noe som ikke hele verden bør vite.

– *Overvåkingen har vel allikevel ikke ødelagt for karrieren din; du har jo klart det bra, for å si det forsiktig?*

– Jeg søkte 30 jobber etter at jeg hadde vært journalist i Nordlys, men fikk jeg ingenting. Og jeg var god. Jeg fikk beste karakter som hadde vært gitt på journalistikolen. Det kunne ha gått til hælvete hvis jeg ikke hadde blitt forfatter, sier Michelet.

– Det som var mest ubehagelig, var at de registrerte bevegelsene til min datter på seks år. Det synes seg var jævlig grovt. Men jeg har lest mye verre mapper enn min egen, blant annet om en fremtredende fagforeningskvinne på en mannsdominert arbeidsplass. Overvåkerne hadde fått med seg alle slags diskriminerende og krenkende påstan-

der om hvem kun skal ha knullet i partiet. Det var ren slarv – stemplet "godkjent" av overvåkingspolitiet.

Litterært stoff i bibliotekarer

Michelet har faktisk funnet mistenkelige personer i buskene utenfor huset sitt for noen år tilbake – ingen spion, men en pressefotograf. Som medieyndling i mange år har privatlivet hans vært tema for tabloidene og sladrepressen, og hans annonserte skilsmisse fra hans annen kone på åtti-tallet, var litt av en godbit.

Mediene fikk enda mer å skrive om da det viste seg at de ikke var blitt skilt, selv om de trodde det selv. Da Jon og Toril og fant tilbake til hverandre tjue år senere og ville gifte seg på ny, oppdaget de til sine store overraskelse at de faktisk fremdeles var gift.

– *Du er mest kjent som «mannfolksromanforfatter» med krim og bøker fra sjølivet - skal vi noen gang få*

kjærlighetsromanen om Jon Ms 35 år lange ekteskap med tjue års splitt i midten?

– Hvorfor ikke? Men ikke nå, nå er det sjøen som gjelder, jeg har ikke perspektiv bortenfor det, sier Michelet, som heller ikke kan garantere at det ikke kan komme en roman med en bibliotekar i hovedrollen. Han har tross alt skrevet en roman om en kvinnelig misjonær (Terra Roxa 1982).

Men hvis det kommer noen bibliotekar-roman fra Michelets hånd noen gang, blir den trolig om en temmelig utradisjonell "aktivist-bibliotekar". For den personen innen yrkesgruppen som Michelets helst trekker frem, er Svein Bendik Hansen (som døde i 2011). Han var biblioteksjef i Rygge og innvalgt i kommunestyret i Fredrikstad for Bymiljølista i omtrent en mannsalder. Michelet satt selv for Rød Valgallianse i åtte år i Østfold fylkesting og fire år i kommunestyret i Rygge.

– Du var med å kjempe for å beholde Rygge bibliotek i 2009. Hvor gikk det?

– Biblioteket står der fremdeles, og jeg bruker det fremdeles mye til research. Lokalbiblioteket er helt uvurderlig fordi de har den lokale historien, rare småting som du ikke finner noen andre steder, sier Michelet, og roser alle som kjemper for sine nedleggings-truede biblioteker i vår digitaliserte tidsalder.

– Bøker er en enorm ressurs, og de må være gratis på biblioteket. Det ligger et signal i at det er noe vi finansieres over skatteseddelen, noe som vi alle kan bruke fritt. Biblioteker er en offentlige kjerneoppgave, som veier, skole og kirke. Jeg synes det er fabelaktig å se folk av alle slags politiske avskygninger, gjerne den eldre garde, som kjemper for lokalbiblioteket sitt.

Kunnskapsrike sjøfolk

Selv om første bind i trilogien om krigsseilerne jevnt over fikk toppkrittikker, var det litt malurt i begeret, og den gikk særlig på hvor mye Michelets sjøfolk vet om det de opplever og ser rundt seg.

Man skulle tro de alle sammen hadde et helt bibliotek i hodet. Michelet går ikke av veien for å la sjøfolk si at kopralus egentlig heter Necrobionufpies og at den høyest toppen på Fyn er i Trebjerg og er 128 meter.

– Er det realistisk at de visste så mye både om næringsveier på øyer i havgapet og i detalj historien til nær sagt alle skip de møter på sin vei?

– Ja. Jeg har fått massevis av eksempler i etterkant i brev fra lesere som forteller om sin kunnskapsrike farfar som var på sjøen. Jeg husker det også fra min tid. Å kunne ting om de stedene man seilte på ga prestisje, hvordan den øya så ut eller det fyret. Sjøfolk var lenge borte fra Norge, og den norske virkeligheten ble fjern. De var verdensborgere. Nesten hele den norske handelsflåten anløp aldri en norsk havn. "See you in Liverpool!"

sa de. Eller Cardiff eller Glasgow. Hamburg, Rotterdam og Antwerpen var jo uaktuelle under krigen, og Genova lå i Mussolinis Italia.

– Bøkene dine handler lite om Jons problematiske sjeleliv. Du skriver spennende historier, gjerne litt opp mot genren roverhistorier, og dine hovedpersoner er ofte ikke en versjon av deg selv. I motsetning til en trend i norsk litteratur hvor roman og selvbiografi glir over i hverandre

– Jeg er veldig bevisst på at Halvor Skramstad ikke skal være meg. Han kommer fra et annet sted, ser annerledes ut, har et annet temperament. Han er traustere enn meg. Sånn skal det være.

– Du har ikke gitt ham noe særlig komplisert indre liv, unntatt mot slutten da han føler skam over at han kanskje kan ha vært skyld i en av de andre sjøfolkenes død, da blir han mer interessant som person, synes jeg. Hvorfor har du valgt å gjøre det sånn?

– Hvor komplisert er en attenåring? Det komplekse kommer ofte etter hvert når man har prøvd mange ting. Han er i en situasjon hvor du er nødt til å slåss for å overleve - og slåss hardt for kjærligheten, sier Michelet.

Han medgir gjerne at han er «jævlig glad i historier og fortellinger», men vil ikke markere seg mot Knausgaard og andre forfattere med andre typer prosjekter.

– Mine bøker er ingen antitrend til Knausgaard. Dette er mitt stoff, og jeg ha gjort meg opp en mening om hvordan det skal gjøres. Forfattere som Hanne Ørstavik eller Merethe Lindstrøm skriver sitt stoff på sin måte.

Ingen sjøkritikk

Økonomisk har forfattervirksomheten ifølge Michelet kastet ujevnt av seg.

– Det har vært magre år og feite år. Skogmatrosen har solgt bra, så nå har jeg tjent litt, men jeg har ikke latt forbruket gå over styr. Jeg har kjøpt meg en ny skrustikke, og en jakke i Italia.

Jeg ble jagd inn i en butikk av kona for å kjøpe den.

– Du fikk tidlig suksess som forfatter. Var det litt klamt å bli omfavnet av borgerskapet for deg som en av stifterne av AKP-ml i 1973?

– Nei. Heldigvis fikk jeg også motbør. André Bjerke sa i «Rivertonklubbens historie», som Fredrik Wandrup har skrevet, at heller enn å la Michelet få bli medlem i Riverton-klubben, legger vi ned hele klubben. Det var en tøff melding å få, sier Michelet, som ble president i denne klubben for krimforfattere siden, fra 2002-2009.

– Men jeg ble reddet av Gerd Nyquist. Hun brakte meg sammen med André, og så gikk det bra fordi jeg visste noe om Goethes fargelære.

– Det er blitt en medieøvelse at gamle AKP-ere skal bekjenne sine synder. Men jeg tror ikke du har gjort det?

– Og jeg har ikke tenkt å gjøre det! Jeg har tatt opp en del sider i mitt forfatterskap. De som vil vite hva jeg mener om ting, kan finne tolkninger der. Jeg vil ikke piske meg selv. Hadde jeg vært med på å begå forbrytelser, hadde det vært noe annet. AKP-ml var ikke som Blekingebanden i Danmark eller Baader-Meinhof i Tyskland.

Noen av de standpunktene vi hadde, forsvaret jeg i dag. Vi fordømte Sovjetunionens invasjon i Tsjekkoslovakia og Vietnamkrigen, vi var tidlig ute med å løfte frem palestinerne sak. Så gjorde vi en feil som jeg vil advare alle, særlig ungdom, mot å gjøre: Vi ble for avhengig av forbilder i andre land.

– Det var kanskje ikke så mange som var for invasjonen i Tsjekkoslovakia?

– Ikke alle på venstresiden var imot. Er det noen som bør granske historien sin når det gjelder Sovjet, er det faen dundre meg SV, ikke vi.

– Er du like glad i Ho Chi Minh fremdeles – som du prøvde å få plassert en byste av i Tromsø da du jobbet der i 1970?

– Jeg synes at ut fra det vi vet, står

Ho Chi Minh seg som en frigjøringsleder i den tredje verden. Så kan man kanskje si at det var heldig at han døde da han gjorde, for det er sider ved regimet i Nord-Vietnam etter at han døde, som vi vet mer om i dag enn på 70-tallet. En frigjøringsbevegelse er ikke noe teselskap. Hvis Nord-Vietnam ikke hatt stått imot, kunne verden sett annerledes ut i dag, enda mer amerikanisert.

Venstresiden i dekning

I Michelets bok "Mappa mi" kommer det norske overvåkingspolitiets folk riktig dårlig ut. Ikke bare telefonavlyttning de ham ulovlig og mistenkte ham for å være spion for Maos Kina, de er ineffektive og sløser grovt med skattepengene også. For de gikk glipp av eller feiltolket en hel del der de lå og lurte i buskene, skal vi tro Michelet. De oppdaget ikke at han faktisk dro til Kina, og de rapporterte feilaktig at han skal hatt besøk av den tyske venstreradikale Rudi Dutsche.

– *Da du var i Kina og Albania på midten av 70-tallet, ble du ikke litt betenkt?*

– Jo, helt klart. Særlig i Albania så det stusselig ut. Det de ville vise oss av industri og sånt var gammeldags og håpløst. I Kina i 72, på tampen av kulturrevolusjon, reagerte jeg på at partiets makt skulle være så skjult, alt skulle liksom være organisert i revolusjonære komiteer, mens man måtte være iddiot for å ikke skjønne at det var partier som styrte komiteene, sier Michelet. Han sier ikke revolusjonær og har helt kvittet seg med den spesielle ml-dialekten hvis han noen gang har hatt den, men han sier iddiot med trykket på første stavelse.

– Så vi ble betenkt. Det husker jeg at jeg skrev om i dagbøkene som jeg skrev på den tiden. Men vi fikk også et innblikk i det som skulle bli det kinesiske økonomiske miraklet.

– *Men ml-bevegelsen brøt ikke med Kina?*

– Det kom til et de facto brudd om

ikke et formelt brudd. På den annen siden bygget jo Kina seg opp en stormakt som kunne virke som en motmakt mot USA og Sovjet.

– *Skal du gi ut dagbøkene?*

– Jeg skrev dem bare fra Kina-turen, så det er ikke så mye å fortelle. Jeg har ingen hemmeligheter. Nå kommer det jo to bøker om min gode venn Tron Øgrim, og Pål Steigan kommer med en interessant bok, jeg har lest manus.

– *Hva gjør venstresiden feil i dag? Hvorfor er Rødt et miniparti, og hvorfor deltar ikke radikale politikere mer i kritikken mot et EU som har overstyrt demokratiet i flere EU-land?*

– Venstresiden i Europa, med unntak av Syriza i Hellas, har ikke greid å leve opp til noen av krisene som har rammet de europeiske landene. Derfor har venstresiden problemer.

Vi i Norge har gått i dekning for å verne oss mot krisa i verden. Vi er i ferd med å bli oss selv nok til de grader. Det finnes ingen visjon for hvordan vi kan bli med i opprørene i Sør-Europa og Nord-Afrika. Vi kobler oss helt vekk fra det. Jeg kan forstå det når det gjelder Syria, for der er begge parter like ille, men jeg skjønner ikke at de ikke har sterkere opprørsbevegelser i Spania og Portugal, og at vi i Norge ikke greier å koble oss til det som skjer av opprør der. Og hvorfor stemte islenderne borgerlig ved siste valg?

Det jeg kan bidra med her, er å vise til hvor sterke tradisjoner de hadde for å bry seg om andre land under verdenskrig, hvor mye mer internasjonalt orientert sjøfolkene var den gangen.

Hjerte, men ikke paranoia

– *Hvordan synes du norske politiske myndigheter har reagert på avsløringen til Edward Snowden?*

– Vi burde gitt ham asyl. Jeg ble glad da den svenske professoren foreslo ham til Nobels fredspris.

– *Er islamister – eller kanskje til og med bare muslimer – blitt overvåkingspolitiets nye AKP?*

– Jeg tror overvåkingspolitiet har lært, og at vanlige muslimer ikke overvåkes. PST har begrensede ressurser og må følge med på det som kan utvikle seg til å bli farlig. Jeg tror det er norske islamister med og kjemper i Syria nå. Vi vet ikke hva slags handlinger de kan begå – jeg er sikker på at det skjer fryktelige ting på begge sider i den konflikten. Jeg kjenner mange muslimer i Moss, og de frykter overhode ikke overvåking. De har ingen indikasjoner på at de blir overvåket, og er ikke paranoide. Norsk hverdagsrasisme har de opplevd, men ikke mye av den heller.

– *Dette sier du selv om samboeren til en av dine døtre er muslim?*

– Han er sekulær.

– *Du romantiserer ikke alle nye nordmenn, som noen i venstresiden gjør?*

– Det gjør jeg ikke, men samtidig er det viktig for meg å forstå de menneskene som bor i landet her. Det har jeg lært meg til sjøs: Man skal ha hjerte for de fremmede. Der har vi også mye å lære av sjøfolkene under krigen, som seilte sammen med mannskap fra alle land.

– *Hvordan reagerer du på at gamle Høyrefolk som Langslet og Moræus Hanssen protesterer på Høyre-politiker Olemic Thommesens planlagte kutt i pressestøtten – som de påpeker vil rasere bl.a. din gamle avis Klassekampen?*

– Det overrasker meg ikke i det hele tatt. Det er helt i pakt med deres verdikonservative verdisyn. Langslets idé da han tok over som kulturminister og moderniserte norsk kringkastingsvirksomhet, var mangfold i eteren. Det er helt logisk at de nå er med på å beholde mangfoldet i papiravisene. Jeg hadde blitt forundret om de ikke hadde gjort det.

Har oppnådd alt

Er han blitt mildere med årene tro? Mange mener å ha sett en mykere stil etter at han for noen år siden fikk innoperert en hjerteklaff og så fikk prostatakreft.

Kanskje det, men religiøs er han absolutt ikke blitt. Michelets hjemmeside inneholder tre tekster i boklengde om religion, og i hver av dem understreker han sterkt at han ikke er troende selv.

– *Har du forandret deg etter at du be alvorlig syk?*

– Når du får deg et par sårne trøkker bli du veldig utfordret. Du blir nødt til å tenke. Tenke og skrive.

– *Tenker du mye på døden - og hva du tenker du på da?*

– Det er ikke til å unngå. Det hadde vært fint med liv etter døden, men jeg greier ikke å tro på det, og religionene henger for meg på det. Da må man få gjort så mye som mulig i dette livet. Min lykke er at jeg fikk til dette prosjektet. Dette er vel livsverket mitt. Når du har blitt en bestselger og får e-mailer hver eneste dag fra folk som gleder seg over det, tenker jeg at da har jeg oppnådd omtrent alt jeg kunne oppnå i mitt liv. Når det gjelder jobb: Hva mer skulle jeg drømme om?

– *Er du redd for døden?*

– Jeg som alle andre. Vis meg den som ikke er redd for døden, da er vedkommende tjukk i hue, sier Michelet.

– *Så jeg bør ikke kalle denne artikkelen for "Den gamle mannen og havet"?*

– Du kan kalle de hva du vil! Men i min jobb er alder og erfaring gode egenskaper. Jeg synes at vi dyrker ungdommen til det latterlige. Nå kan du være berømt for å ødelegge for andre i Paradise Hotel, ikke for å bygge opp noe kollektivt, men for å drite hverandre ut. Drittunderholdning kaller jeg det.

Jeg håpet at krigsseilertrilogien min skal vise at du ikke behøver å dra ut nøkkelen selv om du har nådd pensjonsalderen.

– *Føler du deg gammel?*

– Overhode ikke. Jeg merker alderen veldig lite. Jeg er ikke i pensjonsmodus, men inne i den mest energiske arbeidsfase i hele mitt liv. Jeg maler på huset, graver i hagen og høgger trær og bader i sjøen. Skrive gjør jeg om natta.

Bokhyllpratene:

– **Les Harry Martinson**

– *Hvilke forfattere er du mest glad i?*

– Harry Martinsons sjømannsskildring fra 1932, "Resor utan mål" stod i bokhyllen til foreldrene mine og gjorde et kolossalt innrykk på meg 12-13-åring. "At det gå an å skrive noe så fint om noe så vanlig," tenkte jeg. Les også dystopien hans, Anyara. Og Jack Londons "Ulf Larsen".

– *Hvilke forfattere leser du som ingen skulle tro du leste?*

– En av mine favoritter i Norge i dag er Marita Fossheim, som ikke overraskende fikk Brageprisen for sine intense fortellinger om tøffe skjebner – men uten at hun er blitt berømt for det. Hun er psykiatrisk sykepleier og kom relativt sent i gang som forfatter. Jeg leser alt av Hanne Ørstavik.

– *Hvilke kjente eller kanoniserte forfattere synes du er overvurderte?*

– Da vil jeg svare som den kinesiske utenriksministeren Chou en Lai sa da han på 1960-tallet fikk spørsmål om hva han syntes om Den store franske revolusjonen av 1789: "Det er det for tidlig å si noe om."

– *Hvilke forfattere leste du som ung, som du ikke greier å lese som voksen?*

– Bare tortur kan få meg til å lese Hardyguttene en gang til. Og PG Wodehouse – vi har vel fått nok av den engelske overklassen nå.

– *Ifølge din bok "Mappa mi", om hvordan du selv ble overvåket, har du Lenin på loftet og Marx og Engels i kjelleren. Er det en metafor, eller har du det?*

– Jeg har det. På loftet ved siden av et vepsebol står de samlede verkene til Lenin og Marx og Engels. Jeg har lest litt i dem. Jeg fikk dem i en testamentarisk gave fra en tyrkisk oversetter som var bosatt i Norge. Enken var nok glad for å bli kvitt alle hyllemeterne med bøker.

Kort om Jon M.

- Født 14. juli 1944 i Moss
- Faren var maleren Johan Fredrik Michelet, Jon M vokste opp i kunstnerkolonien på Ekely (tomten til Munchs gamle atelier)
- Gift med Toril Brekke, utenlands-sjef i Flyktninghjelpen (ikke forfatteren). Fire døtre. Tania Michelet er forfatter og Marte Michelet er debattredaktør i Dagbladet.
- Utdannet styrmann og journalist
- En av de mest kjente AKPerne fra 70-tallet
- Journalist i Nordlys, ble etter eget utsagn satt på porten på grunn av offentlig utskjelling av arbeidsplassen for dens unnfallenhet i omtalen av EEC (som EU het den gang) og Vietnam-krigen.
- Først sjåfør i det nystartede forlaget Oktober, og kort tid etterpå forlagssjef i samme forlag, etter eget utsagn fordi han var "den eneste i forlaget som hadde erfaring med å lede noe som helst".
- Fra 1997 til 2002 redaktør i Klassekampen, som han forvandlet fra en menighetsavis for de revolusjonære til en intelligent meningsavis for hele venstresiden og andre tenkende mennesker. Michelet er høflig og gir sin forgjenger, Sigurd Allern, mye av æren for snuoperasjonen, men de fleste mener Michelet var avisens redningsmann.
- Som forfatter debuterte han med en Thygesen-roman i 1975. Det har med årene blitt ca 40 bøker, en god del krim og noen med handling fra Afrika, hvor han bodde et par år.

«Guttene» mellom stereotypi og individ

Gutter leser visst dårligere enn jenter. Gutter er visst spesielt dårlige til å lese noen typer tekster. Likevel velger skolen å framheve disse teksttypene som ekstra viktige å beherske. Og fremdeles ser det ut som om lesepedagogikken arbeider med kjønn som den viktigste forskjellsmarkøren for leseferdighet.

AV MORTEN OLSEN HAUGEN, BIBLIOTEKAR, BARNEBOKANMELDER OG RÅDGIVER I BIBLIOTEKUTVIKLING



Foto: Odd Letnes

Tall fra de regelmessige PISA- og PIRLS-undersøkelsene har lydt som et vedvarende skremmeskudd de siste tjue årene. Norske gutter leser dårligere enn jenter, og forskjellene ser ut til å øke.

Ulike leseferdigheter

Astrid Roes åpningsartikkel gir en ryddig og god oppsummering av ulike resultater i ulike undersøkelser, fra IEA 1991 til PISA 2009. Hennes sammendrag viser ikke bare at guttene leser dårligere, men også at ulikheten varierer med ulike typer tekster.

Roe peker på at jenter er relativt sett best på oppgaver som handler om å «reflektere», mens gutter gjør det relativt sett bedre på oppgaver hvor man skal «finne» og «tolke» informasjon. De gjør de i «ikkesammenhengende tekstformater som kart, grafer, tabeller, punktlister».

Det viser seg også at gutter gjør det bedre på lesning av fiksjonstekster dersom hovedpersonen i teksten er en gutt/mann. Det kan tyde på at motivasjonsbehovet er høyere for gutter enn for jenter.

En av mine kjepphester i dette feltet er at gutter er ulike. Derfor er jeg glad når Roe nyanserer: «I nyere forskning dempes kjønnsstereotypiene, og det legges mer vekt på de sosiale og kulturelle faktorene som enten forsterker eller hemmer forskjellene.»

Roes artikkel er en slik oppdatert basisartikkel som vi trenger, enten vi er lærere eller jobber med leseoppdragelse på andre arenaer. De øvrige artiklene i antologien varierer mellom forskning, refleksjoner og veiledende tekster. Her finnes erfaringer fra ulike klasserom, intervju med fire mannlige forfattere, og heldigvis også drøfting av om det bare finnes ett mannsideal og én type gutter.

Gutter møter veggen

Bokas neste artikkel er både talende og interessant. Gunilla Molloy fra Stockholm fulgte en klasse i tre år for å studere deres lesing og leserespons. Hun trekker fram en av elevene. Pelle avviser lesing av skjønnlitteratur, samtidig som han gjennom leseloggene viser at han er

språklig kompetent, særlig når han får fortelle om mekking og mopedet.

Molloy tar utgangspunkt i at elevenes utforskning av ulike identiteter og roller varierer, men at denne variasjonen «... ligger på et ytlig plan. Konsidentiteten ligger däremot, med få undantag, stabil.». Hun ser ut til å mene mannsrollen er i konflikt med skolens ideal om å legge vekt på lesing av skjønnlitteratur. Skjønnlitteratur har jo den kvaliteten at den utvikler leserens «narrative fantasi», eller empati.

Jeg synes Molloy har mange interessante observasjoner, og en sympatisk lesning av Pelle. Jeg er imidlertid ikke enig med henne i at det bare finnes én mannsrolle, og at alle gutter er på vei dit. Derfor synes jeg også at hun maler seg selv inn i et hjørne når hun både konkluderer med at lesing av skjønnlitteratur er uinteressant for gutter, og samtidig den viktigste formen for lesing, både for skolen og for demokratibygging. Hennes konklusjon blir, ikke uventet, at det er samfunnet rundt skolen som må forandres. Da blir det lite handlingsrom igjen hvor man kan komme guttene i møte.

Flere typer gutter?

Lest som én helhetlig tekst er denne boka ambivalent i forhold til hvordan gutter leser. Flere steder, som i Molloy's artikkel, finnes det bare én type gutter. De liker ikke skjønnlitteratur, men de kan fristes til å lese bøker med actionpreg, og bøker om maskuline emner som krig, teknikk og idrett.

Kverndokkens egen artikkel om bokas «gripefaktor» er et annet eksempel på det samme. Han tar opp kjente og viktige spørsmål om hvordan omslagsdesign og baksidetekst kan trigge eller dempe leselyst, men tar det for gitt at det som appellerer til gutter appellerer til alle gutter.

I andre artikler nyanseres dette bildet noe. Det er lett å bli grepet av Kverndokkens fine intervjuer med tre gutter i sjette og sjuende klasse, hvor selv den svakeste leseren har betydelig

mediekompetanse, og endog har sin egen blogg. Her viser Kverndokken en viktig vilje til å komme bakenfor mytene om gutters ikkelesing.

Svein Slettan nærleser Kaspar-serien på en interessant måte, og ser på hvordan bokenes suksess kan forklares med kombinasjonen av faktalæring og en fortelling om utvikling av et guttekollektiv.

Mens Molloy ser på guttesosialisering som noe forholdsvis entydig er den dansk-norske forskeren Susanne V. Knudsen mer nyansert i sin artikkel. Knudsen mener at «drænge og mænd er mere flertydige, mangfoldige og varierende», og at vi bør følge nøye med på hvilke mannsideal som presenteres i norske lærebøker.

Mindre fantasy

Boka gir forholdsvis mange konkrete lesetips, og spekteret av råd virker bredere enn for noen år siden. Idrett og dokumentarlitteratur trekkes ofte fram. Slik jeg leser boka, er ikke lenger fantasy betraktet som den universelle guttelitteraturen, som man antar at skal appellere til alle.

Dette er nok antagelig påvirket av at det en stund siden Ringenes Herre-filmene (2001-03), og at det nå er jentehelter som dominerer fantasy på kino, med Twilight og Dødslekene.

Guttelese-industrien

Det finnes mange stemmer i lesediskusjonen. Foreningen !Les har sine prosjekter og sin positivt vinklede agenda. Ole I. Storøs kronikktittel «Jeg er gutt, altså leser jeg» er talende for deres ønske om å gjøre noe positivt, og unngå selvoppfyllende profetier.

Aftenpostens oppslag i slutten av mai framstår i ettertid som et prakt eksempel på «noe må gjøres! Raskt!»-journalistikk. Saken var ikke bare basert på trykkfeil i boka – men trykkfeilen gjaldt et svært marginalt tema, sett i forhold til leseoppdragelse i skolen: biblioteklån av skjønnlitteratur blant aldersgruppa 24-30 år. Doh!

Jeg har selv vært en del av dette, med prosjektet «Smarte gutter leser» i 2000-02. Prosjektet hadde en pågående, optimistisk-agerende tittel – preget av drømmen om raske løsninger, mens prosjektrapporten fikk den mer tilbake-lente tittelen «La gutta lese i fred».

Jeg sa da at «*gutters lesing er et spørsmål om respekt. De aller fleste gutter kan for så vidt godt lese ei bok, så lenge de liker boka, og ingen bryr seg. Aktivt lesende gutter er en delvis usynlig subkultur, og mange av disse guttene vil helst at det skal fortsette å være slik.*». Jeg frarådet kjønnsspesifikke lesekampanjer, og foreslo et integrert, usynlig gutteperspektiv i bokpushing.

Nå, ti år etter, er jeg mer opptatt av å nyansere kjønnsperspektivet. «Gutter» har ikke identisk leseatferd, og det viktigste skillet mellom lystlesere og leseulyst går antagelig ikke langs kjønnsgrensen. Skoleforskeren Selma Therese Lyng har studert ungdomsskoleelevers adferd i klasserommet, og funnet 8 ulike elevstiler som kan erstatte kjønnssrollenes todeling: machogutten, gutteromsgutten, gromgutten, villkatten, gulljenta, jålejenta, spurvejenta og nerden. Jeg skrev en artikkel om det i «Bibliotekaren», nr 4, 2008; og jeg tror at vi som formidler ungdomsbøker kan ha nytte av å kjenne til disse begrepene, og se på mulige koblinger mellom elevstil, identitet, leselyst og sjangerlyst.

Og jeg er stadig mer bekymret for at den «guttelese-industrien» som har vokst fram de siste 10-15 årene kan utvikle seg til en selvoppfyllende profeti. Jeg kan da vel ikke være den eneste som er redd for denne kollektive stigmatiseringen av guttene?

Så, alt i alt har Kverndokken laget en bok som sier begge deler samtidig: både at gutter er forskjellige, og at det finnes noen grep som fanger opp alle gutter. Det kan være forvirrende.

— — —

Anmeldt bok: Artikkelsamlingen «Gutter og lesing», redigert av Kåre Kverndokken fra Høgskolen i Vestfold.

En skriveleir med fokus på inspirasjon, samhold og det unike



NLBs femte skriveleir er over, men har satt dype og vedvarende spor.

TEKST: IDA SØDAHL UTNE. FOTO: KRISTIN FAGERLID

Det å inspireres av stemning, andres helt spesielle tekster, spennende og givende skriveoppgaver, og ikke minst et fantastisk samhold, er det som gjør Norsk lyd- og blindeskriftsbiblioteks (NLB) skriveleir så unik. Den er noe man ønsker å vende tilbake til, hver gang det annonseres at den store begivenheten skal arrangeres på nytt. Gjennom de fem gangene skriveleiren til nå har blitt arrangert, vil

jeg påstå at svært mange skriveglade ungdommer mellom 16 og 25 år har utviklet sin helt egne skrivestemme. Gjennom positive, konstruktive og oppløftende kommentarer fra etablerte forfattere, og ikke minst varme, gjennomtenkte og reflekterte ord fra medhobby-skribenter, har utallige fantastiske tekster, gjennomførte karakterer og hjerteskjærende situasjoner blitt skapt.

Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek, med ildsjelene Ingvild Aanensen og Eli Frisvold i spissen, har nok en gang gjennomført en svært suksessrik og minneverdig skriveleir for synshemmet ungdom med en glødende skrivelyst.

Vi var denne gangen femten deltagere fra hele landet som fikk muligheten til å ta del i denne utrolige opple-



Skrivestuen. Diskusjon og latter om hverandre på skrivestuen.

velsen. Med massevis av skriveglede, entusiasme og kreativitet møtte vi opp på tidligere Huseby Kompetansesenter i Oslo, for å tilbringe ei av våre første sommerferieuker i dyp konsentrasjon om å bygge karakterer, skape språklige bilder, og ikke minst om å inspireres og motiveres av hverandre. Vi var klare for å utvikle oss selv, for å ta til oss, og ikke minst gi fra oss, fine ord og konstruktive tilbakemeldinger.

Skaperglede og frihet

Etter det som for mange av oss deltagere har vært en intensiv vår, med eksamensoppgaver og andre skole- eller jobbrelaterte skriverier, hvor fri og kreativ form sjelden tas godt imot, var det en fryd å være i et miljø hvor tekster ble mottatt med beundring og varme, enten de var noveller, korte dikt, reflekterende prosatekster, eller ikke tilhørende noen sjanger i det hele tatt. Her ble alle kreative vrir godt mottatt, og vi behøvde ikke å be-

grense oss på noen som helst slags måte; her stod skapergleden og friheten i sentrum. Her skulle vi virkelig slippe vår indre forfatter løs, og samtidig stenge vår indre, negative kritiker inne for en stund.

I løpet av uka ble vi introdusert for spennende skriveoppgaver, som bunnet ut i både humoristiske, dramatiske, såre, intense, og svært stemningsfulle tekster. De etablerte forfatterne, Linda Gabrielsen og Hanne Ramsdal, som var sammen med oss hele uka, gikk aldri tomme for verken nye og interessante oppgaver, eller konstruktive og oppløftende ord da tekstene var ferdige. Til gjengjeld flommet deltagerne over av idéer, innfallsvinkler og sjelig skaperglede.



Forfatteren, Ida Sødahl Utne, i rødt helt til høyre.

I løpet av uka fikk vi oppgaver knyttet til svært mange ulike tema. Vi fikk blant annet skrive reklametekster og kontaktannonser, vi fikk skrive ut i fra ulike lydklipp og ut i fra scener fra en bok. Vi fikk i tillegg prøve oss på dialoger, vi fikk inspirasjon fra gjenstander, og vi fikk bli inspirert av skuespill. Svært varierte oppgaver, som fremkalte enda mer variasjon blant deltagernes tekster. Mange av oss fikk nok prøvd oss på sjangere og oppgaver vi aldri tidligere trodde vi ville mestre.

Spennende besøk

Hver gang en skriveøkt var over, tok vi oss god tid til å gi hverandre tilbakemeldinger på tekstene. På denne måten fikk vi, i tillegg til konstruktive tilbakemeldinger fra forfat-



Lærerne. Hanne Ramsdal (t.v.) og Linda Gabrielsen (t.h.). Nils Jakob Langvik er musiker og jobber med lyd.

terne, oppbyggende kommentarer – og ikke minst svært mange ulike tolkninger av våre egne tekster, fra våre medskribenter. Denne arbeidsformen gjorde skrive dagene våre varierte, og vi klarte stort sett å holde intensiteten oppe til siste slutt.

I tillegg til skriveøktene, fikk vi i løpet av uka lov til å besøke

NRK. Her fikk vi blant annet en omvisning på bygget, i tillegg til at vi fikk god tid til et besøk hos Radioteateret, som mange av deltagerne setter stor pris på. Vi fikk i tillegg besøk av forfatteren Ellen Fjestaad, som fortalte oss mye interessant og lærerikt om livet som forfatter, og om prosessen omkring det å få gitt ut sin egen bok. Vi fikk også besøk av Sibeth Hoff, som leser inn lydbøker for NLB. Hun lærte oss mye om stemmebruk, og sammen med en produsent ansatt hos NLB, fortalte hun oss mye om hvordan innlesing av lydbøker fungerer. Nils Jakob Langvik bærret oss også med et besøk. Han jobber med lydproduksjon for NRK, og han ga oss et godt innblikk i ulike måter å jobbe med lyd, og hvordan lyder som legges til film og hørespill blir. Alle besøkene lot oss sitte igjen med en enda sterkere følelse av inspirasjon og skapervilje. Alle de engasjerte spørsmålene fra deltagerne gjorde det klart at alle besøksvalgene passet midt i blinken.

Noe som også må nevnes, er den gode stemningen som rådet blant alle som var tilstede under leiren, både blant deltagerne, ledsagere, forfattere og andre. I skrivestua kunne alle slippe seg løs, uten å være redde for at noe av det

som ble lest eller sagt ville bli sett på med negativitet, eller for å bli møtt med harde eller nedlatende ord. Alle viste en utrolig forståelse og respekt for hverandre, og alle tekster ble tatt imot med åpne sinn.

Gripende og variert lydbok

Da vi alt for fort var kommet til leirens siste dag, var tida kommet for å lage et endelig, håndfast bevis på alt det fantastiske som var blitt produsert i løpet av uka.

Da fikk nemlig alle deltagerne lese inn tekstene sine i NLBs studio. Resultatet ble en gripende, og svært variert, skriveleirlydbok. Den vil for alltid eksistere som et bevis på alt det unike som ble skapt i løpet av denne alt for korte sommeruka. Den vil vise omverdenen den enorme viljestyrken og skapergleden som er samlet blant skriveleirdeltagerne. Den vil forhåpentligvis inspirere nye skrivespirer til å være med på denne unike begivenheten.

Vi har alle et håp om, og en klokkeetro på, at dette ikke er siste gang en gjeng skriveglad ungdom får samles under slike omstendigheter. Forhåpentligvis vil det om to år igjen være tid for inspirasjon, skrive lyst og engasjement. Forhåpentligvis vil enda en gjeng få oppleve det sosiale samholdet og nærheten som oppstår blant alle som befinner seg på NLBs skriveleir. Vi håper virkelig at mange flere vakre, morsomme og rørende skriveleirlydbøker vil kunne slutte seg til rekken av håndfaste bevis på alt som skapes i løpet av denne begivenhetsrike leiren.

Her skulle vi virkelig slippe vår indre forfatter løs, og samtidig stenge vår indre, negative kritiker inne for en stund.



Litterære forsøksstasjoner



Litteraturhus og bibliotek utfyller hverandre, mener Fritt Ords leder, Erik Rudeng.

TEKST OG FOTO: ODD LETNES

Jeg tror ikke man bør se det som et enten-eller-spørsmål. Noen steder vil det være plass til både bibliotek og litteraturhus, andre steder vil biblioteket kunne romme en del av de aktivitetene som hører hjemme i litteraturhusene, sier Erik Rudeng.

Han foretrekker å se på Litteraturhuset i Oslo som en slags forsøksstasjon.

– Da vi etablerte litteraturhuset i Oslo, var det på mange måter et eksperiment, hvor vi gikk langt ut over den tyske tradisjonen, som først og fremst er knyttet til opplesing av skjønnlitteratur, det man kaller «Lesungen». Vi ville prøve ut litteraturhuset som sosialt møtested, debattarena og formidlingsarena, vi utvidet det tyske konseptet ved å åpne for sakprosa, og vi ønsket å utvikle et nært forhold til media og andre aktører i samfunnet. De resultatene vi kan vise til og som vi er meget stolte av, kan så bibliotekene la seg inspirere av, sier Rudeng og legger til at han tror ikke bibliotekene nødvendigvis trenger å kalle seg litteraturhus.

– Det viktigste er hva man fyller biblioteket med, hvilke tilbud og aktiviteter man har, i stedet for å bli en buttgave av noe som har et annet formål enn det biblioteket har.

Nye Deichman

– *Ikke enten-eller, sier du. Men er det ikke naturlig å spørre om det vil være plass til både Litteraturhuset og et nytt vitalisert hovedbibliotek i Oslo?*

– Det er vanskelig å spå om framtiden, men så langt jeg kan se, mener jeg det er plass til begge deler. Det vil antakelig kreve en viss funksjonsdeling, en viss spesialisering. Deichman vil da med sitt samfunnsoppdrag kunne dekke et bredere og mer allment felt, mens Litteraturhuset ville treffe et smalere publikum, for å bruke det uttrykket, sier Rudeng og fortsetter:

– Se bare på beliggenheten: Litteraturhuset ligger nærmest vegg i vegg med Høgskolen i Oslo og Akershus, og heller ikke langt fra Universitetet i Oslo. Det ligger også tett på et stort boligområde hvor utdanningsnivået er blant de høyeste i landet, med mange frie yrker og akademikere og skapende mennesker. Publikumsmassen i gangavstand er med andre ord veldig gunstig i forhold til Litteraturhusets aktiviteter.

Viktige forutsetninger

– *Hva er suksesskriteriene for et godt litteraturhus?*

– Bygningen må være egnet. Den må kunne holdes åpen utover kvelden

og gjerne hver dag hele uka, den må kunne romme plass til både sosiale og faglige aktiviteter. Dette stiller krav til både sikkerhet og utvidet bemanning i forhold til i et alminnelig bibliotek. Lokalene må også innby til intimitet, sier Rudeng og trekker en parallell til de offentlige bibliotekene som arkitektonisk ofte har en slags «høytid» eller noe «offisiøst» over seg.

– Et annet og omstridt punkt er skjenkebevilling. Jeg kan gjerne se for meg et litteraturhus som et tehus eller en kaffebar, men vi må nok innse at alkohol har etablert seg som en vanlig ingrediens i mange av våre sosiale møteplasser, og jeg tror nok det bidrar til at folk oppholder seg der utover kveldene, inviterer hverandre på måltider eller bare setter seg ned med en øl eller et glass vin i forbifarten.

Han minner om at Litteraturhuset i Oslo hadde en hard kamp for å få gjennomslag for skjenkebevilling.

– Det var en destruktiv prosess hvor Fremskrittspartiet, av alle, prøvde å hindre oss i å få bevilling.

En annen viktig forutsetning er knyttet til kompetanse og stab, mener Rudeng.

– Som leder for et litteraturhus er man i en svært utadvendt posisjon, man trenger en bred kontaktflate lokalt og

gjør nasjonalt. Man må også ha et kritisk og våkent blikk på hva som skjer i samfunnet og være agerende i et ønske om å sette dagsordenen. Mange i biblioteksektoren vil ikke egne seg til dette, og det er ikke rart, siden man ikke forberedes på et slikt arbeid i bibliotekarutdanningen, sier Rudeng. Han peker også på ulike ansettelsesforhold.

– Et bibliotek er underlagt de of-

men full frihet til å skape de aktivitetene de ønsker. Vi har aldri kommentert det som iblant har kommet av kritikk av aktiviteter i Litteraturhuset. Det ville også vært helt fremmed for oss å trekke tilbake bevilling eller gå detaljert inn i programmet til Litteraturhuset.

Med bibliotek kan det stille seg annerledes, mener han.

ansvar for innholdet til lederen. Nå som den nye bibliotekloven plasserer bibliotekene på samfunnets debattarena, bør man kanskje utarbeide en egen redaktørplakat for biblioteksektoren, for å hindre forsøk på innblanding fra eierne.

Statlige øremerkinger

– I «Kulturutredningen» som ble avle-



Politisk frihet. Noe av det viktigste for et litteraturhus, er politisk selvstendighet. Kanskje burde nå bibliotekene få utarbeidet sin egen Redaktørplakat, spør Erik Rudeng.

fentlige arbeidsmarkedsreguleringene. Et litteraturhus står på egne bein og trenger ikke å ansette folk i faste stillinger, iblant kan det være snakke om å leie inn personer for kortere oppdrag og prosjekter.

Politisk frihet

Noe av det aller viktigste for Rudeng, er politisk selvstendighet.

– Her føler jeg at Litteraturhuset i Oslo har gått opp en sti til etterfølgelse. De fikk ikke noe mandat fra oss,

– Kommunene er vant til å kunne gå nokså detaljert inn i sine institusjoner med kritikk av hva de gjør og hvordan de prioriterer sine ressurser. Det vil også kunne skje med et bibliotek som vil være litteraturhus og dermed gjøre det vanskelig å fremme aktiviteter som kan føles vanskelige eller kontroversielle for kommunepolitikerne.

– Jeg håper de første litteraturhusene i Norge nå skaper eksempler på hvordan man kan praktisere en slags redaktørplakat, som altså overlater alt

vert i vår, åpner utvalget for at det gjeninnføres statlige øremerkinger i biblioteksektoren. Denne tanken liker ikke kommunepolitikerne nødig vil ha noen innblanding i hvordan de bruker sine penger. Hva mener du om den saken?

– Jeg mener at bibliotekbevilgningene har blitt så akterutseilt i forhold til bibliotekenes viktige funksjon, at det nå må gjøres noe ekstraordinært, og i den sammenhengen kan statlige øremerkinger være et interessant vir-



kemiddel, sier Rudeng og legger til at Fritt Ord ikke har noen offisiell bibliotekpolitikk, så refleksjonene rundt dette må ses på som hans egne.

– Et viktig spørsmål i forlengelsen av dette, er: Hvorfor er bibliotekene så viktige at de kunne trenge slik spesialbehandling, og hva kan gjøre dem enda viktigere?

– Fraflytting er en alvorlig trussel



for mange lokalsamfunn i dag. Det er definitivt blitt vanskeligere å holde på ungdom i distriktene. Til tross for alle desentraliseringsmulighetene som åpner seg i kjølvannet av digitaliseringen, strømmer folk til byene. Bibliotekene alene kan nok ikke demme opp for dette, men et godt bibliotek, som en representant for frivillig kunnskap og læring, kan bidra til å gi høyt utdannede mennesker interessante tilbud og muligheter. Men fremfor alt er attraksjonen for folk flest avgjørende.

Biblioteket kan også inngå samarbeid med andre lokale instanser.

Fortsatt folkeopplysning

– Hva slags bibliotek ser du for deg i årene som kommer?

– Idealet er ikke at biblioteket ser ut som en del av et kjøpesenter, men at det er noen terskler som gjør at du faktisk «stiger opp» og får tilgang til noe mer enn i en kommersiell hverdag. De nye, sett i historisk perspektiv, Idea Store'ene i Øst-London kan ses på som viktige steder som både samler og utvikler lokalsamfunnet.

– Jeg håper, hvis det nå blir en offensiv bibliotekfase med økte bevilgninger, at man ikke kaster hele folkeopplysningstanken over bord, men klarer å koble idéen til den nye teknologien, slik at bibliotekene blir studiesentre med kapasitet til veiledning. Man kunne også tenke seg at bibliotekene får flere produksjonsfunksjoner som gjør brukerne til aktive deltakere og ikke bare konsumenter.

– Fritt Ord har siden 2008 hvert år finansiert en rekke prosjekter i bibliotekene (se egen ramme). Hvorfor er dette viktig?

– På samme måte som innenfor forskningssystemet, tror jeg det er viktig at det finnes ulike finansieringskilder for prosjekter i biblioteksektoren. Det er hyggelig at så mange sender inn søknader. Jeg håper mange vil benytte seg av dette tilbudet i framtiden, og at man legger litt arbeid i søknadene. Terskelen for å få tilslag på 50 000 kroner er ikke satt altfor høy.

– Til slutt: Fritt Ord har vært en trofast finansieringskilde for Litteraturhuset i sju år. Nå skal huset snart stå på egne bein. Frykter du for framtiden?

– Vi har nå sett at Litteraturhuset både er etterspurt og viktig, så hvis det nå skulle falle mellom alle stoler og komme inn i en svært trang økonomisk fase, så vil vi nok ikke uten videre trekke oss ut og la det dø. Men på sikt er det et mål at det finner andre inntektskilder og kan stå på egne bein.



FRITT ORD

Litteraturformidling i norske folkebibliotek

Fritt Ords utlysninger 2008–201

2008: Litteraturformidling i folkebibliotek (åpen utlysning)
96 søknader, 46 innvilget midler
2,3 mill. tildelt

2009: Et nytt tideverv – samtalemøter om verdi- og samfunns-spørsmål aktualisert av finanskrisen.
22 søknader, 15 innvilget midler
720 000,- tildelt

2010: Litteraturformidling i folkebibliotek (åpen utlysning)
94 søknader, 42 innvilget midler
2 mill. tildelt

2011: Poetisk praksis – tilskudd til poesiformidling
70 søknader, 42 innvilget midler
2 mill. tildelt

2012: Nynorsk litteratur
93 søknader, 46 innvilget midler
2,2 mill. tildelt

2013: Broderfolk! – svensk, dansk og norsk sakprosa og skjønnlitteratur
80 søknader, 43 innvilget midler
2,1 mill. tildelt

Til sammen: 11, 3 mill. innvilget til 234 søknader (av 455 innleverte).

Gode bibliotek er lik fornøyde innbyggere

Innbyggere i Norge er mest fornøyd med folkebibliotekene. Da er det rart at det ikke satses mer på bibliotekene og at enkelte attpåtil mener de hører hjemme på skraphaugen.

I følge Kulturutredningen 2014 er folkebibliotekene tapere i kulturløftet de siste årene, mens kulturredaktør i Minerva, Kristian Meisingset, mener bibliotekene er håpløst akterutseilte i den digitale tidsalderen. Der Kulturutredningen etterlyser større satsing på folkebibliotekene, vil Meisingset kaste dem på skraphaugen. Da er det betryggende å registrere at folkebibliotekene, tross manglende ressurser og digitalt handikap, blir godt mottatt av folket, av brukerne. En innbyggerundersøkelse fra Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) viser nemlig at folk er mest fornøyd med folkebibliotekene. Dermed kommer bibliotekene foran andre offentlige tjenester som blant annet barnehager, høgskoler og fastleger.

Det er ikke alle som bare kan klikke seg til litteratur og informasjon. For mange er folkebibliotekene rett og slett en forutset-

ning for tilgang til informasjon, opplysning, litteratur og formidling med mer. En undersøkelse som Sentio gjorde for Nationen i fjor viste at 52 prosent benytter seg av bibliotekene. Nesten 430 000 besøker folkebibliotekene hver uke og daglig lånes det ut over 50 000 bøker. Med sin kunnskap og tilgjengelighet er bibliotekene for innbyggere en viktig arena for informasjon, opplysning og underholdning, og en sentral formidler av litteratur og ulike kulturarrangement. Bibliotekene er en demokratisk muskel i samfunnet. Å la være å satse på bibliotekene eller sende dem på skraphaugen, vil frata et flertall av innbyggerne tilgang til slike muligheter og fjerne en tjeneste de er svært tilfreds med. I ytterste konsekvens også lamme den demokratiske ryggraden.

Difi-undersøkelsen viser også at de ansattes faglige kompetanse i bibliotekene blir verd satt. Fornøyde brukere er en et-

terlengtet klapp på skuldra til de som jobber der. I undersøkelser om bibliotekbruk, analyser av bibliotekenes rolle og funksjon, og diskusjoner om nybygg og bibliotekenes levetid, har man lett for å overse disse drivkreftene. I Foreningen !les samarbeider vi tett med bibliotekarer rundt omkring i Norge. Vi møter ansatte fra små og store folke- og skolebibliotek, fra rurale og urbane strøk. Felles for dem alle er at de er modige og dedikerte formidlere. De er omstillingsdyktige, nysgjerrige og oppdaterte. De elsker jobben sin, men ser også et utviklingspotensial i sin egen og bibliotekets rolle og hverdag. Mange jobber under få ressurser, men ingen ser ut til å være klare for verken skraphaugen eller makuleringsmaskinen.

Tvert imot. Med begrensede ressurser gir de alt. Byr på seg selv og legger til rette for at ulike målgrupper blir ivaretatt. Som for eksempel Balestrand biblio-



Av Ole I.B. Storø
Prosjektleder
Hat trick - litteratur, formidling og fotball
Foreningen !les
ole@foreningenles.no



Vellykka. Bibliotekene er kanskje den mest veldrevne kulturinstitusjonen vi har, mener forfatteren.

tek i Sogn og Fjordane som med én ansatt i 50 prosent stilling møter folket, står for innkjøp, utlån, registrering og rydding. Som drar på besøk til skoler og barnehager, og som gjennomfører ulike arrangement for å gjøre biblioteket ekstra synlig i lokalsamfunnet. Eller som Deichmanske bibliotek i Oslo, filial Holmlia, som er et sentralt møte-sted og en viktig formidler av språk, kunnskap, kultur og litteratur for bydelens innbyggere. Filialen vektlegger toleranse- og integreringsarbeid for ulike grupper, og ser stadig etter nye arenaer å formidle litteratur på, deriblant idrettsbaner, arbeidsplasser og foreldremøter.

Rapporten «Program for skulebibliotekutvikling», som i juni ble lansert av Universitetet i Agder, viser også hvilken betydning skolebibliotekene og dyktige skolebibliotekarere har for elever rundt omkring i norske kommuner. Gjennom våre tiltak i skolen ser vi det samme. Slik som bibliotekarene ved Hamar Katedralskole for eksempel, som i samarbeid med lærere motiverer elever til å lese åtte bøker i løpet av fire måneder som en del av Ungdommens kritikerpris. Som sier de lærer mye av elevenes boksamtaler og at det er utviklende å høre hvordan unge lesere tenker og analyserer. Det gir dem som formidlere nyttig kunns-

skap når de skal vurdere innkjøp av bøker og innspill til hva slags litterære preferanser ungdom har. Eller Bok- og kulturbussen i Sør-Troms som gjennom Uprisen – årets ungdomsbok inviterer elever med på bussruta for å formidle bøker til yngre lesere, og som velfortjent ble kåret til årets kampanje («La ungdommen bestemme») under Gullboka, bokbransjens svar på Oscar-utdeling, i juni.

Eksempelene er mange og understreker hvilken kompetanse som finnes over hele landet. Bibliotekene og bibliotekarene har en kunnskap man ikke kan klikke seg til. I stedet for å angripe dette, bygge ned bibliotekene eller la de forfalle, bør man ta vare på og styrke den utrolige institusjonen vi har. Den som det norske folk er mest fornøyd med. Målet må være å inkludere enda flere grupper av befolkningen og få enda mer fornøyde brukere, istedenfor å mase om at gratis papirbøker er noe som hører fortiden til. Det interessante med undersøkelsen til Difi, og dette bør man legge merke til i forlengelsen av Kulturutredningen, er at tilfredsheten med bibliotekene er større i kommuner og byer der man har satset på bibliotekutvikling. Her er nye bibliotek bygd og gamle pusset opp. Bibliotekarstillingene er mange, og de ansatte har trygge rammer.

Bibliotekene har betydning for innbyggere og er kanskje den mest veldrevne og vellykka institusjonen vi har i Norge. Derfor bør myndighetene trygge det vi har, og bygge videre på det. Bibliotek og bibliotekarere er klare for å møte fremtidens utfordringer. Spørsmålet er om de får støtte til å møte dem?

Ole I.B. Storø, Foreningen !les
ole@foreningenles.no

NB! Denne artikkelen stod på trykk som kronikk i Klassekampen onsdag 3. juli 2013 under tittelen «Demokratisk muskelbunt».

Kulturløft 3

utan klar biblioteksatsing

Rett etter kyrkjetid andre søndag i august la dei raud-grøne partileiarane fram Kulturløftet 3. Slik sikra ein hovudoppslag i Dagsrevyen same kvelden. Dermed var valkampen i gang. Igjen, som i 2005, var kulturen først ute. Men i valkampsamanheng er kultur framleis eit lite, ubetydeleg og ukontroversielt område. Så politisk ukontroversielt er kulturfeltet, at det berre er her dei raud-grøne i år har makta å leggje fram eit felles valprogram og ein samla presentasjon.

tru, kvaliteten. For første gong får nemleg kvaliteten sitt eige punkt i Kulturløftet.

Men formuleringane er svært runde og vage; regjeringa vil «styrkje» (14), «legge til rette for» (11) og «sikre» (8). Kulturløftet 3 inneheld ikkje éi einaste talfesta målsetjing. Bibliotekmiliarden til Norsk bibliotekforening er framleis langt inne i bokskya. Regjeringa vil rett nok utvikle ein nasjonal strategi for biblioteksektoren, og (ja) styrkje «formidlingsrolla til folkebiblioteka», kva no det måtte innebere. Er kanskje ikkje norske folkebibliotek dei aller beste kulturelle formidlarar vi har? Det er vel ikkje her skoen trykkjer. No trengst det (olje)pengar til folkebiblioteka, ikkje endå fleire utgreiingar og runde strategiar.

Korleis i alle dagar har regjeringa tenkt at ho skal få kommunane til å løyve meir pengar til folkebiblioteka? Om dette held

Kulturløftet 3, klokt nok, kjeft. Det finst nemleg berre éin måte som kan brukast for å endre fordelinga av det kommunale kulturbudsjettet: avvikle det gamle og for lengst utslitne utvida kulturomgrepet, og erstatte det med eit nytt kulturomgrep der idretten, «kulturens gjøkunge», ikkje lenger er inkludert.

Det er jo nettopp dette Engerutvalet foreslår. «Ytringskultur» heiter det nye kulturomgrepet. Dette skal omfatte kulturarv, kulturvern og den kulturen som har «ekspressive hovedformål». Utvalet meiner at dette (nye) kulturomgrepet skal leggjast til grunn for kulturpolitikk og -forvaltning både på statleg og kommunalt nivå. Dette er eit oppsiktsvekkjande forslag. Men det er ingen som har brydd seg om det i debatten. Og så vidt eg kan sjå, er det heller ikkje nokon av høyringsinstansane som har teke fatt i dette. «Omgrepet «ytringskultur» vert truleg ein flopp.



Av Georg Arnestad, seniorrådgjevar og kulturforskar ved Høgskulen i Sogn og Fjordane.

Dette undrar meg. For det er eit påviseleg faktum at idretten i dag reiser med 31 pst. av dei kommunale driftsutgiftene til kultur. I 2005 var prosentdelen 27. Folkebibliotekets prosentdel har i same periode gått ned frå 18 til 14 prosent. Det er òg eit faktum at idretten, utilsikta, har kome svært godt ut av Kulturløftet 2, gjennom momskompensasjonen til frivillige organisasjonar. Idretten er vår største og suverent best organiserte frivillige organisasjon. Og han dukkar opp som «ein gjøkunge» når ein minst kunne vente det. Kor lenge skal vi finne oss i dette? Lengre enn langt, trur eg. Men meir enn 100 pst. av tippemidlane får ikkje idretten.

Desse linjene vert skrivne i København. Her har vi nett avvikla den 6. nordiske konferansen i kulturpolitisk forskning. Konferansen har gått fast annakvart år sidan 2003. Ein ny generasjon unge forskarar er no i ferd med å vekse fram, og gjer seg godt gjeldande på dei nordiske arenaene. Dei unge skriv «papers», på engelsk, sjølv sagt, om digitaliseringa av kulturlivet. I år dreier det seg mest om litteraturen: kva skjer med litteraturen i ulike land når den går frå fast til flytande form? Kva for konsekvensar får det når dei europeiske landa synest å utvikle heilt ulike praksisar for moms på «fast» og «flytande litteratur? Alt

no synest dei store aktørane innanfor digital tekstproduksjon å leggje hovudkontoret for si europeiske verksemd til Luxembourg, som berre har tre prosent moms på litteratur, både den digitale og vanlege bøker.

«Den digitale mellemtid» kallar eit par danske forskarar dagens tilstand; det vil seie «at gamle sprækker mellem private og offentlige spillere på kulturområdet atter bliver synlige i forbindelse med digitaliseringen.» Bokhandlarane er mest utsette i Danmark (også). Dei danske biblioteka er derimot på offensiven. Men vi har ingen «mellemtid», innvender andre forskarar. Endringane skjer kontinuerleg, og politikken ligg alltid «bagefter». Marknaden på dette feltet har sin eigen dynamikk, politikarar og byråkratar anar knapt kva som skjer. Forskarar som skal prøve å beskrive endringane, har si fulle hyre med å få alt med seg. Rapportane dei skriv, kan vere utdaterte før dei er (ja) trykte. Dessutan har kulturforskarar, også norske, ein lei tendens til å vere sterkt normative i sine analysar av den digitale litteraturmarknaden. Og kva dreier dette seg om; kulturpolitikk, mediepolitikk eller innovasjonspolitikk?

Midt opp i denne digitale framtidsforskninga arbeider så ein ung svensk doktorgradsstudent med ei avhand-

ling om «Folkebiblioteket som offentlig kulturinstitution - mellom autonomi och beroende.» I «paperet» sitt på konferansen presenterer ho ein omfattande empirisk studie av «lokala politikernes syn på folkebiblioteksfrågor.» Studien viser at biblioteksspørsmål får positivt «gehør» hos vel 50 pst. av dei svenske lokalpolitikarane. Berre 20 pst. er negative. Det gir i det minste grunn til litt optimisme. I Sverige. Norske bibliotekforskarar mangla heilt på konferansen. Vi kan likevel lure på kva norske lokalpolitikarar tykkjer om folkebiblioteket. Men i denne «digitale mellemtid» er det kanskje uvesentleg?

«Det området der norsk kulturpolitikk har lykkast aller dårlegast, er biblioteka,» sa KUD-ekspedisjonssjef Johs. Aanderaa i eit av sine siste foredrag før han døydd i 1991. Som den kloke embetsmannen han var, kosta det han lite å vedgå at vår (hans) eigen kulturpolitikk kunne feile. Engerutvalets rapport, som er skriven i Johs. Aanderaas ånd, vedgår det same. Utvalet skriv også ut ein medisinske. Kulturløftet sjølv vedgår ingen feil, men lovar ein nasjonal strategi for biblioteksektoren.

Lat oss i det minste vone at det ikkje vert Nasjonalbiblioteket som får ansvaret for å forme ut denne strategien.

Forsvarer bibliotekene mot litteraturhusene

» Biblioteksjef Mariann Schjeide i Ålesund forsvarte bibliotekene mot litteraturhusene da hun før sommerferien innledet på årets litteraturfestival på Lillehammer, og spurte hva vi skal med egne litteraturhus når vi har bibliotek.

– Det finnes ikke den ting vi ikke kan arrangere på biblioteket. Våre hyller gjenspeiler allerede meninger fra ytterste høyre til ytterste venstre. Biblioteket har stor takhøyde, sa Schjeide ifølge Sunnmørsposten. Hun mente likevel at bibliotekarene hadde sovet litt i timen og at de burde rope høyere, som litteraturhusene





Demokratisk. Kom til biblioteket som den du er og søk den informasjonen du har behov for. (Illustrasjonsfoto: Trond Isaksen)

Viktige filialer i Oslo

– Bibliotekets rolle som kultur- og kunnskapsformidler, og som møtested i nærmiljøet kan nesten ikke overvurderes, sier Cicilie Fagerlid, forsker og sosialantropolog ved Universitetet i Oslo. I løpet av en halvårsperiode, tilbrakte hun flere måneder på Deichmanskes filial på Furuset i forbindelse med forskningsprosjektet «Alna-prosjektet – inklusjon og eksklusjon i en drabantby».

TEKST: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Hennes del av det større forskningsprosjektet heter «Forstadsliv på filialen: En studie av tilhørighet, deltagelse og fellesskap sett fra Furuset filial».

Det var Fagerlid selv som ønsket å studere bibliotekfilialens rolle som møtested på Furuset. Andre forskere i Alna-prosjektet ser på andre aspekter, som for eksempel kirkenes, moskéenes og skolenes rolle i bydelen.

Vidt spekter av folk

Som andre undersøkelser også har vist, så Fagerlid at filialen på Furuset trakk alle mulige slags folk. Alle aldersgrupper bruker biblioteket. Det samme gjør folk med høyst ulik etnisk bakgrunn. Den gruppen som var minst til stede, var voksne. I løpet av det halvåret hun hadde feltarbeid i filialen på Furuset, brukte hun observasjon og intervju som forskningsmetode. De yngste intervjuobjektene var 18 år gamle. I tillegg intervjuet hun folk i 20-, 30-, 50-, 60-, 70-, og 80-årsalderen. Men ingen i 40-årene.

– Det er tilfeldig at jeg ikke har med noen i 40-årene. Samtidig viser nok det at det er denne aldersgruppen som bruker bibliotekene minst, sier hun.

Variert bruk

Bibliotek med et yrende liv fungerer som lokale møtesteder for bydelens befolkning. Her kan enslige føle seg mindre ensomme. Ikke minst siden man får lov til å oppholde seg så lenge man vil i biblioteket. Man trenger ikke ha noen begrunnelse for at man er der. Ikke må man kjøpe noe for å få lov til å bli heller.

Filialen på Furuset brukes til en lang rekke aktiviteter. Noen besøkende foretrekker å sitte i ro og mak og lese avisa, enten den er norsk- eller fremmedspråklig. Andre sitter fordypet med leker, leter etter informasjon, surfer på internett, skriver jobbsøknader, låner bøker, eller prater med venner. Biblioteket bidrar ved å arrangere ulike aktiviteter som forfattermøter, lesesirkler, filmvisninger og utstillinger. Det er ingen tvil om at et slikt bredt spekter av bibliotekbruk gir støy, ikke minst fra barn og ungdom. Dette var noe som noen i den eldre garde reagerte på.

– Selv om noen er skeptiske til at biblioteket skal favne så vidt på grunn av all støyen og uroen som følger med barn, ungdom, mobiltelefoner og til og med små kaffeslabberaser, tror jeg at disse bibliotekene er av det gode. Her lærer vi våre medmennesker bedre å

kjenne. Og vi kjenner på kroppen at et felleskap trenger rammer for at alle skal få utfolde seg, sier hun.

Hun så at bibliotekarene satte klare grenser for barnas aktivitet, og dermed hadde en tydelig oppdragerrolle.

Viktig sted for innvandrere

Fagerlid hadde tre inspirasjonskilder til at hun ville studere filialen på Furuset. En grunn var at hun selv, rett etter videregående skole, hadde praksisplass på Trondheim folkebibliotek. Hun stortrivdes i det mangfoldige folkelivet som utspant seg der, omgitt av bøker og lesende mennesker. I nyere tid sørget hennes egen mann for ny inspirasjon. Han jobber på en av bibliotekfilialene i Groruddalen med mange stamkunder. For disse stamkundene var de små filialene med faste bibliotekarere viktige. Men den viktigste inspirasjonskilden fant hun i London. Under et feltarbeid blant andregenerasjons sørsiasiske briter, dukket det lokale biblioteket til stadighet opp i livshistoriene til menneskene hun pratet med.

– Svært mange hadde i barndommen og ungdomstida lest seg gjennom sitt lokale bibliotek. Mange innvandrerforeldre jobbet mye, så istedenfor å dra på helgeturer og ferier utforsket barna biblioteket. Jeg fikk inntrykk av at kunnskap verdsettes i mange innvandrerfamilier, men foreldrene har ikke alltid tid og ressurser til å følge opp. Men biblioteket var ikke bare et lærerikt oppholdssted for barna. Mange jeg snakket med oppdaget der en videre horisont fra det de etter hvert kom til å oppleve som et snevert småbyliv, sier hun.

På Furuset så hun flere eksempler på at det lokale biblioteket også her er viktig for innvandrere og flyktninger. Biblioteket representerer en vei inn i det norske storsamfunnet.

Ønsker økt tilgjengelighet

Fagerlid håper flere bibliotek og filialer kan utvide åpnings-

tidene slik at de blir mer tilgjengelige for folk flest. Ikke minst i Oslos drabantbyer. Steder som Furuset har mange sports-tilbud, men få andre kulturtilbud utenom biblioteket.

– Jeg håper bibliotekene kan bruke funnene mine til å få ressurser til lengre åpningstider. Ved mange Oslo-bibliotek er det vanlig å ha åpent fra 10-16 de fleste dagene i uka. Det er svært begrenset når en ser hvor viktige de er for lokalsamfunnet, understreker hun.

Mange barn, ungdom og voksne, har få andre steder å være. Det er ikke alle som har et rolig hjem å gjøre lekser i. Og det er mange som ikke har så velutrusta bokhyller at det gjøre noe. Selv om Furuset er en relativt stor bibliotekfilial, så Fagerlid stadig at lokalet ble fylt til randen. Mer plass vil gi et bedre tilbud til alle brukergrupper. Også for de som vil ha det stille.

– Å legge ned slike nærmiljøbibliotek i relativt ressursvake områder som Groruddalen, er feil vei å gå, sier hun.

Filial tilsvarer folkebibliotek

Ifølge Fagerlid fungerer filialene i Oslos bydeler som folkebibliotekene i de andre større byene. Det er fordi langt de fleste bibliotekbesøk i Oslo er på filialene. Hun viser til ABM-skrift 46 «Hvor er de og hvor går de? Brukeradferd i norske storbybibliotek». Denne undersøkelsen viser at Deichmanskes hovedbibliotek i Oslo sentrum kun har 18 prosent av byens totale bibliotekbesøk. De tilsvarende besøkstallene for hovedbibliotekene i de andre større byene er mye høyere: Bergen (42,5 prosent), Trondheim (66 prosent), Stavanger (96 prosent) og Kristiansand (93,5 prosent).

– Jeg har et minne om stort mangfold, livlig barneavdeling og populær avis-krok fra Trondheim folkebibliotek. Hit kom befolkningen fra en ganske stor radius. Det var også hit de fleste skoleklassene ble tatt med. Det var også et svært populært sted å jobbe eller bare henge for studenter og skoleungdom. Akkurat slik som Furuset i høy grad brukes nå. I Oslo drar barnehager og klasser til filia-



Cicilie Fagerlid, forsker og sosialantropolog ved Universitetet i Oslo.

lene. Det er i stor grad den lokale bibliotekfilialen folk i Oslo forholder seg til. Det vet jeg av personlig erfaring, samt fra min mann som har jobbet ved flere bibliotekfilialer i Oslo, sier hun.

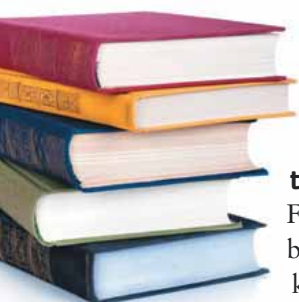
Derfor har hun også et håp om at hennes studie vil slå et slag for de mindre og lett tilgjengelige bibliotekfilialene som ligger der oslofolket bor. Heller det enn et stort og høyteknologisk prestisjebibliotek.

– Til tross for e-bøker og internett i alle hjem, vil det fortsatt være behov for et fysisk sted der ulike mennesker kan fordype seg, side om side, sammen eller alene. Det mangfoldige biblioteket er viktig for utviklingen av fellesskap, både lokalt, men også for storsamfunnet, sier hun.

Under feltarbeidet erfarte Fagerlid selv hvor godt det opplevdes å kunne fordype seg i sin egen verden og arbeid, samtidig som hun var omgitt av andre mennesker på Furuset. Nå er hun ferdig med feltarbeidet, og skriver på prosjektet. Hun ønsker også å skrive en bok basert på hennes funn fra Furuset.

Prosjektet er gjennomført i regi av Universitetet i Oslo (UiO), og er finansiert av Norsk Forskningsråd.

ABM-skrift 46 «Hvor er de og hvor går de? Brukeradferd i norske storbybibliotek»: <https://www.abmstatistikk.no/abmuweb/publisert/abm-skrift/hvem-er-de-og-hvor-garde-1>



Asker bibliotek best i Akershus

» Asker bibliotek kommer overlegent best ut på folkebiblioteksstatistikken for Akershus i fjor med en utlånsstatistikk på 7,1 utlån per innbygger i 2012 – hele to utlån over landsgjennomsnittet. Også Bærum, Ski og Oppegård ligger over snittet i 2012.

På østsiden av Oslo er utlånstallene derimot ikke like spreke. Ingen av bibliotekene på Romerike ligger over landsgjennomsnittet og er heller ikke på nivå med sine fylkeskolleger, skriver Romerikes Blad.

Asker mener at bruk av internett og sosiale medier til markedsføring er en av årsakene til framgangen. Biblioteket har alltid boktips i avisa, og er aktive på Facebook og egen hjemmeside. Biblioteket har også fått utvidet åpningstidene, forteller markedsføringsansvarlig Rannveig Kvannum.

Måketerror rundt biblioteket i Bodø

» Området rundt det nye biblioteket i Bodø er i ferd med å bli søplet ned. Synderne er måkene og kråkene, etter at en restaurant i området plasserte ut store søppelkasser. Beboerne i strøket synes det er for ille at området allerede er tilgriset av fugleskitt, matrester og søppelavsig, melder Avisa Nordland.

En beboer mener det uansett bør sørges for at det er såpass mange søppelbokser at de får lukket lokkene på alle, noe restauranten ikke har klart i sommer. Han sier beboerne lenger oppover i etasjene også plages av måkeflokkene som raider søppelboksene og etterpå «parkerer» på rekkverkene rundt leilighetenes terrasser. En næringsdrivende i området sier at løsningen er foreløpig og at saken vil bli sjekket.



Bibliotekenes IT-senter



Bibliotekarere i fritt fall eller heftig take-off?



Velkommen til årets og tidenes største brukermøte!

Nå er det snart klart for tidenes aller første felles brukermøte for fagbibliotek, folkebibliotek og skolebibliotek som benytter Mikromarc.

Vi ønsker deg og dine kollegaer hjertelig velkomne til Clarion Hotel Oslo Airport Gardermoen 17.-18. oktober 2013!

Vi lover et fullspekket program som vil interessere, engasjere og gi mye nyttig informasjon for deg som jobber i bibliotek – og ikke minst med Mikromarc. I tillegg blir det selvfølgelig mange trivelige møter med andre i din bransje, spennende eksterne foredragsholdere, god mat og hyggelige sosiale sammenkomster.

Meld deg på her: www.bibits.no

Vi gleder oss til å møte deg og gi deg høstens heftigste vitamininnspørring!



Bibliotekenes IT-senter AS • Møllerhaugen 20 • Pb. 4458 Etterstad • 0605 Oslo Tlf: 22 08 34 00 • Faks: 22 08 98 80 • saig@bibits.no • www.bibits.no

Norsk utakt

Norge er i utakt med verden, skrev Hans Magnus Enzensberger i 1984. Etter å ha bodd på Tjøme i åtte år rundt 1960 kjente han oss godt. Da han flyttet tilbake til Tyskland, fortsatte han å dra til Valdres om sommeren. Dere bor i et folkemuseum, sa Enzensberger. Vi holder innbitt fast ved førmoderne tenkemåter og livsformer. Samtidig foregriper vi en global framtid. Olje-Norge er et framtidslaboratorium. Vi henter vår moral fra folke-eventyrene. Askeladden vinner prinsessen og pensjonsfondet uten å anstrenge seg. Det holder å være snill og kløktig. Er hjertet godt, sørger Vårherre for pengene.

Folkebibliotekene har, som seg hør og bør, en egen avdeling på Det Store Folkemuseet. Her kan vi opplyse folket i Wergelands ånd, formidle globale bestselgere til lesende mellomlag, låne ut lydbøker til trailer-sjåfører og arrangere spillaftener for hylende horder av post-moderne unger. Alt dette er vel og bra. Jeg kritiserer ikke tiltakene. Bibliotekarene er snille som Askepott og kløktige som Askeladden. Biblioteket er den nye møteplassen.

Men biblioteket lever i en norsk boble. Bibliotekets tenkemåter og livsformer er grunnleggende norske. De strategiske samtalene om bibliotekets framtid tar Norge som utgangspunkt. Når det gjelder mer tekniske spørsmål, har vi god kontakt med de ledende fagmiljøene utenfor Norge. Men vi fanger ikke opp de langsiktige og mer prinsipielle diskusjonene om bibliotek og samfunnsutvikling. Vi hører på oss selv i vår egen snakkeboble. Vi ser bort fra samtalene om de samme utfordringene ellers i verden. Dovregubbens hall er som Platons hule: "Her inne hos oss, blant trollenes flokk, heter det, troll vær deg selv - nok".

Ibsen valgte å gå i eksil. Norge ble for trangt. Bibliotekenes snakkeboble er mer uskyldig. Våre tre tidsskrifter, våre 100+ blogger og vår unike epostliste fungerer bra for et land med fem millioner innbyggere. Men det finnes åpenbart langt flere kyn-dige fagfolk utenfor enn innenfor Norges grenser. De skarpeste analysene og de livligste debatene i USA og Storbritannia ligger som oftest godt foran de beste biblioteksamtalene vi kla-

rer å dra i gang her på berget. Plinius føler seg ofte like splittet som Faust. Hvem skal han skrive for? To sjeler kjemper om plass: "zwei Seelen wohnen, ach! in meiner Brust."

Men jeg får holde meg til engelsk. Det er her de viktigste fagdiskusjonene foregår. USA veier tyngst totalt sett, men Storbritannia ligger nærmere norske forhold. Diskusjoner mange andre steder foregår også på engelsk. Canada og Australia har sterke bibliotekmiljøer. Hvis vi har tid og ork kan vi følge med på de faglige samtalene i Irland og New Zealand, på Jamaica og Barbados. Det er nok å ta av. Engelsk er ett av de fire offisielle språkene i Singapore, ett av elleve i Sør-Afrika og ett av femten i India. Men vi har trolig mest å lære av den britiske fagdebatten. Den er både passe nær og passe fjern.

Norge har alltid vært preget av småkonger. Slagstad kalte dem nasjonale strateger. I Norge er ikke bibliotekmiljøet større enn at "alle kjenner alle". Tilsigget av nye, friske ansikter, og dermed av nye, friske ideer, er begrenset. Har du deltatt noen



»
Av faglig konsulent Tord Høivik

år, blir faget forutsigbart. Det er selvsagt ikke deltakernes skyld at miljøet er lite. Vi gjør så godt vi kan: Frode og Vigdis, Ragnar og Monica, Erling og Plinius. Men det merkes at britiske fagmiljøet er ti-femten ganger større enn det norske. Norge. Allierer vi oss med britene, kommer vi ut av boblen.

La meg ta noen eksempler. Norsk bibliotekutvikling er preget av mange små prosjekter og mange glemte rapporter. Søknads- og rapportskrivning kommer på toppen av selve prosjektarbeidet. Men vi har gjort alt for lite for å ivareta dokumentasjon og oppfølging. Skal jeg orientere meg i det norske prosjektlandskapet, må jeg selv grave fram data. Læringen har forsvunnet i det blå. Men rett skal være rett. I august kom første utgave av en ny publikasjon fra Nasjonalbiblioteket for å dokumentere utviklingsprosjekter.

NB lager også et nettsted hvor erfaringene fra de ulike prosjektene vi støtter skal gjøres tilgjengelig. Dette har vært etterlyst fra miljøet, forteller en spørreundersøkelse NB nettopp har gjennomført. Inntil nå har britene vært langt bedre til å håndtere prosjektinformasjonen. Nettstedet og meldingsbladet Ariadne (<http://www.ariadne.ac.uk/>) rapporterer løpende fra FoU-fronten. Alle prosjekter blir indeksert. Nettstedet gir ikke bare en oversikt over prosjekter siden Ariadne ble startet i 1996; det viser også hvilke prosjekter (tagger) som er mest etterspurt.

«Norgesbiblioteket i Second Life» var et av de spennende digitale prosjektene som ble støttet av ABM-utvikling. I 2008 og 2009 fikk Vestfold fylkesbibliotek 280.000 kroner for å prøve ut dette prosjektet. En grundig og godt illustrert prosjektrapport ble utgitt i 2011. Den viste at de tekniske problemene var for store, og brukergrunnlaget var for lite, til at det var

noe poeng i å fortsette. Jeg setter pris på viljen til å trekke en negativ konklusjon. Men er det noe mer å lære?

Problemene Vestfold møtte blir klarere ut fra Paul Gormans analyse i Ariadne: «Has Second Life Lived up to Expectations?» (9. mars, 2012). For det første var det rimelig å prøve. Sommeren 2007, forteller Gorman, hadde hele femten britiske universiteter investert i SL. Men erfaringene over tid var skuffende. Gorman går grundig inn på de pedagogiske mulighetene som ligger i virtuelle verdener. SL egner seg best for å utforske tredimensjonal design. Systemet er for

ler ikke formelle krav til bibliotekutdannelse. Da blir det alltid diskusjon. Må bibliotekledere i de store bibliotekene nødvendigvis være bibliotekarer? Eller er egenskapene som leder viktigere? Denne debatten er en norsk gjenganger. Men problemstillingen er universell. Hva sier fornuftige folk i andre land? Jeg har tatt et eksempel fra Nord-Amerika. Flere delstater setter krav til formell bibliotekutdanning. Men dette varierer fra stat til stat.

Mange store bibliotek ledes av ikke-bibliotekarer. Anthony Marx, som leder New York Public Library,



Norsk andedam. Vi gjør så godt vi kan: Frode og Vigdis, Ragnar og Monica, Erling og Plinius.

komplisert, for stivt og for lite interaktivt til å egne seg som læringsplattform. I tillegg klarte ikke Linden Labs, som utviklet Second Life, å ta hensyn til brukernes forslag om forbedringer. Den britiske artikkelen plasserer prosjektrapporten med Vestfolds erfaringer i en europeisk sammenheng. Hadde jeg vært hermeneutiker, ville jeg sagt at to horisonter smelter sammen.

Det tredje eksempelet starter med Deichman, der stillingen som direktør nylig ble lyst ut, med søknadsfrist 15. august. Kommunen stil-

har studert offentlig forvaltning. Biblioteket i Ottawa ledes av en administrator som har klatret «bak kulisene» i det kommunale byråkratiet. Bibliotekbloggeren Steve Matthews mener at dette er en trend, og at den vil fortsette inntil profesjonen utvikler sine egne visjonære ledere og forvaltere. Da er det ikke nok med formell lederopplæring. Framtidige ledere trenger også støtte og veiledning, f.eks. fra mentorer, i sitt løpende arbeid. Askepott og Askeladd trenger mer enn kløkt og god vilje. De må lære å håndtere organisasjonene.



Fargespill.

Et kunstverk? Nei, trappeoppgangen i IKMZ-biblioteket i Cottbus.

Artikkelforfatteren var i april på studietur til Berlin og Cottbus med fire kolleger fra Teknologibiblioteket ved NTNU Universitetsbiblioteket i Trondheim. Programmet var intenst hvor man besøkte fem forskjellige bibliotek på tre dager. Hovedmålet med turen var å se på hvordan overgangen til elektroniske informasjonsressurser påvirker eller har påvirket det fysiske biblioteket, men turen ga også rom for mange andre bibliotekrelaterte tema.



“Delegasjonen fra NTNU” (f.v.): Lea Vinkler-Bach, Ann-Kristin Kolberg Johansen, Almuth Gastinger, Birgit Johnsen og Ellen Flatby.

Reisebrev fra fem tyske universitetsbibliotek

AV ALMUTH GASTINGER, UB VED NTNU

Før jeg skal skrive mer om disse fem bibliotekene, ønsker jeg å si noe om forberedelsen og finansieringen. Det kan kanskje bidra til at andre kolleger tør å sette i gang og organisere en studietur.

Da vi begynte å diskutere en mulig tur var det første naturlige spørsmålet hvilket land vi ønsket å besøke. Vi landet på Tyskland og England. Siden jeg er tysk foreslo jeg å sende en melding til den tyske biblioteklisten INETBIB og be om forslag på nye bibliotek eller bibliotek med nye bygg. Vi fikk minst 20 svar og de fleste anbefalte å se på bibliotek i Berlin og Cottbus. I tillegg fikk vi vite at vi kunne søke på et stipend fra Bibliothek & Information International som er en komité under organisasjonen Bibliothek & Information Deutschland (BID). Faktisk kan enhver kollega fra utlandet som ønsker å besøke tyske bibliotek få et slikt stipend (som vanligvis er på 80 euro per dag per person, men det gjelder bare utgifter man har hatt i Tyskland, altså overnatting, mat og reiser i landet).

Valget var da enkelt, det ble Tyskland, og på bakgrunn av anbefalingene ønsket vi å besøke følgende bibliotek:

1. Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum der Humboldt Universität zu Berlin.
2. Philologische Bibliothek der Freien Universität Berlin.
3. Universitätsbibliothek der Freien Universität Berlin.
4. IKMZ Cottbus.
5. Universitätsbibliothek der Technischen Universität Berlin und der Universität der Künste (Volkswagen-Haus).

Vi sendte forespørsler til alle bibliotekene med spørsmål vi ønsket å stille og var så heldige å få positive tilbakemeldinger fra alle. Deretter laget vi et budsjettforslag og sendte en søknad til biblioteket vårt. Svaret var at vi kunne dra om vi holdt oss innenfor et budsjett på 20.000 kroner og hvis vi ikke var borte mer enn tre arbeidsdager. Vi sendte i tillegg en søknad til Bibliothek & Information International og fikk et løfte om et stipend på 1.280 euro. Så avtalte vi konkrete møtetidspunkt med de tyske bibliotekene og bestilte ganske billige flybilletter. For å gjøre overnattingen så billig som mulig foreslo jeg å booke en leilighet med flere soverom, noe vi gjorde og som fungerte bra. Alt i alt brukte vi 975 euro

og ca. 17.000 kroner. Det beviser at en studietur ikke trenger å koste mye. Uansett er det absolutt verdt det for bibliotek å investere i slik kompetanseutvikling (se også konklusjonen på slutten av artikkelen).

Gamle nye Humboldt

Men tilbake til de konkrete bibliotekene. Mandag 15. april var den meste intense dagen siden vi besøkte tre bibliotek.

På formiddagen stod Humboldt Universität med sitt nye bibliotek som er kalt „Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum“ på programmet. Sentret er det nye sentralbiblioteket ved universitetet og ble åpnet i oktober 2009. Biblioteket tilbyr for tida ca. 1,5 mill. bind i åpne samlinger og 1 mill. i magasiner, i tillegg til 30.000 e-tidsskrifter og 200.000 e-bøker. Biblioteket rommer 1028 arbeidsplasser fordelt på 8 etasjer, 450 av dem med PC, 51 studieceller og 8 grupperom. I tillegg finnes det et separat rom for foreldre med barn, et auditorium og en kafeteria. Arkitekturen er imponerende, men mange mener den er heller upraktisk siden man mister plass til flere arbeidsplasser. Åpningstidene er bemerkelsesverdige for et fagbibliotek: fra kl. 8 til



Amøben i Cottbus. IKMZ-biblioteket i Cottbus med sin særegne arkitektur.

24 mandager til fredager og fra kl. 10 til 18 lørdager og søndager. Fra oktober har Grimm-sentret til og med åpent til kl. 22 i helgene.

Med slike åpningstider sier det seg selv at biblioteket har mange besøkende. Siden åpningen har det vært gjennomsnittlig 5.000 brukere innom hver eneste dag, 30% av dem fra andre universitet. For å sikre arbeidsplasser til sine egne er nå flere etasjer i bygget forbeholdt studenter og ansatte fra Humboldt Universität. Siden mange brukere okkuperer plasser uten å være der, har man begynt å bruke et system med parkeringsskiver (også kalt pauseskive). Når man forlater plassen må man stille klokka og hvis man ikke kommer tilbake etter en time, før andre bruke plassen.

Biblioteket blir mest brukt for å jobbe/lese og lite for å låne litteratur, så det er den samme trenden som hos oss. Det tilbys selvfølgelig diverse kurs og de fleste blir holdt av bibliotekarere. Som Discovery system brukes Primo, og mens man jobber med et “next ge-

neration library system» blir ALEPH 500 brukt som biblioteksystem.

Berlins hjerne

Fr vi besøkte Universitätsbibliothek der Freien Universität Berlin (hovedbiblioteket) på ettermiddagen fikk vi en liten omvisning på Philologische Bibliothek der Freien Universität (FU) Berlin som ikke hører til hovedbiblioteket. Dette biblioteket ble designet av den berømte arkitekten Sir Norman Foster og åpnet dørene i april 2005.

Bygget er formet som en hjerne og blir derfor også kalt “The Berlin Brain”. 800.000 bind og 650 arbeidsplasser måtte finne plass på 6.000 kvm, og det ble klart på en imponerende mte. Men det finnes ingen studierom, grupperom og kontor på selve biblioteket. I tillegg går designen at det er ganske bråkete i bygget, selv om man har gulvtepper overalt. En fantastisk arkitektur fører altså ikke nødvendigvis til biblioteklokaler som er godt egnet til studier og forskning.

Etterpå fikk vi en omvisning på hovedbiblioteket ved FU og snakket med flere kolleger. Biblioteksbygget er fra 1954 og akkurat som bygget til vrt Teknologibibliotek i Trondheim er det fredet slik at det er veldig vanskelig å foreta endringer. Skranker, lesesaler og andre lokaler ser også ganske tradisjonelle ut. Det spesielle med FUs bibliotek er at ved siden av hovedbiblioteket finnes det 40 instituttbibliotek. Til sammen gir de tilgang til 8,5 mill. bind, 1.500 databaser, 38.000 e-tidskrifter og mer enn 500.000 e-bøker. Likeså spesielt er det at nesten hele literaturbudsjettet er desentralisert, dvs. at fakultetene/instituttene bestemmer hvor mye penger de vil bruke på biblioteket. Det er også veldig ofte de som avgjør hvilke bøker og tidsskrifter som skal kpes. Alt dette går det vanskelig å endre både lokaler og arbeidsprosesser.

Til tross for mange problemer har man klart å kåpe og bruke Primo som Discovery verktøy og PDA (Patron Driven Acquisition) som en ny inn-

kjøpsmodell. I tillegg er det planlagt å flytte 24 instituttbibliotek til ett bibliotek som skal bygges nytt og som skal romme 1.000 nye studentarbeidsplasser. Åpningstidene til hovedbiblioteket er omtrent 10 timer på hverdage, mens biblioteket er stengt i helgene. Undervisning/kursing blir hovedsakelig gjort av bibliotekarere og for bachelor-studenter. Fagansvarlige/fagreferenter har for mange andre oppgaver og har derfor ikke tid til kursing fikk vi høre. Biblioteket bruker ikke Facebook som en markedsføringskanal, men har en egen blogg, kalt "biblioblog". Det var ikke så mye å lære her men allikevel interessant å se og høre om måten man jobber på.

Prisbelønnet i Cottbus

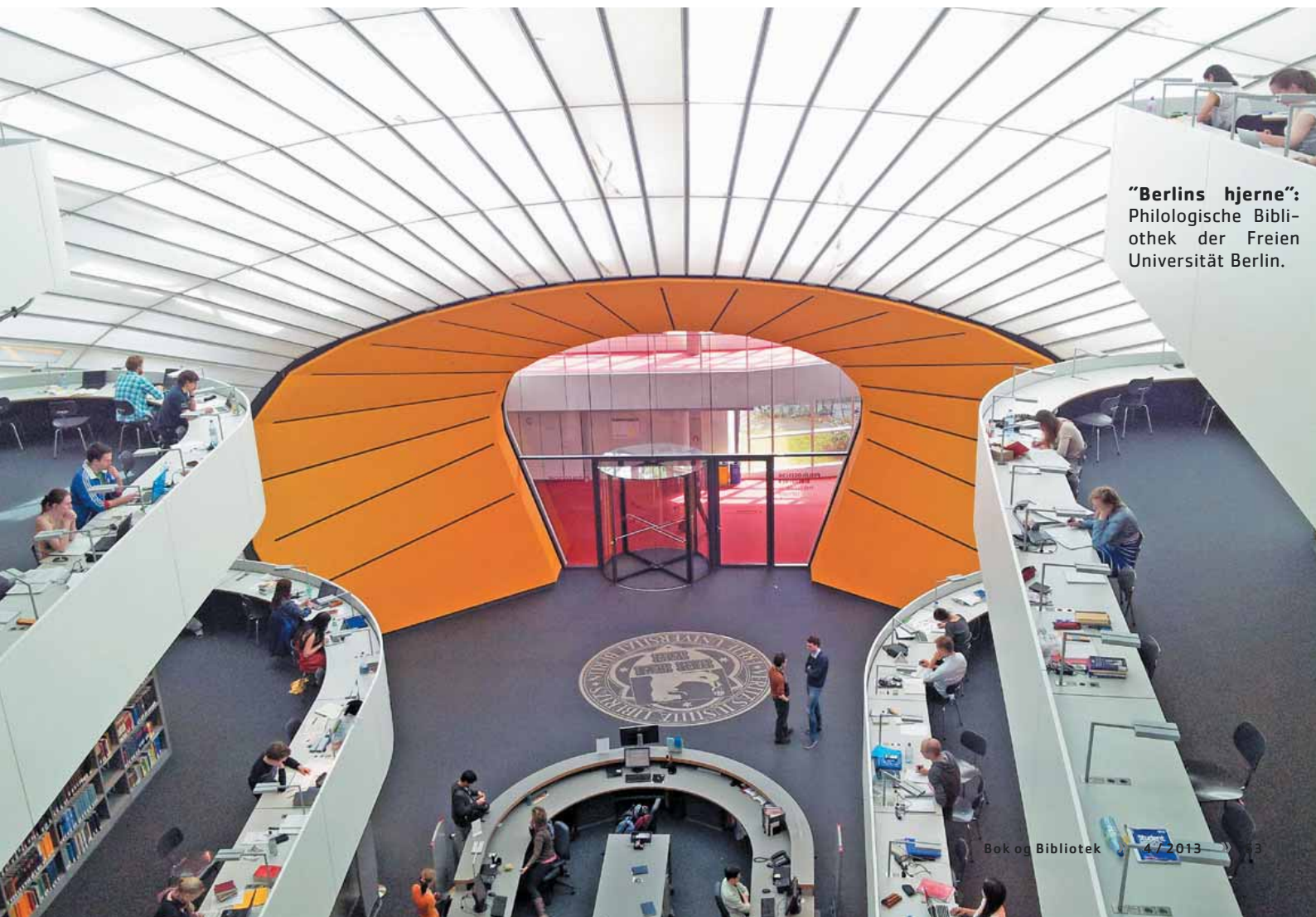
Tirsdag 16. April tok vi toget til Cottbus for å se på IKMZ (Informations-, Kommunikations- und Medienzen-

trum) ved Brandenburgische Technische Universität. Universitetet ble etablert i 1991 og har ca. 6.900 studenter. Universitetsbiblioteket befinner seg i et bygg som ble designet av de sveitsiske arkitektene Herzog & de Meuron og ble åpnet i 2005. Siden har bygget vunnet flere priser og ble besøkt av mer enn 20.000 bibliotekarere, turister og andre interesserte.

Fra utsiden ser bygget ut som en amøbe. Den buete formen gjør at man verken har en fremside eller bakside. Det 32 m høye bygget av stålbetong har en dobbel glassfasade som er siselet med trykte bokstaver i mange forskjellige språk. Om natta er bygget iluminert og viser den utrolige arkitekturen på en fantastisk måte. Organisatorisk hører biblioteket til IKMZ, dvs. det er slått sammen med multimediesentret og IT-avdelingen. Selve biblioteket har også en interes-

sant interiørarkitektur, og mest imponerende er den fargerike, spiralformete trappeoppgangen mellom første og sjette etasje. Det har 600 arbeidsplasser og 140 PC-plasser, i tillegg til studieceller og grupperom. Det betyr at fokuset ligger på leseplasser til studenter og mindre på store samlinger i bokhyller.

I de ulike etasjene finnes det informasjonsskranker med ansatte som har kompetanse på de fagområder som finnes i etasjen. Åpningstidene er fra kl. 9 til 22 mandager til fredager, kl. 9 til 13 på lørdager og kl. 17 til 22 på søndager. Biblioteket tilbyr kurs på tre nivå: for nybegynnere, for informasjon om bibliotektenester (f.eks. tilgang til elektroniske dokumenter, patenter, standarder) og for de som jobber vitenskapelig (fagrelaterte databaser, referansehåndteringsverktøy og elektronisk publisering). Både bi-



"Berlins hjerne":
Philologische Bibliothek der Freien Universität Berlin.



Klassisk. Moderne, men likevel klassisk, lesesal ved "Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum", ved Humboldt-universitetet i Berlin.

bliotekarar og fagansvarlige underviser og kurstilbudet blir annonsert på bibliotekets hjemmeside, på postere i biblioteket og på Facebook. Som de fleste tyske fagbibliotek tilbyr universitetsbiblioteket tilgang til både lisenserte og fritt tilgjengelige tidsskrifter via EZB, det elektroniske tidsskriftsbiblioteket. IKMZ har ikke råd til et Discovery system men bruker noe lignende som kalles DBIS (Database Information System).

To i Volkswagen-Haus

På onsdag 17. april besøkte vi det siste biblioteket på programmet, dvs. egentlig var det to bibliotek. Fordi Volkswagen-Haus som bygningen kalles, rommer både Universitätsbibliothek der Technischen Universität (TU) Berlin og Universitätsbibliothek der Universität der Künste Berlin.

Bibliotekene har en felles OPAC og samarbeider mye. Bygget har fem etasjer som er bygget rundt et slags atrium og har mye plass og naturlig lys. Fargen grå dominerer og alt virker veldig oversiktlig og funksjonelt. Kunstbiblioteket befinner seg i den øverste etasjen, betjener 4.000 studenter og ved siden av 575.000 bind er det mange skulpturer der. De andre etasjene er forbeholdt TU sitt bibliotek, dvs. sitt hovedbibliotek. 30.000 studenter har tilgang til 2,4 mill. bind, 48.000 e-tidsskrifter, over 300 databaser og mange e-bøker. Dette er imponerende tall siden litteraturbudsjettet er på bare 20 mill. kroner. Åpningstidene er neste de samme som ved IKMZ og igjen finnes det mange arbeidsplasser: 1.200 uten PC og 300 med. De 139 ansatte jobber mest i team og biblioteket har også en egen IT-avdeling. Biblioteket bruker Primo som Discovery system.

Noen konklusjoner

1. Vi har sett at overgangen til mer elektronisk materiale har endret utformingen av det fysiske, men ikke på en radikal måte. Det er blitt flere arbeids-

plasser og færre bokhyller, men allikevel ikke så mange færre siden studenter fortsatt foretrekker trykte bøker. Skrankene ser ganske tradisjonelle ut, men er litt mer fargerike.

2. Nesten alle bibliotek hadde egne rom/arealer for printing, kopiering og skanning av materiale, ofte driftet av et privat firma. Dette likte og anbefalte vi for vårt bibliotek.

3. Alle større bibliotek har automater for utlån og retur - og de fungerer! Alle bibliotek har også utstyr for Universell Design, men det brukes sjelden.

4. På flere bibliotek kan man oppbevare bøker man har lånt på biblioteket slik at man ikke trenger å bære dem frem og tilbake. En god idé synes vi.

5. Alle bibliotekene driver med undervisning, men de fokuserer ofte på bachelor-studenter. Undervisningen er for det meste sentralisert og det er flere bibliotekarar enn fagansvarlige som underviser.

6. Markedsføring skjer på mange forskjellige kanaler: Facebook, Twitter, infoskjermer, blogger, hjemmesiden. Flyers og brosjyrer blir mye brukt (f. eks. en brosjyre med alle IT- og bibliotekkurs for det kommende semestret).

7. Bibliotek i Tyskland får abonnere på veldig mange tidsskrifter via Nasjonallisenser og det er flere programmer som støtter kjøp av e-bøker.

8. Flere bibliotek jobber med prosjekter om Forskningsdata.

Og den viktigste konklusjonen:

Studieturer er utrolig lærerike og inspirerende. De er viktige for faglig oppdatering, nytenking, motivasjon og økt forståelse. Dette er vesentlige egenskaper for å drive våre bibliotek frem. Erfaringsutvekslinger på internasjonalt (og nasjonalt) nivå bidrar til ny kunnskap, fremmer kompetanseutvikling og utvider den faglige og personlige horisonten, noe som er nødvendig for å være kreativ og møte de stadig økende brukerkravene. Med andre ord, en supergod investering.

Filtrering og sensur i Nasjonalbibliotekets lokaler?

AV THOMAS GRAMSTAD, THOMAS@GRAMSTAD.NO

Halvor Raknes, et medlem av Elektronisk Forpost Norge (EFN) har flere ganger opplevd at publikumsmaskinene inne i lokalene til Nasjonalbiblioteket (NB) filtrerer bort en rekke websider. Bok og Bibliotek følger opp saken, og har intervjuet Svein Arne Solbakk, direktør for IKT og digitalisering hos NB.

Raknes tok opp saken i EFNs forum, og skriver: «Nasjonalbiblioteket er en institusjon som på mange måter representerer Norge, både den norske staten og det norske samfunnet. Dets gjøren og laden har signaleffekt. Derfor er sensur knyttet til drift og tjenester fra NB noe som mange i det norske samfunnet må forventes å reagere på og ha meninger om. Den saken jeg vil ta opp dreier seg om noe som kanskje kan oppfattes som en «smal» del av NBs virksomhet. Det handler om forskningstilbudet via Internetterminaler installert i NBs hovedfilial på Solli plass i Oslo, den såkalte «Digitale lesesal», en sal med 20 arbeidsstasjoner til publikums disposisjon, samt et mindre antall terminaler plassert rundt om i hovedfilialen. Men selv om dette naturligvis utgjør en marginal del av NBs helhetlige tilbud er det vel selvsagt at driften og rutinene omfattes av institusjonens generelle IKT-politiske holdninger og retningslinjer.»

Raknes henvendte seg til NB første gang i desember 2010. «Personalet på stedet har lite kompetanse på det som har med den Digitale Lesesal å gjøre og kan heller ikke besvare spørsmål om begrunnelser for rutiner og retningslinjer men henviser slike til IT-avdelingen», sier han. «Min første erfaring med nettsensuren på NB var da jeg forsøkte å lese en artikkel knyttet til et engelskspråklig radioprogram på nettstedet til den estiske rikskringkastingen, ERR. (<http://r2.err.ee/uudised?saade=285&uudis=910>) Etter min klage har siden blitt tilgjengelig, men den gangen fikk jeg opp følgende på skjermen: Accessing web site: r2.err.ee is prohibited at this time URL: r2.err.ee/uudised?saade=285&uudis=910 This URL, r2.err.ee, is a known pornography location and violates company policy. Og med hilsen fra Symantec Web Gateway.»

NB abonnerer altså på et ferdigsydd nettfilter fra Symantec som trolig ikke krever innspill eller vedlikehold fra NBs side for å fungere. Siden har Raknes opplevd problemer med en rekke andre nettsteder, til og med kjente nettsteder som Flickr.com, Wikipedia-oppføringer, Urban Dictionary og Internet Wayback Machine, og dessuten flere samfunnskritiske nettsteder som vati-

canassassins.org. Feilmeldingene lyder: «known erotic location», «known extremism location», «known drugs location» osv.

Da Raknes klaget på dette fikk han til svar fra IT-avdelingen at «Vi sperrer ikke disse sidene fordi vi ønsker å sensurere innholdet, men fordi det er høy risiko for spredning av malware og virus inn i vår infrastruktur hvis vi tillater bruk av sidene.» Raknes sier til dette: «Min holdning til alt dette har hele tiden vært at slik nettsensur er helt uverdig en institusjon som Nasjonalbiblioteket. Sammen med universitetene er vel NB det siste sted som burde inngi seg på å fasilitere sensur. At man tilsynelatende bare fikst og greit har valgt å basere seg på en vilkårlig kommersiell tjeneste som Symantecs nettfilter tyder dessuten på lav bevissthet om det prinsipielle alvoret i sensur fra NBs side fra ansvarlige ved institusjonen.»

Forslag til sikkerhetsstrategi for internett-kioskløsning

Raknes fikk følgende svar og forslag fra IT-sikkerhetseksperter i EFN: «Fra et sikkerhetssynspunkt ser vi ingen grunn til å betvile at slike maskiner kan være mer utsatte for virusinfeksjoner m.m. Dette faktum gjør at maskinene til enhver tid bør være plassert isolert

fra resten av nettet, helst i en kiosk-konfigurasjon. Hvis dette er gjort riktig, er det altså ingen grunn til å akseptere at disse maskinene utgjør en sikkerhetsrisiko for resten av nettet. Hvis dette ikke er gjort er det derimot stor fare for slik spredning, da bruken av innholdsfiltere er en svært dårlig løsning for å oppnå sikkerhet. Rent sikkerhetsmessig er det vesentlig større gevinst i å ta følgende skritt: 1. Bruke Firefox eller Chrome som nettleser. 2. Skru av all scripting. 3. Skru av alle plugins. 4. Sørg for UMIDDELBAR oppdatering av operativsystem og nettleser når sikkerhetsoppdatering er tilgjengelig. Det er ganske mange år siden man kunne sette et klart skille mellom et «trygt» og et «utrygt» nettsted basert på innholdsklasse. Den naiviteten burde tatt slutt da VG begynte å spre skadelig programvare via annonsene sine. På en vel-driftet kioskmaskin bør ellers alle spor etter brukeren viskes ut så snart brukeren har logget ut; alt av prosesser drepes, kioskbrukeren bør selvfølgelig ikke ha rettigheter til å legge inn ting i cron etc, alle filer eid av brukeren må slettes, og et nytt «skeleton»-oppsett må rulles ut til neste brukerinnlogging. Dette er ikke vanskelig å sette opp, og er standard for god sikkerhet på kioskmaskiner. Vi tror dette er det langt viktigste og mest effektive mot virus etc. – og det gir også en bedre brukeropplevelse (for tilfeldige besøkende) når det ikke er spor etter hva forrige bruker gjorde (så som private dokumenter som flyter rundt på arbeidsflaten, auto-completion på diverse inputfelter - særlig brukernavn/passord osv.)»

Filter uforenlig med Nasjonalbibliotekets mandat?

Videre ble det påpekt at Nasjonalbibliotekets mandat følger av Prop. 1 S (2012-2013). Nasjonalbiblioteket er en viktig kilde til kunnskap i Norge. Virksomheten omfatter innsamling, bevaring og tilgjengeliggjøring av publisert innhold innenfor alle medietyper. Siden

en del av mandatet er «tilgjengeliggjøring av publisert innhold» ser det ut til at bruken av filtre er et brudd på NBs eget mandat, som kan påklages til NB, og dersom det ikke fører frem kan påklages videre til Kulturdepartementet. Bok og bibliotek spør direktør Solbakk:

Bok og Bibliotek: Er NBs ledelse enig i at funksjonsmåten til Symantec-filtrene er problematisk i forhold til NBs mandat, og kanskje til og med uforenlig med mandatet? Eventuelt hvorfor ikke?

Solbakk: Nasjonalbibliotekets mandat er knyttet til Nasjonalbibliotekets samling, og Nasjonalbibliotekets sam-

ling fokuserer med utgangspunkt i Pliktavleveringsloven på den publiserte delen av den norske kulturarven. Det ligger derfor ikke i NBs mandat å garantere lesesalsbrukerne tilgang til alle nettstedet på verdensveven. Referanser: Nasjonalbibliotekets mandat: <http://www.nb.no/Om-NB/Fakta/Mandat> Pliktavleveringsloven: <http://www.lovdatab.no/all/hl-19890609-032.html> Den digitale lesesalen i Nasjonalbiblioteket ble i sin tid opprettet for å tilby lesesalsbrukerne en bedre tilgang til Nasjonalbibliotekets digitale samling, siden store deler av den digitale samlingen kan gjøres tilgjengelig for forskning og dokumentasjon i Nasjonalbibliotekets lokaler. I utgangspunktet var det ikke tilgang til tjenester utenfor NB på



disse terminalene. Etter hvert valgte vi å åpne for at lesesalsbrukerne også kunne ha tilgang til tjenester og verktøy på Internett, men fortsatt er vårt hovedfokus å gi tilgang til Nasjonalbibliotekets digitale samling. Når det er sagt så er vi enige i at det er uheldig at meldingene fra Symantec-løsningen gir inntrykk av at Nasjonalbibliotekets policy er å sperre tilgang til nettsteder på grunn av deres innhold. Dette er for tiden ikke Nasjonalbibliotekets policy så lenge nettstedene ikke bryter norsk lov.

Bok og Bibliotek: Er det andre grunner (enn antatt betydning for datasikkerhet på kioskmaskinene) til at NB ønsker å ha slike filtre på kioskmaskinene?

Solbakk: NB har valgt å abonnere på lister over nettsteder med antatt høy risiko for infeksjon av våre publikumsPCer. Vår policy har vært å sjekke ut og åpne nettsteder på forespørsel fra brukerne. Stabilitet i publikumsløsningen for å sikre god tilgang til Nasjonalbibliotekets digitale samling har vært vårt overordnede mål. Vi ser imidlertid at listene vi abonnerer på i mange tilfeller inneholder nettsteder som vanskelig kan karakteriseres som risikable i vår kontekst, og at det kan være grunn til å stille spørsmålsteget ved kriteriene for at et nettsted havner i risikolisten. Det er også en realitet at Nasjonalbiblioteket over de siste årene har etablert andre mekanismer for å redusere risiko for infeksjon av våre datamaskiner fra



Svein Arne Solbakk, direktør for IKT og digitalisering hos NB.

Internett. Vi har derfor startet et arbeid for å vurdere konsekvensene av å fjerne løsningen som sperrer tilgang til nettsteder ut fra listene vi abonnerer på.

Bok og Bibliotek: Vil NB vurdere å sette opp kiosk-løsning basert på sikkerhetsstrategiene foreslått av EFN ovenfor, og samtidig avvike bruken av slike filtre i kioskløsningen?

Solbakk: Både publikumsPCene og det åpne trådløstnettet har hele tiden vært isolert fra Nasjonalbibliotekets interne datamaskiner. Det er derfor ikke risiko for spredning av uønsket programvare fra publikumsnettet til det interne nettverket. Det er også slik at publikumsPCene automatisk rulles tilbake til utgangspunktet hver natt. Å fjerne alle plug-ins og scripting er et tiltak som vil redusere publikums brukeropplevelse i mange tjenester, inkludert Nasjonalbibliotekets egne tjenester, noe som mange brukere vil reagere på. Men som jeg har sagt ovenfor vurderer vi allerede konsekvensene av å avvike bruken av filtrene i publikumsløsningen.

Thomas Gramstad er frilansskribent og leder for EFN.

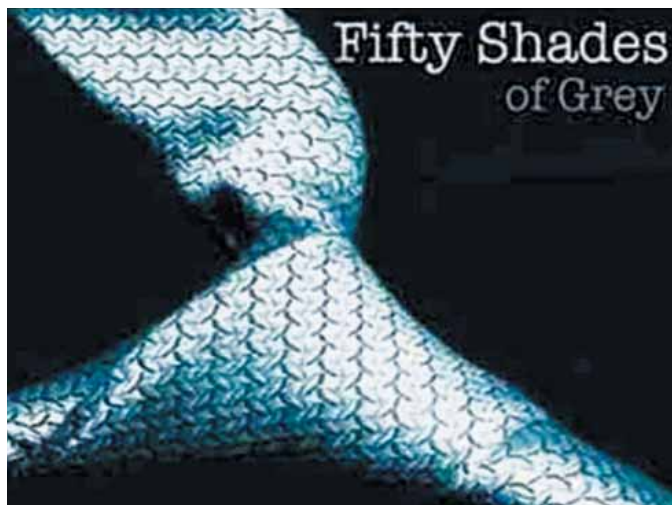


Kristen bokhandel må selge erotikk for å overleve

» Den kristne bokhandlerkjeden Bok og Medias butikk i Grimstad har solgt 400 bøker av den erotiske serien *Fifty Shades of Grey*. Fordi butikken på Odden-senteret der er en fullassortert bokhandel, den eneste på senteret, må de selge det kundene vil ha, skriver Dagen.

Bok og Media er eid av Normisjon og Det Norske Misjonsselskap og skal formidle det kristne budskapet gjennom litteratur og musikk. Men bokmarkedet er tøft og kjeden er avhengig av sekulær litteratur for å overleve, skriver avisen.

Den kristne barnebokforfatteren Greta Aune Jotun sier at hun nesten alltid blir sjokkert og bedrøvet når hun besøker Bok og Media. Der ser hun ofte litteratur hun aldri kunne tenkt seg å ha i egne bokhyller. Og heller aldri lest, sier hun i et debattinnlegg i Dagen.



Bergensforfattere mest populære på bibliotekene

» Krimforfatterne Gunnar Staalesen, Chris Tvedt og Jørgen Jæger har tre ting til felles; De skriver krim, er fra Bergen og har de mest populære bøkene til utlån.

– På førsteplass troner Gunnar Staalesen med «Der hvor roser aldri dør», etterfulgt av Chris Tvedt med «Av jord har du kommet» og på tredjeplass sitter Jørgen Jæger

med «Stemmen», forteller Merete Greve Løberg, avdelingsleder for kultur og fakta ved Bergen Offentlige Bibliotek, til BA.

Listen er hentet fra alle offentlige biblioteker som bruker systemet bibliofil. De tre bergensforfatterene gjør det med andre ord godt i så og si hele Norge.

Økonomiske problemer for finske bibliotek

» Også i Finland har bibliotekene fått økonomiske problemer og må begrense innkjøpene. I Kyrkslätt kommune i Nyland er derfor bibliotekets stolthet, de stadig høyere utlånstallene, blitt brutt. Årsaken er at det er mindre penger til bokinnkjøp, melder Hufvudstadsbladet.

Biblioteksjef Margareta Kull-Poutanen sier at det er søkt om en tilleggsbevilgning på 100.000 euro, men at biblioteket, tross iherdig lobbying fra foreningen Bibliotekets venner og andre, ikke har hørt noe. I alle tilfeller tror hun ikke disse pengene vil komme i inneværende år.

– Uten bøker er et bibliotek ingenting. Om en låntaker får nei, forsvinner tilliten til biblioteket raskt og det tar lang tid å bygge den opp igjen, sier hun til avisen.



Forsvarer bibliotekene mot litteraturhusene

» Biblioteksjef Mariann Schjeide i Ålesund forsvarte bibliotekene mot litteraturhusene da hun før sommerferien innledet på årets litteraturfestival på Lillehammer, og spurte hva vi skal med egne litteraturhus når vi har bibliotek.

– Det finnes ikke den ting vi ikke kan arrangere på biblioteket. Våre hyller gjenspeiler allerede meninger fra ytterste høyre til ytterste venstre. Biblioteket har stor takhøyde, sa Schjeide ifølge Sunnmørsposten. Hun mente likevel at bibliotekarene hadde sovet litt i timen og at de burde rope høyere, som litteraturhusene.

– Det finnes åpenbart et behov hos folk for ro, smale sjangre og dybde. Biblioteket er et lavterskeltilbud og en viktig møteplass, sa Schjeide, som mente at støtten til litteraturhus heller burde gå over kulturbudsjettet.



På tide å lese mer igjen i Rogaland

» Til høsten er det igjen klart for lesekampanjen Hele Rogaland leser. Årets bok er en antologi som heter «Makt, ofre og idioter i Rogaland», skriver Haugesunds Avis.

Kampanjen startet i Stavanger i 2008 som et kulturbyprosjekt med navnet «Hele byen leser». Senere er prosjektet blitt utvidet til å dekke hele fylket, og nye samarbeidspartnere er kommet til.

Årets bok, som folk kan ta med seg hjem helt gratis, blir delt ut i 40.000 eksemplarer til alle fylkets bibliotek. Den inneholder dikt, essay, reportasjer og skjønnlitteratur som til sammen skal tegne et bilde av maktforholdene i Rogaland. Mange av tekstene er skrevet av forfattere i eksil i Norge.

9800 e-bokutlån i storbyene

» Totalutlånet av e-bøker i Bergen, Trondheim, Stavanger og Oslo er siden mars måned og fram til juli 9826 bøker. I mars fikk Bergen offentlige bibliotek tilgang på e-bøker gjennom Norsk kulturråds prøveordning. Frem til juli har det bare vært 1791 utlån av e-bøker i Bergen. Det er ikke så mye når totalutlånet ved Norges nest største folkebibliotek var 1,3 millioner i fjor, skriver BA.

– Vi har 200 nye norske e-bøker fra 2012–2013 og 100 klassikere, forteller innkjøpsansvarlig Ørjan Persen ved biblioteket i Bergen. Kvinner er i flertall blant boklånerne, og 54 prosent av e-boklånerne i storbyene er kvinner.

USA leverer stjålne bøker tilbake til Sverige

» To gamle, kostbare bøker, som ble stjålet fra det svenske nasjonalbiblioteket i 1990-årene, blir nå levert tilbake til Sverige av amerikanske myndigheter. Den ene boken, som er 330 år gammel, tilhørte i sin tid den svenske kongefamilien og har en anslått verdi til nesten 600.000 norske kroner.

Bøkene var blant de 56 bøkene som ble stjålet fra det svenske biblioteket mellom 1995 og 2004 av den tidligere sjefen for manuskriptavdelingen, som begikk selvmord etter å ha tilstått tyveriene. Bøkene ble ifølge svenske og danske medier solgt gjennom et tysk auksjonsfirma, og noen av dem havnet siden i USA.





Politikkernes bibliotek 2013-2017

REGNINGER VÅPEN		DYREHAGE UKJENT		GI NYTT NAVN		BYRDE UTROP		EPLER TRE		FISK		NEIER (KJAPT)		FINSK FORFATTER	
						DANS BLØDME									
AGN		HEGREM 2013		NORSK FORFATTER		BÅL IKKE				TALL					
VAKLING JØKEL				SLÅ LØS PÅ HALVAPE						GJENLYD BOKS					
EN-MANNS- SEILBÅT		MAN HELST IKKE		NORSK FORFATTER		HEFTE MYNT- ENHET		GEN				SENKES		PARTI	
TILLEGG				EN DUCK BANNING		SKORPE PLANTE				STRØM				SLANGE	
						SPISE TAU						GAVE		DESSERT PLUSS	
KOM- MUNE MARK						IRIDIUM LØFTE				JOD				SLAPP- HET	
		TYSK BY KUNN- GJØRE								RÅKALD KODDER				FLATE- MÅL	
OND ÅND		NIKKEL STYRE- ENHET		HYGI- ENE- ARTIKKEL						SUNDET		MOT TREET		UTROP LUKT	
				SLAG		RETNING PARTI		VIND FASE				FNUGG NEPTU- NIUM			
FOR- KYNNE		VERDIEN						INNVEN- DIG		6870				KOM- MUNE	
				BILDE		MIG		TVINGE						MENTE BLOD- TYPE	
KOM- MUNE		SKJEBNE UTSYN						FUGL		CIRKA SJIRAFF- DYR		OPPVIS- NING HIMLING		SOLID	
				ROVDYR FRANSK ELV				PARTIK- KEL DO		NED- SKRIFT- ENE				SELSKAP VASKET	
FORFAT- TER OG SANGER								VIND				KJELKE		LARM	
		STREV		DEL AV FN ARTIKKEL						FOSTER- TAPENE FRA				MUNN FLOKK	
TIDSRØM ANLØPER 8480						EDEL- GASS				FRANSK KEISER 1000				KONGE 3. TONE	

Send løsningen (den markerte setningen) til kryssord@bokogbibliotek.no, innen 20. september.

Løsningen på kryssordet i nr 3/2013 var: «Det nye biblioteket i Århus blir et flaggskip for hele Norden»

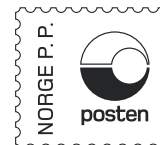
Vinneren ble Anne Erfjord, Vennesla.

Vi gratulerer med premien, som er et års abonnement på Bok og Bibliotek.

Bli oppdatert! Bli inspirert!

www.bokogbibliotek.no





Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

Fotokonkurranse

Send oss ditt beste bibliotek-øyeblikk, så får du kanskje bildet ditt på forsiden av Bok og Bibliotek. Vi utlyser med dette fotokonkurransen **«Årets bibliotekbilde»**.

Både bibliotekansatte og brukere kan delta.



Mer informasjon om konkurranse og premier på www.bokogbibliotek.no
- klikk på banneret øverst på høyre side.